

Markus Lassila

QUEER-SOSIOLEKTIN KÄÄNTÄMISEN STRATEGIAT

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2021

TIIVISTELMÄ

Markus Lassila: Queer-sosiolektin kääntämisen strategiat

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriohjelma, englannin kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

Huhtikuu 2021

Tässä tutkimuksessa tutkin queer-sosiolektin kääntämiseen käytettyjä strategioita *Huippu- drag queen haussa* -ohjelman suomenkielisissä tekstityksissä. Tutkimuksessa selvitetään, mitä kaikkia strategioita kääntämiseen on käytetty sekä kuinka queer-sosiolektisiä käännökset ovat. Näiden avulla selvitän, millaiset strategiat edistävät sosiolektisuuden näkymistä tekstityksissä.

Tutkimuksen aineistona ovat queer-sosiolektin piirteet tekstitysratkaisuineen *Huippu- drag queen haussa* -sarjan kahdenneltatoista tuotantokaudelta (2020). Alkukielisten piirteiden queer-sosiolektisuus on validoitu käyttämällä hyväkseni aiempia tutkimuksia amerikkalaiseen queer-sosiolektiin sekä puhe- ja slangikielen sanakirjoja. Suomenkieliseen queer-sosiolektiin kohdistuvan tutkimuksen vähäisyydestä johtuen jouduin käyttämään käännösten sosiolektisuuden arviointiin epävirallisia ja satunnaisia havainnointilähteitä, kuten sosiaalisen median julkaisuja.

Queer-sosiolektin piirteet luokittelin Pedersenin luokitukseen perustuviin käännösstrategialuokkiin: suora käännös, parafraasi, korvaaminen, yleistys, tarkennus, poisto ja siirto. Näistä eniten oli käännetty suoraan ja parafrasilla. Ylivoimaisesti vähiten sen sijaan oli käytetty tarkennus-, poisto- ja siirtostrategioita.

Kääntäjä oli siis käyttänyt monipuolisesti eri käännösstrategioita queer-sosiolektin kääntämiseen. Koska suomalaista queer-sosiolektia on tutkittu niin vähän, on hankala tehdä yleistettäviä tai vankkoja päätelmiä tekstitysten sosiolektisuudesta. Täten tekstityksistä nousi vain muutamia kohtia, joissa on havaittavissa queer-sosiolektisuutta eikä yksikään strategia vaikuttaisi olevan erityisen sosiolektia säilyttävä.

Avainsanat: queer, sosiolekti, av-kääntäminen, käännösstrategiat

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Queer ja drag	2
1.2 Queer-representaatiot televisiossa.....	4
1.3 Työn tavoitteet ja rakenne.....	5
2 QUEER	7
2.1 Queer-teoria.....	7
2.2 Queer-kääntäminen	12
3 SOSIOLEKTIT JA NIIDEN KÄÄNTÄMINEN	15
3.1 Queer-sosiolektit	15
3.2 Sosiolektien kääntäminen.....	18
4 AV-KÄÄNTÄMINEN	20
5 AINEISTO JA MENETELMÄT	23
5.1 <i>Huippu- drag queen haussa</i>	23
5.2 Menetelmät.....	24
5.3 Käännösstrategioiden luokitukset	25
5.3.1 Pedersenin luokitukset.....	25
5.3.2 Tämän tutkimuksen käännösstrategialuokittelu	27
6 QUEER-SOSIOLEKTIN KÄÄNTÄMISEN STRATEGIAT	30
6.1 Suora käännös	31
6.2 Parafraasi.....	39
6.3 Korvaaminen	46

6.4 Yleistys.....	56
6.5 Tarkennus	59
6.6 Poisto	61
6.7 Siirto	63
6.8 Päätelmät	64
7 LOPUKSI	66
LÄHTEET	68
Aineistolähteet.....	68
Kirjallisuuslähteet.....	68
ENGLANNINKIELINEN LYHENNELMÄ	I
STRATEGIES FOR TRANSLATING QUEER SOCIOLECT IN <i>RUPAUL'S DRAG RACE</i> .I	
Introduction	i
Queer, sociolect, and translation	ii
Methods and resource material	v
Strategies for translating queer sociolect	vi
Conclusions	ix

1 JOHDANTO

Yleiskielestä poikkeavien puhetapojen kääntäminen vaatii usein hieman pohtimista. Usein voi olla hyvä idea ikään kuin häivyttää käännöksestä erityiskielisyys, jotta suurempi yleisö ymmärtää ja pystyy toisaalta nauttimaan käännetystä tuotteesta. On kuitenkin myös perusteltua pyrkiä käyttämään kohdekulttuurin vastaavaa erityiskieltä, jos tällainen on olemassa.

Tässä tutkimuksessa tutkin sosiolektin, eli sosiaalisen murteen, kääntämistä yhdysvaltalaisen *Huippu- drag queen haussa* -televisiosarjan (alkuperäinen nimi *RuPaul's Drag Race*) suomenkielisissä tekstityksissä. Sarjassa esiintyy enimmäkseen tavalla tai toisella queeriksi itsensä identifioivia ihmisiä, jotka myös puhuvat havaitusti yleiskielestä poiketen. Tällaista puhetapaa kutsun tässä tutkimuksessa queer-sosiolektiksi. Alla oleva tekstitysesimerkki 1 sisältää useamman esimerkin tällaisesta sosiolektista ja siitä on havaittavissa, kuinka pelkän ruututekstikäännöksen merkitystä voi olla vaikea tulkita.

(1) Kuten jee juma, mamma, okurrr

Huippu- drag queen haussa on vuosien mittaan saavuttanut yhä suurempaa suosiota ja voittanut useampia yhdysvaltalaisia televisio-ohjelmille suunnattuja Emmy-palkintoja. Täten sen edustama kulttuuri ja kieli on noussut yhä enemmän myös suuremman yleisön tietoisuuteen myös kansainvälisesti. Alakulttuuriin sijoittuvaa sarjaa käännettäessä pitää kuitenkin mahdollisesti miettiä, haluaako tuoda käännökseen kohdekulttuurissa olevan alakulttuurin piirteitä, jos sellaisia on. Sosiolektin tulkitseminen voi olla kuitenkin hankalaa kyseiseen alakulttuurin kuulumattomalle. Tällöin kääntäjällä on suuri rooli sarjan edustaman kulttuurin välittämisessä. Sosiolektien kääntämisen ja tarkemmin queer-sosiolektin kääntämisen tutkiminen on siis erittäin relevanttia.

Suomalaista queer-sosiolektin tutkimusta on toistaiseksi hyvin vähän. Surkan (2016) ja Lindemanin (2017) pro gradu -tutkielmat tutkivat suomalaisen homomiehen puheesta olevia käsityksiä ja siihen yhdistettyjä piirteitä. Suomessa on tutkittu myös, miten homojen käyttämä kieli seuranhakupalstoilla eroaa heterojen käyttämästä kielestä samoilla alustoilla (Valo 2007) ja kuinka Suomi24-sivustolla puhutaan homoista ja toisaalta heteroista (Jantunen 2018).

Aineiston tätä tutkimusta varten keräsin *Huippu- drag queen haussa* -ohjelmasta ja sen suomenkielisistä tekstityksistä. Luokittelin löydökseni Pedersenin (2011) luokitukseen

pohjautuvan käänösstrategialuokituksen mukaan seitsemään eri luokkaan ja analysoin tämän luokituksen avulla kääntäjän käyttämiä strategioita.

Huippu- drag queen haussa -sarja sopii tämänkaltaisen aineiston keräämiseen erinomaisesti useammastakin syystä. Ensinnäkin tekstitykset ovat monissa maissa eniten luettu tekstimuoto (Pedersen 2011, 1; Jääskeläinen 2001, 117), jolloin oletettavasti tekstitykset saavuttavat suuremman yleisön kuin muut tekstimuodot. Tekstityksillä on siis mahdollista vaikuttaa kansalaisiin ja toisaalta sivistää uusilla kielimuodoilla.

Juuri queer-sosiolektin tutkimiseen *Huippu- drag queen haussa* sopii erityisen hyvin, koska siinä esiintyvät henkilöt ovat suureksi osaksi drag queenejä ja queer-yhteisöön kuuluvia. Sarja on myös tositelevisiota, joten oletettavasti suuri osa siinä puhutusta kielestä on vähemmän käsikirjoitettua ja täten ikään kuin luonnollisempaa kuin täysin fiktiivisessä ohjelmassa. Seuraavaksi kerron lisää sekä *queeristä* että *dragistä*.

1.1 Queer ja drag

Tässä alaluvussa pyrin määrittelemään *queer*-sanana, mitä on melko vaikea tehdä yksiselitteisesti ja kattavasti. Päädyn kuitenkin määritelmään, joka sopii tämän tutkimuksen tarpeisiin. Kerron myös hieman, mitä dragillä tarkoitetaan taidemuotona ja sen merkityksestä queer-yhteisössä.

Terminä *queer* on kiintoisassa asemassa siinä mielessä, että aiemmin sitä on käytetty loukkaavana sanana feminiinisiä miehiä tai ”seksuaalisesti poikkeavia” kohtaan, mutta myöhemmin sen merkitys on muutettu voimaannuttavaksi ja sen merkityskenttä on laajentunut (Krahulik 2006, 189; Butler 2011, 169). Butler (2011, 169) tekee mielenkiintoisen vertauksen tummaihoisia kohtaan käytettyihin rasistisiin termeihin, jotka toisaalta ryhmän sisällä oleville voi luoda yhteenkuuluvuuden tunnetta. *Queer* eroaa kuitenkin siinä, että myös ei-queer-ihmiset voivat käyttää sitä neutraalimmassa ja positiivisessa merkityksessä, kun taas rasististen termien kanssa tätä ei pidetä mahdollisena.

Halperin (1995, 62) määrittelee *queerin* olevan mitä tahansa, joka eroaa normaalista, legitiimistä ja dominantista. Hänen mukaansa *queer* on kaikille, jotka kokevat olevansa marginaalissa seksuaalisten tapojensa vuoksi (mp.). *Queeriä* on siis erittäin vaikea määrittellä

yksiselitteisesti ja selkeälinjaisesti, mikä on osittain tarkoituksellista. Termin epätarkkuus on vahvuus, mutta myös heikkous (mp), koska tällöin sitä voi käyttää melko laajasti.

Queer-teoriassa queerillä tarkoitetaan usein seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä. Mainitsemisen arvoista on kuitenkin, että useimmiten tarkoitus ei ole leimata esimerkiksi kaikkia homoseksuaaleja queereiksi tai saada heitä käyttämään itsestään queer-sanaa (Halperin 1995, 63). Identiteetteihin viittaavat sanat aiheuttavatkin usein keskustelua. Viittaako esimerkiksi *homo* pelkästään homoseksuaalisiin miehiin ja onko homoseksuaalin naisen käytettävä aina *lesbo*-sanaa? (Sedgwick 2008, 17–18.) On myös paljon ihmisiä, jotka esimerkiksi tekevät niin sanotusti homoseksuaalisia tekoja, mutta eivät koe olevansa identiteetiltään homoseksuaaleja (esim. Adam 2009, 308; Durber 2006). Arkielämässään kukin saa tietenkin itse päättää, mitä sanaa itsestään haluaa käytettävän.

Queeriä käytetään englanniksi myös verbinä. Silloin puhutaan historian, kulttuurin, kirjallisuuden ja elokuvien hahmojen uudelleentulkinnasta queer-linssin läpi (Kirsch 2006, 28). Tällöin esimerkiksi heteroksi oletettu historian tai kirjallisuuden hahmo saatetaan ymmärtää uudelleen mahdollisesti homoksi, lesboksi tai joksikin muuksi, mikä tuo tarinaan uusia ulottuvuuksia.

Suomessa *queer*-sana on pyritty suomentamaan ja kotouttamaan puhumalla pervotutkimuksesta (Hekanaho 2010, 149). Tämä sanavalinta kuitenkin jakaa mielipiteitä. Joanna Mizielska (2006) haastatteli suomalaisia queer-tutkijoita *queer*-sanankäytöstä. *Queer*-sanankäyttämisen kerrottiin tuovaan tiettyä legitimiyyttä tutkijan työhön ja se koettiin huomattavasti vähemmän loukkaavaksi kuin toinen vaihtoehto, *pervo* (Mizielska 2006, 89). Toisaalta myös *queer* on koettu (ja monissa yhteyksissä koetaan yhä) loukkaavaksi varsinkin Yhdysvalloissa ja muualla englanninkielisessä maailmassa. Suomessa tämä epäloukkaavuus siis ikään kuin akatemisoi ja epäseksualisoi queer-tutkimuksen, vaikka queer-tutkimuksen tavoitteena usein on nimenomaan tehdä toisinpäin, eli ”queerata” akateemista maailmaa. *Queer*-sanankäyttöä ei-englanninkielisessä tekstissä voidaan siis ajatella ikään kuin kesyttävän käsitteen helpommin lähestyttäväksi. (Mts. 93.)

Pervo-sanalle on esitetty myös useita muita vaihtoehtoja, kuten *kumma*, *kiero* ja *vikuri*. Näyttäisi kuitenkin siltä, että lainasana *queer* nauttii suurinta suosiota ja on vakiintunein. (Juvonen ym. 2010, 15.) Siksi olen itsekkin päättänyt tässä tutkimuksessa käyttää *queer*-sanaa.

Olen kerännyt aineistoni drag queen -kilpailutelevisiosarjasta. *Drag*, kuten *queer*, on usein melko hankala määritellä yksiselitteisesti. Suomalainen seksuaali- ja sukupuolitaso-arvojärjestö Seta (2021) määrittelee dragin olevan ”taidemuoto, jossa henkilö muun muassa pukeutumisen avulla leikittelee sukupuolilla ja sukupuolirooleilla”. Drag queenit esittävät usein liioiteltua versiota feminiinisuudesta ja naiseudesta, luoden hyperfeminiinisen kuvan, jonka ei usein ole tarkoituskaan vaikuttaa niin sanotusti oikealta naiselta (Barrett 2017, 14). Tästä syystä drag on nähty myös seksistisenä ja naisia halventavana taidemuotona, mutta myöhemmin se on nähty myös poliittisena esiintymistäiteena, jossa pyritään purkamaan sukupuoliin liittyviä olettamuksia ja rooleja. Drag queenit saattavat kuitenkin itse kokea vain toteuttavansa sukupuoli-identiteettiään, johon kuuluu muun sukupuolen vaatteisiin pukeutuminen, eivätkä niinkään koe tekevänsä poliittisia kannanottoja. (Mts. 38–39.) Varsinkin tummaihoisten drag queenien yhteisöissä drag edustaa paitsi liikettä sukupuolesta toiseen, usein myös ylempään yhteiskuntaluokkaan (mts. 45).

1.2 Queer-representaatiot televisiossa

Seksuaalisista asioista puhuminen ja erilaisten seksuaalisuuksien näyttäminen televisiossa on ollut erittäin rajoittunutta. 1950- ja 1960-luvuilla televisiokanavat olivat yleisönsä koostuvan ainoastaan heteropariskunnista ja heidän lapsistaan (Harrington 2008, 146). Kun 1970-luvulla queer-representaatiot alkoivat lisääntyä, ohjelmien tekijät löysivät kaksi turvallisiksi koettua tapaa esittää queer-identiteettejä: kaapista ulostulo tarina ja ”queer-hirviö”. 1980-luvulla vähäisetkin queer-identiteetit televisiossa vähenivät entisestään AIDS-kriisin seurauksena. 1990-luvulla kuitenkin nähtiin jo ensimmäiset queer-päähenkilöt esimerkiksi *Will & Grace* -ohjelmassa. Jo tuolloin ovat nähtävissä ikään kuin säännöt, joita televisiokäsikirjoittajat noudattivat seuraavina vuosikymmeninä kirjoittaessaan queer-hahmoja. Queer-ihmiset esiintyivät lähes pelkästään sivuhahmoina, heidän tarinansa keskittyi aina queer-identiteettiin ja sen vaikutuksiin sarjan heterohahmoihin. Minkäänlaista seksuaalista toimintaa heidän ei myöskään saanut näyttää harrastavan. (Mts. 146–147.)

Kuitenkin nämäkin representaatiot tekivät tilaa kompleksisemmille queer-tarinoille ja olivat erittäin tärkeitä esimerkiksi aikansa queer-nuorille, jotka saattoivat nähdä ensimmäistä kertaa itsensä kaltaisen ihmisen. On kuitenkin huomattavaa, että aiemmin mainitussa *Will & Grace* -sarjassa meni useampia tuotantokausia ennen kuin päähenkilö Willin nähtiin suutelevan ketään. (Harrington 2008, 150). Samoin myös myöhemmin *Moderni Perhe* -sarjan homopariskunta

Mitch ja Camin nähtiin suutelevan vasta sarjan toisella kaudella silloinkin ohimennen kohtausten taustalla, vaikka sarjan muiden (hetero)pariskuntien välillä nähtiin monenlaisia hellyydenosoituksia (Kane, 2010). Vaikka representaatiot siis lisääntyivät, queer-identifioituvien ihmisten ei silti annettu samalla tavalla osoittaa seksuaalisuuttaan kuin heterojen.

Leena-Maija Rossin (2007) mukaan sarjoissa pystyi kuitenkin huomaamaan vahvasti positiivisia representaatioita queer-identiteeteistä. Rossi nostaa esille muun muassa *Sillä silmällä* -ohjelman, jossa viisi homomiestä uudistavat heteromiesten elämät parempaan uskoon. Tässä tilanteessa heterous ei olekaan enää tavoitelluin tila (Rossi 2007, 124), vaan homomiehillä esitetään olevan vahva taito ikään kuin kasvattaa heteromiehestä kokonaisempi ihminen. Toisaalta homous, ja laajemmin myös queeriys, esitetään vain esteettisinä asioina, eikä seksuaalisina tekoina (mts. 124). Homous kelpaa ikään kuin speaktaakkeliksi tuomaan viihdearvoa, mutta itse seksuaalisuudesta ei haluta puhua. Rossi kertoo tällaisesta turvallisesta queeristä, joka ei uhkaa ”sukupuolen seksuaalisuuden ja rodullistetun hierarkian hegemonista järjestystä” (mts. 130). Sama ilmiö on nähtävissä televisiossa vielä kolmentoista vuodenkin jälkeen. Esimerkiksi vuoden 2020 Oscar-gaalassa nähtiin paljon osallistavia representaatioita, mutta vain osana show’ta esiintymässä tai juontamassa. Palkinnonsaajiksi queer-ihmiset ja muut vähemmistöt eivät olleet yhtä tervetulleita.

Queer-hahmojen määrä televisiossa on kuitenkin kasvanut runsaasti viime vuosikymmeninä ja yhä enemmän ruudulla nähdään myös hellyydenosoituksia (Cook 2018, 28). Myös suoratoistopalveluiden suosion kasvulla näyttäisi olevan positiivinen vaikutus queer-representaatioiden ilmentymiseen, sillä on havaittavissa selkeä ero queer-hahmojen määrässä suoratoistopalveluissa olevissa sarjoissa verrattuna queer-hahmojen määrään niin sanotussa perinteisessä televisiossa (Cook 2018, 31).

1.3 Työn tavoitteet ja rakenne

Tämä tutkimus pyrkii selvittämään, millaisin keinoin ja strategioin kääntäjä kääntää englanninkielistä queer-sosiolektia suomeksi. Tarkoituksena on paitsi luoda uutta tietoa queer-sosiolektista, myös sen kääntämisestä tekstityksissä. Pyrin tarkastelemaan, kuinka hyvin käännöksissä on ymmärretty queer-sosiolektin piirteet ja toisaalta, kuinka sosiolektisia

käännökset ovat, eli onko niissä käytetty suomenkielistä queer-sosiolektia vai yleiskielisempää ilmaisua. Tällä tutkimuksella pyrin siis löytämään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia strategioita tekstittäjä on käyttänyt queer-sosiolektin piirteiden kääntämiseen?
2. Onko tekstityksissä käytetty suomenkielistä queer-sosiolektia ja jos on, millä strategioilla siihen on päästy?

Näiden kysymysten vastauksien toivon tuovan lisänäkökulmia sosiolektin kääntämiseen ja siihen käytettäviin strategioihin.

Tämä tutkielma koostuu kolmesta teorialuvusta, aineiston ja metodin kuvauksesta sekä analyysistä ja loppuluvusta. Kerron ensin seuraavaksi hieman queer-teoriasta ja -tutkimuksesta sekä kääntämiseen kohdistuvasta queer-tutkimuksesta. Seuraavaksi käsitelen sekä englannin- että suomenkieliseen queer-sosiolektiin kohdistuvaa tutkimusta sekä kerron hieman sosiolektien kääntämiseen yleisesti liittyvistä teorioista. Viimeinen teorialukuni koskee av-kääntämistä ja sen erityispiirteitä kuten aika- ja tilarajoituksia.

Teoreettisen katsauksen jälkeen esittelen aineistolähteeni, eli *Huippu- drag queen haussa* -sarjan, ja kasaamani aineiston. Taustoitan myös käyttämäni strategialuokitusta kertomalla ensin Pedersenin (2011) luomasta luokituksesta, jota käytän pohjana omalle luokitukselleni. Tämän jälkeen esittelen käyttämäni luokituksen.

Analyysiluvussani esittelen queer-sosiolektin piirteiden käännöksiä käännösstrategia kerrallaan. Viimeisessä analyysiluvussani teen kokoavia päätelmiä strategioiden käytöstä. Lopuksi vielä arvioin käyttämiäni metodeja, esittelen jatkotutkimusmahdollisuuksia ja teen muutamia loppupäätelmiä.

2 QUEER

Tässä luvussa esittelen queer-teorian historiaa ja merkittävimpiä tutkimuksia ja asetelmia. Kerron myös hieman suomalaisen queer-tutkimuksen historiasta ja nykytilasta sekä queer-näkökulmista käänöstieteen alalla.

2.1 Queer-teoria

Michel Foucault'n *Seksuaalisuuden historiaa* (1998) pidetään usein ikään kuin queer-teorian ponnahtauslautana (esim. Halperin 1995; Turner 2000; Sedgwick 2008). Teos ilmestyi alun perin ranskaksi kolmessa osassa 1976–1984 ja suomeksi yhtenä laitoksena 1998. Foucault käsittelee teoksessaan seksuaalisuuden historiaa antiikin ajoilta kirjoitusajankohtaan ja pohtii muun muassa sitä, miten siihen liittyvät teot ja nautinnot ovat päätyneet moraalisen keskustelun aiheiksi.

Foucault kertoo sukupuoleen kohdistuvasta repressiosta ja siitä, kuinka sukupuolisuudesta on käyty paljon keskustelua myös aikoina, jotka koetaan repressiivisiksi. Diskurssi on näkynyt noinakin aikoina esimerkiksi kunakin aikana tavanomaisimpana pidetystä käytösmallista poikkeavasti käyttäytyviin kohdistuvana tuomitsemisena ja tutkimuksina seksuaalisuuden ja sukupuolen poikkeamina koettuihin piirteisiin. (Foucault 1998, 26–30.) Repressioiden näkökulmasta Foucault tunnistaa kaksi merkittävää mullistusta. Ensimmäinen mullistus tapahtui, kun 1600-luvulla voimaan astuivat sukupuolisuuteen ja seksuaalisuuteen kohdistuvat mittavat kiellot ja määräykset. Seksuaalista käyttäytymistä pyrittiin säätelemään ja keskittämään pelkästään avioparin keskinäiseksi toiminnaksi. Toinen mullistus tapahtui 1900-luvulla, kun repressiot hieman höltyivät ja esimerkiksi esiaviollista seksiä ei pidetty enää niin tuomittavana ja niin sanotut ”pervertikot” menettivät rikollisen statuksensa. (Mts. 84.)

Foucault kertoo myös antiikin Kreikan aikana yleisistä miestenvälisistä suhteista (Foucault 1998, 124–125). Antiikin Kreikassa miestenväliset suhteet olivat useimmiten vanhemman miehen ja nuoren pojan välisiä suhteita, joissa aikuinen mies menturoi nuorempaa poikaa ja näin he pitivät yllä patriarkaattia (Sedgwick 1985, 4) pitäessään vallan ja tiedon vain yhden sukupuolen käsissä. Antiikinaikana kuitenkin Roomassa koettiin vastenmielisenä miehet, jotka käyttäytyvät naisellisesti (Foucault 1998, 127–129). Vaikka miestenvälisten suhteisiin suhtauduttiin suhteellisen sallivasti, silloinkin koettiin voimakasta inhoa ”kaikkea sellaista

kohtaan, joka merkitsi vapaaehtoista luopumista miehisen roolin arvoista ja merkeistä” (Foucault 1998, 128).

Homoseksuaalisuus käsitteenä syntyi vasta 1870, kun se kuvattiin psykologisena ja lääketieteellisenä ilmiönä. Tällöin sitä kuvailtiin enemmänkin seksuaalisena tuntemistapana kuin yhtenä sukupuolisuhteen muotona. (Foucault 1998, 37.) Englannin kieleen ”homosexual” tuli jopa ennen ”heterosexual” -sanaa (Sedgwick 2008, 2), koska heteroseksuaalisuus koettiin normaalina, jolloin sanoja tarvittiin kuvaamaan vain epänormaalia. Heteroutta onkin siis pidetty tavallaan normaalina eikä samalla tavalla erillisenä seksuaalisuutena, koska historiallisesti heteroseksuaalit ovat olleet huomattavassa valta-asemassa ja historialliset valtasuhteet määrittävät, mitä seksuaalisuus on (Sedgwick 1985, 2).

Foucault’n tarkoituksena oli ainakin osittain inspiroida filosofioillaan ja kirjoituksillaan myös poliittista muutosta ja hänen mukaansa kirjan onnistuneisuus mitataankin sillä, saako se yhteiskunnallista muutosta aikaan (Halperin 1995, 24–25). Etenkin AIDS-kriisin aikana ja sen jälkeen queer-teoreetikot kääntyivät Foucault’n *Seksuaalisuuden historian* puoleen löytääkseen myös poliittista inspiraatiota (mts. 27). Tieteenalana queer-teoria alkoi kuitenkin saada tuulta alleen jo toisen maailmansodan jälkeen. Tähän on mahdollisesti ollut syynä osittain tahto esittää vastavoima natsien julmuuksille ja se, että näihin aikoihin myös naisia otettiin yhä enemmän sisään yliopistoihin, mikä laajensi tutkimuksen alaa. (Turner 2000, 3.)

1960- ja 1970-luvuilla Yhdysvalloissa alaa valtasi *gay and lesbian studies*, eli homo- ja lesbotutkimus (Kirsch 2006, 23). Tästä nimityksestä siirryttiin kuitenkin *queer theory* -nimitykseen, jolla haluttiin luoda inklusiivisempi nimitys, joka kattaisi muutkin kuin homoseksuaalit (mts. 24). Voi kuitenkin yhä ajatella, että *gay and lesbian studies* on ikään kuin tutkimuksen kohde ja queer-teoria siihen tietty lähestymistapa (mts. 25).

1990-luvulla etenkin Judith Butler ja Eve Kosofsky Sedgwick tuottivat erittäin tärkeitä teoksia ja teorioita, jotka ovat yhä vaikutusvaltaisia (Turner 2000, 107). Alun perin vuonna 1990 julkaistu Judith Butlerin *Gender trouble* -teos koetaan erittäin vaikutusvaltaisena sekä feministisen tutkimuksen että queer-teorian aloilla (1999, vii). Siinä hän argumentoi muun muassa, että identiteetti ei olekaan valmiina oleva asia, vaan sitä luodaan teoilla ja teot luovat sitä (mts. 180). Tästä sukupuolen performatiivisuudesta hän jatkaa teoksessaan *Bodies that matter* (1993), jossa hän lisäksi esittää, että sukupuoliteorioiden tulisi keskittyä konkreettisempaan sukupuolen ja seksuaalisuuden olomuotoon: ruumiiseen. Sedgwick analysoi

esimerkiksi miesten välisiä suhteita englantilaisessa kirjallisuudessa queer-näkökulmasta teoksessaan *Between men: English literature and male homosocial desire*, joka julkaistiin alun perin jo 1985. Lisäksi hänen tutkimuksensa kohdistui muun muassa kaappiin ja kuinka se vaikuttaa queer-ihmisiin (Sedgwick 2008).

Täten jo vuosituhannen vaihteessa queer-teoria oli merkittävä tieteenala, vaikkakin vielä hankala määritellä (Turner 2000, 3). Queer-teorian kohde on kuitenkin siirtynyt 2000-luvulla sosiaalisen ryhmän kollektiivisesta tutkimisesta enemmän keskittymään yksittäiseen ihmiseen ja ”itseeseen” (Kirsch 2006, 28), eli yksilön omaan queer-identiteettiin.

Queer-tekoja on kuitenkin ollut olemassa paljon kauemmin kuin queer-identiteettejä. Esimerkiksi homoseksuaalisia tekoja on tehty jo kauan ennen kuin homoseksuaalisuus on tunnistettu yleisesti identiteetiksi (Kirsch 2006, 23–24), mikä tarkoittaa sitä, että myös homoseksuaalinen identiteetti on sosiaalinen konstruktio. Homoseksuaalisuus elämäntapana koetaan kuitenkin tavallaan uhkaavampana kuin homoseksuaaliset teot (Halperin 1995, 98). Tähän liittyy ajatus seksuaalisuudesta yksityisenä asiana, jolloin kaikki normista (eli heteroseksuaalisuudesta) poikkeava yritetään pitää poissa silmistä. Seksuaalisuus ja sen määritelmät kuitenkin vaikuttavat kaikkiin kulttuurin osa-alueisiin, eikä vähiten niihin, joissa ne ovat näkymättömiä (Turner 2000, 140), joten halu pitää queer-identiteetit poissa silmistä voi olla hyvinkin vahingollinen. Sukupuolen ja seksuaalisuuden ymmärtäminen sosiaalisissa merkityksissä paljastaa kuitenkin, että normaaliksi koettu on luonnollisen sijasta normatiivista (Jackson 2006, 39), eli jonkun määrittelemä, jolloin se on mahdollista myös määritellä uudelleen uusista näkökulmista. Sukupuolen ja seksuaalisuuden tarkastelu sosiaalisesta näkökulmasta paljastaa myös, miten löyhiä ja monimutkaisia konstruktioita ne ovat ja miten vaikea niistä on tehdä tiukkarajaisia rajauksia. (Jackson 2006, 39.) Kuten Slagle (2006, 318) sanoo, erilaisuutta tulisikin siis ”juhlistaa, rohkaista ja toivottaa tervetulleeksi”.

Queer-teoriassa siis haastetaan heteronormatiivisuutta (Slagle 2006, 313), eli oletusta, että jokainen henkilö on hetero, kunnes toisin todistetaan. Queer-teoria haastaa myös ajatusta siitä, että queer-aktiivisuuden tarkoituksena olisi sulauttaa queer-ihmiset osaksi massaa (Slagle 2006, 314). Tarkoitus on enemmänkin muuttaa massaa, jotta myös queer-ihmiset voisivat olla osa sitä ja kokea pystyvänsä olemaan oma itsensä turvallisesti. Queer-teoria ei myöskään pyri luomaan kaikille queer-ihmisille yhteistä identiteettiä (Slagle 2006, 314). Tarkoitus ei ole sovittaa kaikkia queer-ihmisiä samaan muottiin. Tärkeä queer-teorian osa-alue on myös ajatus siitä, että

seksuaalisuus on tärkeä osa myös jokaisen julkista elämää, eikä sitä ole mahdollista pitää niin sanotusti lukittujen ovien takana piilossa (Slagle 2006, 314).

Jo Foucault kertoo tunnustamisvelvollisuudesta, joka otti valtaa yhteiskunnassa kirkollisen toiminnan kautta. Ajateltiin, että tunnustaminen vapauttaa ihmisen. (Foucault 1998, 47–49.) Tämän ajatuksen voi yhdistää queer-ihmisten tarpeeseen tunnustaa oma identiteettinsä muille ihmisille, eli ”tulla ulos kaapista”. Queer-identiteettisille kaappi on tavallaan uniikki asia, koska se muovaa jollain tavalla jokaisen queer-ihmisen elämää (Sedgwick 2008, 68). Tarve tuoda oma identiteetti erikseen esille luo stressiä ja vaikeuksia varsinkin, kun henkilö ei voi olla varma, miten asiaan suhtaudutaan. Kaapissa usein pysytäänkin juuri siksi, että halutaan suojella itseä esimerkiksi homofobialta, transfobialta tai muulta syrjinnältä (Halperin 1995, 29; Jantunen 2014). On toki olemassa myös ihmisiä, jotka pystyvät elämään täyttää elämää ilman, että heidän tarvitsee ajatella kaappia tai sieltä ulostuloa (Sedgwick 2008, 68). Harva on kuitenkin näin hyvässä asemassa. Kaapista ulostulo voi kuitenkin tuoda myös turvaa uuden yhteisön mukana. Pride on yksi tällainen liike, jonka tarkoitus on nimenomaan tarjota suojaa ja yhteisöllisyyttä siihen osallistuville.

Pride on etenkin sukupuoli- ja seksuaalisuusvähemmistöille suunnattu ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa ajava liike. Pride-liikkeen katsotaan saaneen alkunsa kesäkuussa 1969, kun poliisin ratsia New Yorkissa sijaitsevaan Stonewall-yökerhoon aiheutti laajamittaisia levottomuuksia ja seuraavana päivänä järjestettiin ensimmäinen pride-marssi, jossa queer-ihmiset vaativat tasa-arvoisempaa kohtelua (Halperin & Traub 2009, 3). Vuosikymmenten aikana pride-liike on kasvanut ja laajentunut ympäri maailmaa. Suomessa ensimmäinen laajempi mielenosoitusmarssi järjestettiin 1981. Siihen aikaan Vapautuspäivinä tunnettu tapahtuma kesti jo tuolloin neljä päivää, joiden aikana järjestettiin kulkueen lisäksi puistokokoontuminen ja iltajuhla. (Pride.fi 2020.)

Pridea on kuitenkin myös kritisoitu ryhmän sisällä (Halperin & Traub 2009, 3). Se on varsinkin viime vuosikymmeninä muuttunut useimmissa kaupungeissa mielenosoituksesta enemmänkin paraatiksi, josta yritykset ja muut yhteisöt pyrkivät hyötymään kaupallisesti (Halperin 2009, 42) vaikka ne eivät muilla teoilla tue pride-aatetta lainkaan. Ryhmän sisällä on myös keskusteltu siitä, onko priden tarkoitus tuoda tasa-arvoa kunnioitettavuuden kautta, minkä koetaan usein olevan vain valkoisille keskiluokkalaisille ja ”tarpeeksi heteronoloisille” mahdollinen tasa-arvon muoto. Toinen, ja useimpien queer-teoreetikoiden tukema, vaihtoehto on tuoda osallistavuuden kautta tasa-arvoa, joka sallisi kaikki queer-yhteisön muodot ja värit ilman, että

kenenkään tarvitsisi yrittää sopeutua valkoiseen ”heteronolaiseen” keskiluokkaan. (Adam 2009, 302.)

Priden lisäksi queer-yhteisöön kuuluville on kehittynyt muillakin tavoilla oma alakulttuurinsa monissa ympäristöissä. Esimerkiksi homomiehiin liitetään useita stereotyyppioita, joita monet ryhmän sisälläkin kokevat ikään kuin vaatimuksina. Näitä voi olla esimerkiksi pukeutumis- ja hiustyylit, urheilullisuus ja tietyt mielenkiinnon kohteet. (Halperin 1995, 32.) Homomiehillä koetaan olevan ihan oma kulttuurinsa, mikä saattaa luoda painetta olla samanlainen kuin muutkin homot (Halperin 2012). Toisaalta ei voi myöskään puhua yhtenäisestä homokulttuurista, koska sen sisällä on niin paljon merkittävillä tavoilla eroavia alakulttuureita ja alakulttuureiden alakulttuureita (Barrett 2017, 1–2). Homomiesten, ja laajemmin kaikkien queer-ihmisten, voidaan huomata myös käyttävän tietynlaista kieltä, josta kerron lisää luvussa 3.1.

Suomessa queer-tutkimus on lähtenyt alun perin osana sukupuolentutkimusta, joka aiemmin tunnettiin naistutkimuksena. Naistutkimusta on tehty Suomessa varsinkin 1970-luvulta lähtien (Juvonen ym. 2010, 9). Queer-näkökulmaa alkoi ilmestyä varsinkin 1990-luvulla. 1996 ilmestyi suomenkielisen queer-tutkimuksen alalla pioneeriteos artikkelikokoelma: *Uusin silmin. Lesbinen katse kulttuuriin*. Teoksessa tutkailtiin kulttuuria melkoisen uudesta lesbonäkökulmasta. Tässä teoksessa ei kuitenkaan vielä käytetty itse *queer*-termiä, vaikka queer-tutkimusta se vaikuttaisi jälkikäteen arvioituna olleen. (Hekanaho 2010, 144.)

Queer-tutkimus on Suomessakin ollut suhteellisesta vähyydestään huolimatta laaja-alaista. Tutkimukset ovat kohdistuneet niin ulkomaiseen kuin kotimaiseenkin kirjallisuuteen, trans-yhteisöön sekä naisten keskinäiseen haureuteen 1950-luvun Suomessa (Karkulehto 2010, 163). Juvosen *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia* (2002) pureutuu sotien jälkeisen Suomen homo- ja lesboväestön elämään muun muassa haastattelu- ja aikakauslehtiaineistojen avulla luoden kuvaa homoseksuaalin elämästä aikana, jolloin se oli laitonta, mutta silti julkinen salaisuus.

Suomessa on toiminut vuodesta 2006 myös Suomen Queer-tutkimuksen Seura (SQS), joka julkaisee alan tutkimusta kokoavaa lehteä. Siinä julkaistaan monialaisesti ja -tieteisesti queer-teoriaan pureutuvia artikkeleita ja tutkimuksia.

SQS:n julkaisuissa esimerkiksi kritisoidaan queer-teorian Amerikka-keskeisyyttä, kuten Mizielinskan (2006, 93) haastattelututkimuksissa. Vaikka eurooppalainen Foucault on inspiroinut paljon queer-teoriaa, useimpia hänen ajatuksiaan on käytetty nimenomaan

amerikkalaisessa kontekstissa (mts. 93). Tämä tietynlainen kolonialismi saattaa ikään kuin sokaista ei-amerikkalaiset kunkin alueen omilta ongelmilta, mikäli näitä amerikkalaisia ajatuksia ja teorioita sovelletaan sellaisenaan (mts. 99).

Suomalaiset usein kokevat Suomen olevan yksiselitteisesti länsimainen sivistysvaltio, jolla ei ole enää ihmisoikeudellisia tai tasa-arvo-ongelmia, mutta Juvonen (2011) kyseenalaistaa tätä ajatusta. Onko Suomen kehitys queer-saroilla sittenkään ihan niin kehittynyttä kuin halutaan ajatella? Hänen tekstinsä on toki jo kymmenisen vuotta vanha ja näinä vuosina lienee ehtinyt tapahtua jonkinlaista kehitystä. Esimerkiksi tasa-arvoinen avioliittolaki hyväksyttiin 2014 (Nurmi 2014), mikä mahdollisti myös perheen ulkopuolisen adoption samaa sukupuolta oleville pareille tullessaan voimaan maaliskuussa 2017.

Queer-teoreettista näkökulmaa esimerkiksi homouteen ja sen kokonaisvaltaisista vaikutuksista täsmentää mielestäni hyvin Hekanaho (2010, 148–149): ”Ei kysytäkään, mikä on totuus homoudesta vaan pikemminkin, mitä merkityksiä käsite on saanut eri aikoina ja eri keskusteluissa sekä mihin sitä kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti käytetään – ja tarvitaan.” Eli queer-teoreettisen tutkimuksen tarkoitus ei ole sanella, mitä queer-ihmiset ovat tai mitä heidän tulisi olla, vaan havainnoida yhteiskunnan ja kulttuurin osia ja sitä kautta luoda työvälineitä, sanastoa ja merkityksiä.

2.2 Queer-kääntäminen

Queer-teoria tarjoaa uusia näkökulmia myös käännettäytkimukseen ja kääntämiseen. Viime vuosikymmeninä käännettäsalalle on noussut uusia queer-näkökulmia vaihtoehtoisina tapoina lähestyä tutkimusta, mutta myös tapoina kääntää niin queer-tekstejä kuin muunkinlaisia tekstejä. Sekä queer-teoria että käännettäteoria kohtasivat uusia haasteita ja näkökulmia 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä (Baer 2020, 1) ja sen seurauksena niitä on myös yhdistetty. Vuosituhannen taitteesta lähtien queer-näkökulmia myös käännettäsalalla on tutkinut etenkin Keith Harvey (Baer 2017, 1). Harveyn tutkimukset kohdistuivat muun muassa amerikkalaisen camp-puheen kääntämiseen englannista ranskaksi sotien jälkeisenä aikana (1998) sekä amerikkalaisen pride-liikkeen vaikutuksiin ja vastaanottoon Ranskassa (2003).

Seksuaalisuus synnyttää monenlaisia diskursseja ja ilmiöitä myös varsinaisten seksuaalisten tekojen ulkopuolelle. Näitä diskursseja ja ilmiöitä käännettäessä ne voivat helposti muuttua, hiljentyä tai voimistua sen mukaan, millaisia valintoja kääntäjä tekee. (Santaemilia 2017, 13.)

Esimerkiksi antiikin Kreikasta peräisin olevia tekstejä käännettäessä kääntäjän tulee päättää, miten käsittelee niissä esiintyvät miessuhteet (Baer 2020, 71).

Mielenkiintoista on myös, että useassa kulttuurissa homoseksuaalisuuden itsessään koetaan olevan vierasmaalaista. Isossa-Britanniassa puhutaan ”French vice” -ilmiöstä, joka käsittää ranskalaiset jotenkin ”homompina” kuin isobritannialaiset. (mts. 53.) Suomessakin on ainakin ennen ollut yleinen mielikuva, että ruotsalaismiehet ovat erityisen naisellisia tai homomaisia (Lager & Lehtonen 1999).

Queer on käännösprosessissa ollut usein sensuurin kohteena, joko ulkoisen paineen alla, kuten natsi-Saksan vallan aikana, tai kääntäjän omasta valinnasta. Myös esimerkiksi ranskaksi käännetystä kirjallisuudesta usein poistetaan kaikenlainen ”camp talk”, vaikka Ranskassakin vastaavia alakulttuurin piirteitä voisi olla tarjolla (Baer 2020, 15). Yleisellä tasolla esimerkkeinä kääntäjän itesesensuurista ovat muun muassa lievennetyt seksuaaliset piirteet klassisen nuortenkirja *Sieppari ruispellossa* -romaanin portugalinkielisessä käännöksessä ja *Sinkkuelämää*-sarjan italiantielisissä tekstityksissä esimerkiksi *dick*-sanan lapsekas kohdekielen variantti (Santaemilia 2017, 16–17).

Queerin kääntämiseen on ehdotettu myös joitain strategioita. Brian Baer (2020) ehdottaa kahta tapaa selvittää epämukavuudesta, jota queerin kääntäminen voi synnyttää kääntäjässä, jos tarjolla on vähän käännösvaihtoehtoja ja Marc Démont (2017) mainitsee kolme tapaa kääntää queerejä kaunokirjallisia tekstejä.

Baerin mukaan on kaksi tapaa, joilla kääntäjä voi selkiyttää queeristä mahdollisesti syntyvää epämukavuutta: kääntäjän alaviite tai vieraskielisten sanojen käyttö (Baer 2020, 190). Alaviite tarjoaa mahdollisuuden selittää kulttuurisia eroja ja lähtötekstin erityispiirteen seikkaperäisesti sekä kääntäjän tarkoituksen ja syyt kääntää kohta juuri niin kuin sen käänsi. Kääntäjän huomautus kuitenkin kiinnittää lukijan huomion kyseiseen kohtaan ja ongelmaan, mikä ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista, mikäli queeriys halutaan kuvata yhtä ”normaalina” kuin lähtötekstissäkin. (Mts. 191).

Kääntäjä voi Baerin mukaan myös käyttää vieraskielisiä sanoja, jos kohdekielessä ei ole hyvää varianttia kyseiselle sanalle. Tämäkin kuitenkin kiinnittää lukijan huomion, eikä hän välttämättä ymmärrä sanaa samalla tavalla kuin lähdetekstin lukija ymmärtäisi. (Baer 2020, 193–198.)

Démont (2017, 157) kuvailee kolme ylemmän tason strategiaa kääntää queerejä kaunokirjallisia tekstejä. Nämä ovat väärin tunnistava käännös (*misrecognizing translation*), vähemmistöyttävä käännös (*minoritizing translation*) ja queeriinnyttävä käännös (*queering translation*).¹ Väärin tunnistavassa käännöksessä kääntäjä piilottaa tekstistä queer-piirteet ja käsittelee tekstiä ei-queerina. Vähemmistöyttävässä käännöksessä queerin luonne piilotetaan ja tasoitetaan yksinkertaiseksi ja pintapuoliseksi. Näistä Démontin mielestä hyödyllisin keino on kuitenkin queeriinnyttävä käännös, jossa queeristi luettavissa olevat kohdat säilytetään ja niitä kunnioitetaan. (Mts. 157.) Queerinnnyttävässä käännöksessä myös monitulkintaiset kohdat jätetään tekstiin mahdollisimman monitulkintaisiksi myös kohdekielellä (mts. 168).

---

¹ Käännökset omia.

3 SOSIOLEKTIT JA NIIDEN KÄÄNTÄMINEN

Queer-yhteisön voi havaita käyttävän yleiskielestä poikkeavaa kielimuotoa, queer-sosiolektia. Oxford Dictionary of Media and Communication (Chandler & Munday s.v. *sociolect*) määrittelee sosiolektin erityiseksi tavaksi, jolla “tietyn sosiaalisen ryhmän jäsenet käyttävät kieltä” (oma käänös). Tieteen termipankki (s.v. *sosiolekti*) puolestaan kertoo sosiolektin, eli sosiaalimurteen, olevan ”tietyn sosiaalisen ryhmän tietyinä ajanjaksona käyttämä kielimuoto”. Sosiolekti eroaa ääntämyksellisesti ja/tai sanastollisesti muiden saman kielen käyttäjien käyttämästä kielestä. Monissa kielissä on havaittavissa esimerkiksi eri yhteiskuntaluokkien käyttävän kieltä eri tavalla samankin alueen sisällä. Esimerkiksi monilla alueilla työväenluokat puhuvat hieman eri tavalla muuhun väestöön verrattuna. Sosiolektin muista saman kielen varianteista erottavat piirteet ovat kuitenkin usein käytössä myös muissa saman kielen varianteissa, joten sosiolektin erottaminen toisesta voi olla vaikeaa. (Yule 2014, 257.) Sosiolektilla voidaan viitata myös pidgin- ja kreolikielten tapaisiin kielivariantteihin (Bandia 2014, 122).

Tässä luvussa kerron ensin tarkemmin queer-sosiolekteihin, eli queer-ihmisten käyttämään kieleen, kohdistuvasta tutkimuksesta lähinnä englanninkielisessä maailmassa, mutta kerron myös suomenkieliseen queer-sosiolektiin kohdistuvasta tutkimuksesta. Sen jälkeen tarkastelen hieman sosiolektien kääntämiseen liittyviä asioita.

3.1 Queer-sosiolektit

Queer-sosiolektin tutkimus on varsinkin ennen Stonewallin mellakoita vuonna 1969 keskittynyt queer-ihmisten tapoihin käyttää kieltä peittääkseen queeriytensä. He käyttivät siis toistensa kanssa kommunikoidessaan erityistä kieltä varsinkin ennen kuin pystyivät varmistumaan puhekumppanin identiteetistä. (Barrett 2017, 4–5.) Isossa-Britanniassa oli viime vuosituhaten alkupuolella vielä laajasti käytössä homomiesten keskenään käyttämä kieli, Polari, joka erosi niin paljon yleiskielisestä englannin kielestä, että sen koetaan olevan oma kielensä (Baker 2002, 154). 1970-luvulta lähtien sen käyttö on kuitenkin vähentynyt, osittain koska tasa-arvo on parantunut, eikä seksuaalivähemmistöihin kuuluvien tarvitse enää salailla yhtä paljon, osittain koska sen on koettu muistuttavan sorrosta. Toisaalta myös internetin myötä amerikkalainen homoslangi on tullut yhä yleisemmäksi myös Euroopassa varsinkin työväenluokkaisten keskuudessa. (Baker 2002, 154–159.) Myöhemminä vuosikymmeninä

queer-sosiolektin tutkimus on keskittynyt enemmän tapoihin, joilla queer-ihmiset käyttävät kieltä luomaan yhteisöllisyyttä ja tuovat esille identiteettiään tai halujaan (Barrett 2017, 5).

Varsinkin 2000-luvulla queer-sosiolektien tutkijat ovat myös kyseenalaistaneet onko erityistä queer-sosiolektia edes olemassa. Esimerkiksi homomiesten välillä on huomattavan suuria eroja, ja useimmiten on mahdotonta tehdä heistä yleistyksiä (Barrett 2017, 213) samoin kuin heteromiehistäkään on mahdoton tehdä kaikenkattavia yleistyksiä. Voisi sanoa, että koska tapoja olla homomies on yhtä paljon kuin homomiehiä, joten jos olisi homososiolekti, toki niitäkin olisi yhtä monta. Täten voidaan kyseenalaistaa se, onko queer-kieli välttämättä mitenkään yhteydessä queer-identiteettiin (Cameron & Kulick 2003, 102). Usein queeriksi koettua camp-puhetyyliä ei välttämättä voida suoraan yhdistää pelkästään queer-identiteetteihin, koska se ei ole pelkästään queer-ihmisten käyttämä puhetyyli (Cameron & Kulick 2003, 103). On myös huomattu esimerkiksi homomiesten ja -naisten käyttävän hyvin erilaista kieltä, jolloin ei voida puhua ainakaan yhtenäisestä queer-sosiolektista (mts. 87). Cameron ja Kulick toteavat, että vaikka esimerkiksi homomiehillä voidaan huomata jotain sosiolektin piirteitä, ei se tee siitä tavasta välttämättä mitenkään erityisen homomaista tai pelkästään homojen käyttämää puhetyyliä (mts. 88–92). Muutenkin kielellinen identiteetin ilmaisu on aina moniäänistä, koska jokaisen identiteetti koostuu monesta osasta eikä vain yhdestä kategoriasta (Barrett 2017, 40).

Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu myös sosiolektisia piirteitä ainakin eri queer-alakulttuurien kielenkäytössä. Usein ne näyttäisivät keskittyneen vahvasti nimenomaan homomiesten puheeseen ja kerron itsekin nyt lähinnä siihen kohdistuvasta tutkimuksesta, koska aineistossani esiintyvät henkilöt ovat suurimmaksi osaksi homomiehiä. Homomiesten sosiolektin on todettu olevan jokseenkin samanlainen valkoisen heteronaisen sosiolektin kanssa (Barrett 2017, 47), vaikkakin vahva yhteys myös afrikkalaisamerikkalaiseen englantiin on havaittavissa (Ilbury 2019). Amerikkalaisten homojen on huomattu käyttävän myös feminiinisiä pronomineja, *she* ja *her*, sekä muotoja, kuten *queen* tai *temptress*, toisistaan puhuessaan, vaikka viitatus ihmisen tunnettu sukupuoli-identiteetti olisikin mies (Johnson 2008, 150–168).

Homomiesten erityistä sosiolektia on tutkinut Yhdysvalloissa muun muassa Johnson (2012), joka tutki erityisesti tummaihoisia homomiehiä Etelävaltioissa. Hän kysyi haastattelemiltaan ihmisiltä määritelmiä käyttämilleen ilmaisuille ja loi näiden perusteella sanaston, jossa määritellään homososiolektin sanoja (mts. 549–558). Hän kuitenkin toteaa näiden olevan

käytössä samoissa merkityksissä myös muualla (mts. 549). Käytän hänen luomiaan määritelmiä validoidakseni queer-sosiolektien piirteitä ja pohjana määritellesäni niiden merkityksiä.

Myös Barrett (2017) on tutkinut homomiesten yhteisöä ja heidän käyttämää kieltä laajasti teoksessaan *From Drag Queens to Leathermen*. Hänkin mainitsee ja määrittelee useita sosiolektin piirteitä oman kokemuksensa ja tutkimuksensa perusteella. Hänen kenttätutkimuksensa on tehty jo 1990-luvulla (mts. 35), mutta määritelmien ja merkitysten voi olettaa olevan ainakin suurimmaksi osaksi yhä päteviä. Hänen tutkimuksistaan etenkin drag queeneihin kohdistuva tutkimus on erittäin osuva myös omaa tutkimustani ajatellen, joten olen käyttänyt hänenkin määritelmiään apuna määritellesäni aineistossani olevia queer-sosiolektin termejä ja fraaseja.

Suomalaista queer-puheen tutkimusta on toistaiseksi todella vähän. Meri Lindeman ja Sanni Surkka keräsivät yhteisen kysely- ja haastatteluaineiston, jota käyttivät omissa pro gradu -tutkielmissaan. Lindeman (2017) tutki pro gradu -tutkielmassaan haastattelu- ja kyselyaineistojen avulla käsityksiä suomalaisten homomiesten puheesta keräten myös piirteitä, joita kyseiseen puhetapaan liitetään niin ryhmän sisällä kuin sen ulkopuolellakin. Vastauksissa tunnistettiin homososiolektin olemassaolo, mutta etenkin homomiehet itse korostivat kuitenkin sen sisäistä variaatiota (Lindeman 2017, 75). Homopuheen piirteitä sanottiin olevan muun muassa normaalius, feminiininen sekä korkea tai nasaalinen ääni (mts. 58). Myös englannin kielen ja runsaiden lainasanojen käyttö tunnistettiin homososiolektin piirteeksi (mts. 78). Sanastotasolla homososiolektiin liitettiin esimerkiksi asenneadjektiivit ja oma erikoissanasto (mts. 76). Tutkimuksessa ei kuitenkaan oteta kantaa, mitä tämä erikoissanasto pitää sisällään.

Lindemanin tutkimuksessa käsitellään myös niin homomiesten kuin muidenkin kansalaisten mielipiteitä homososiolektista. Mielenkiintoista on, että eniten negatiivisia mielikuvia homososiolektista oli homoilla itsellään (Lindeman 2017, 77). Heidän mielipiteensä homopuheesta näyttivät olevan hyvin kahtiajakoisia, sillä siinä missä osa vastaajista näki sen hauskana ja voimaannuttavana, toiset taas häpesivät sitä ja kokivat sen käytön jollain tapaa uhkana homoyhteisölle (mts. 79). Näistä mielipiteistä olisi helppo tehdä päätelmiä näiden ihmisten sisäistetyistä homofobiasta ja naisvihasta.

Surkka (2016) tutki pro gradu -tutkielmassaan osittain saman aineiston avulla homoseksuaalin miehen kielellistä stereotypiaa ja identiteettiä. Haastattelu- ja kyselyaineiston lisäksi hän käytti tutkimuksessaan imitaatio- ja televisiosketsiaineistoja. Hänen tutkimustuloksensa olivat pitkälti

linjassa Lindemanin (2017) tuloksien kanssa. Homomiehen kielelliseen stereotyyppiin Surkka (2016, 35) liittyy muun muassa intensiteetti- ja päivittelysanat, kiroilun, asenneadjektiiveja ja Helsingin puhekielisyyden. Hänen löydöksiään ovat myös englannin kielen käyttö ja toisaalta myös ruotsalaisuus (mp.). Hän toteaa myös joidenkin homomiesten käyttävän ulkopuolelta tulleita stereotyyppiä osaksi omaa identiteettiään (mts. 95).

Lindeman ja Surkka kysyivät vastaajiltaan myös mahdollisia syitä homososiolektin käyttöön. Syitä arvioitiin olevan muun muassa sosiaalinen ympäristö, kuten homokulttuurit ja niiden alakulttuurit, kaapissa pysymisen tarve ja siihen liittyvät riskit ja oman identiteetin rakentaminen (Lindeman 2017, 75). Osa arvioi puheen syntyvän ikään kuin luonnostaan geenien tai muiden fysiologisten syiden ohjaamana (Surkka 2016, 90).

Queer-sosiolektien tutkimusta on vielä melko vähän ja se on keskittynyt enimmäkseen homomiesten puheeseen niin maailmalla kuin Suomessakin. Seuraavaksi kerron sosiolektien kääntämisestä.

3.2 Sosiolektien kääntäminen

Yleisesti ottaen sosiolektien kääntämisestä on sanottu sen olevan helpompaa kuin alueellisten murteiden kääntäminen, koska sosiaalisia murteita käännettäessä on mahdollista löytää kohdekulttuurista vastaava variantti, mutta alueellisista murteista on lähes mahdoton löytää varianttia, joilla olisi samoja konnotaatioita ja merkityksiä (Ala & Salahshoor 2019). Kohdekulttuurissa ei kuitenkaan välttämättä ole samalla tavalla näkyviä yhteiskuntaluokkia tai -ryhmiä, jolloin kääntäjän tulee jotenkin ratkaista murteellisuuksien käyttämisen tarkoituksellisuus (Ala & Salahshoor 2019). Tällöin sosiolektin voi kääntää standardikieleksi, jolloin siitä kuitenkin häviää sen tarkoituserät. Toisaalta se voidaan kääntää myös johonkin toiseen ei-standardimuotoon, mutta tällöin ongelmana on löytää vastaavia sosiolektivariantteja kohdekulttuurista. Mahdollista on myös keksiä kokonaan uusi sosiolekti, mikä ei välttämättä ole hyvä idea, ellei lähdetekstissäkin ole käytetty keksittyä sosiolektia. (Ala & Salahshoor 2019.) Toisaalta esimerkiksi Kataloniassa toimiva Catalan Broadcasting Company ohjeistaa keksimään mieluummin uuden variantin, kuin käyttämään jotain olemassa olevaa katalaanin varianttia yrityksenä luoda samoja mielleyhtymiä vastaanottajassa (Zabalbeascoa 2012, 71).

Joka tapauksessa kääntäjän kannattaa sosiolektin tai murteen kohdatessaan pohtia, onko sillä sosiaalista, maantieteellistä tai ajallista merkitystä (Alsina 2012, 150). Jos lähtötekstissä siis on

käytetty esimerkiksi lähtökielen vanhaa varianttia, voidaan käänöksessä mahdollisesti käyttää kohdekielen vanhaa varianttia.

Ainakin tekstitysten alalla toimeksiantaja saattaa parhaassa tapauksessa tarjota kääntäjälle listan vaikeimmista erityiskielen sanoista ja termeistä (Díaz Cintas & Remael 2014, 187). Jos näin ei kuitenkaan ole, Díaz Cintas ja Remael (mp.) suosittelevat käyttämään esimerkiksi internetin slangisanakirjoja ja muita mahdollisia apuvälineitä erityiskielisen sanaston ymmärtämiseen. Toisaalta erityiskielisen ohjelman katsojan voi kuvitella olevan kiinnostunut myös kyseisestä erityiskielestä, jolloin hän ehkä on jokseenkin tietoinen alkukielen erikoisuuksista ja käyttää tekstityksiä vain ymmärtämisen tukena. Tällöin kääntäjä voi mahdollisesti suhtautua erityiskielisyyden käänökseen tuomiseen hieman rennommin ja keskittyä merkitysten välittämiseen. (Mts. 188.) On kuitenkin hankala määritellä, milloin tällainen lähestymistapa on perusteltua. Vaikka sarjalla olisi selkeä kohdeyleisö, sitä luultavasti katsoo vähintäänkin sattumalta myös rajattuun kohderyhmään kuulumattomat. Kääntäkö siis nimenomaan kohderyhmälle vai laajemmalle yleisölle?

Sosiolektien kääntämiseen liittyy siis monia erityisiä ongelmia. Seuraavassa luvussa kerron hieman av-kääntämisestä ja tarkastelen myös, millaisia ohjeistuksia av-kääntäjille annetaan persoonallisten puhetyylien kääntämiseen.

4 AV-KÄÄNTÄMINEN

Audiovisuaalinen kääntäminen, eli av-kääntäminen, tarkoittaa sellaisen tuotteen kääntämistä, johon liittyy kuvaa ja ääntä. Tällaisia tuotteita ovat esimerkiksi televisio-ohjelmat, elokuvat ja mainokset. (Tieteen termipankki s.v. *AV-kääntäminen*.) Tällöin tuotteeseen luodaan käännöstekstitys, joka eroaa ohjelmatekstityksestä siten, että jälkimmäinen tarkoittaa yksikielisen tuotteen tekstittämistä (Av-kääntäjät 2020, 1). Ohjelmatekstitystä on siis esimerkiksi suomenkieliseen ohjelmaan tehdyt suomenkieliset tekstitykset, kun taas esimerkiksi englanninkieliseen ohjelmaan tehdään suomenkieliset *käännöstekstitykset*. Av-kääntäminen ja käännöstekstittäminen tarjoavat kääntäjälle monia erityisiä haasteita, joita ei muissa kääntäjän lajeissa välttämättä tarvitse ottaa huomioon.

Suomessa on dubbaamisen eli jälkiäänityksen sijasta perinteisesti tekstitetty lähes kaikki Suomessa levitykseen tulleet ohjelmat ja elokuvat, joten suomalaiset ovat hyvin tottuneita tekstitysten lukijoita (Vertanen 2007, 149). Tekstitykset ovat kuitenkin siitä erityinen tekstilaji, että vastaanottaja kokee yhtä aikaa sekä lähtötekstin, eli ohjelman tai elokuvan äänet ja puheen, että kohdetekstin, eli tekstitykset. Tästä syystä tekstitykset herättävät usein erityisen paljon mielipiteitä vastaanottajissa (Díaz Cintas & Remael 2014, 55). Tekstityksen täytyykin vastata sekä puhuttua kieltä että ruudulla näkyvää kuvaa. Sen lisäksi sen täytyy olla ruudulla tarpeeksi kauan ja mahtua ruudulle. (Díaz Cintas & Remael 2014, 9.)

Tilarajoitteiden vuoksi tekstitykset ovat aina tavalla tai toisella vaillinaisia (Vertanen 2007, 150). Tekstityksiin sanomaa pitää tiivistää (Díaz Cintas & Remael 2014, 54), eivätkä ne siis siksi voi koskaan olla täysin sama kuin suullisesti esitetty lähtöteksti, eikä tarvitsekaan olla (mts. 145). Varsinkin jos puhuja puhuu erityisen nopeasti, tekstityksissä pyritään useimmiten mahdollisimman tiiviiseen tulkintaan (mts. 145). Díaz Cintas ja Remael (2014, 148) käyttävät termiä ”mini-max effect”, joka tarkoittaa sitä, että mahdollisimman vähällä vaivalla pyritään luomaan mahdollisimman iso vaikutus. Tekstityksissä on kuitenkin mahdollista esittää se, mitä on puhuttu, vaikka siinä käytettäisiinkin vähemmän sanoja (mts. 147). Teosta käännettäessä voi olla kuitenkin toisinaan vaikea tietää, mitä asioita voi huoletta jättää pois ilman, että teoksen teema, sävy tai viesti eivät kärsi (mts. 148). Av-kääntäjällä lienee kuitenkin harvoin aikaa tai muutenkaan mahdollisuutta tehdä syväluotaavaa kirjallisuusanalyysiä käännettävästä teoksesta ennen kääntämistä.

Tila- ja aikarajoitukset sekä lukunopeus määrittävät pitkälti sen, millaisia vaihtoehtoja kääntäjällä on kunkin repliikin käännökseksi (Vertanen 2007, 152). Tekstitysten tulee olla ruudulla juuri oikean ajan ja oikean mittaisina, jotta katsojalle tulee selväksi, kuka puhuu (mts. 150–151). Vastaanottajan pitää ehtiä myös katsoa kuvaa ja ymmärtää tekstitykset. Tekstiä myös ymmärretään hitaammin kuin puhuttua kieltä. (Díaz Cintas & Remael 2014, 146.) Jos tekstitykset ilmestyvät ruudulle oikeassa rytmisessä, katsojalle syntyy illuusio lähtökielisen puheen ymmärtämisestä (Vertanen 2007, 151).

Aika- ja tilarajoitukset riippuvat sekä kohdekielestä että -mediasta. Esimerkiksi elokuvateatterilevitykseen tulevissa tekstityksissä on eri määrä tilaa kuin televisiota varten tekstitetyssä ohjelmassa. Suomen elokuvateattereissa on useimmiten sekä suomen- että ruotsinkieliset tekstitykset yhtä aikaa ruudulla, kun taas televisiossa näytettävien ohjelmien tekstityksissä näkyy yleensä vain yhdellä kielellä kerrallaan. Yleensä tekstitykset on kohteesta riippumatta kuitenkin jaettu kahdelle riville ja yhdellä rivillä on noin 32–41 merkkiä (Díaz Cintas & Remael 2014, 9). Suoratoistopalvelu Netflix (Netflix Partner Help Center) on määritellyt suomenkielisen tekstitysrivin enimmäispituudeksi 42 merkkiä. Käännöstekstitysten laatusuosituksissa (Av-kääntäjät 2020, 6) määritellään yhden repliikin tekstityksen vähimmäiskestoksi 1,8 sekuntia ja enimmäiskestoksi 7 sekuntia. Netflix (Netflix Partner Help Center) määrittelee kääntäjilleen myös ohjeellisen lukunopeuden (aikuisille suunnatussa ohjelmassa 17 merkkiä sekunnissa), mikä osaltaan ohjaa Netflixille kääntävien työtä.

Varsinkin televisio-ohjelmien ja elokuvien kääntämisessä suurin osa lähtötekstistä on puhuttua kieltä, joka voi myös olla haastavaa kääntäjälle. Díaz Cintas ja Remael (2014, 61–64) korostavat erityisesti käsikirjoittamattoman puheen tarjoavan erityisiä haasteita, koska silloin puheessa voi olla paljonkin toistoja ja empimisiä, joiden vuoksi lähtötekstiä voi olla jopa hankala ymmärtää. Myös tositelevisio- ja dokumenttiohjelmissa yleiset haastattelukohtaukset ovat omalla tavallaan haasteellisia, koska niiden aikana kuvassa ei usein näy kuin haastateltava henkilö, jolloin kuvasta ei välttämättä ole paljon apua viestin välittämisessä (mts. 64).

Käsikirjoittamattomassa puheessa ihmiset usein saattavat käyttää myös omaa murrettaan, slangia tai muuta erityiskiellisempää puhetapaansa. Käännöstekstitysten laatusuosituksissa (Av-kääntäjät 2020, 20) kehoitetaan käyttämään slangia ja murteita harkiten, koska ne muuttuvat usein huomattavasti nopeammin kuin standardikieli, eikä jokaista slangia ja murretta ymmärretä joka puolella samaa kielialuetta. Suosituksissa (mp.) kehoitetaan valitsemaan ratkaisu, joka ei ole ristiriidassa teoksen tyylin kanssa, mutta joka ei toisaalta vie huomiota pois

itse teoksesta. Laatusuosituksissa (mts. 22) kehoitetaan kuitenkin ilmaisemaan lähtötekstin maantieteellistä tai sosiaalista murretta vain viitteellisesti sanavalinnoilla. Vertanen (2007, 153) on samoilla linjoilla ja kehottaa samoin käyttämään slangia ja murteita vain viitteellisesti, mutta johdonmukaisesti myös siksi, koska kirjoitettuna slangia ja murretta on hankala ja hidas hahmottaa. Tekstitysten on kuitenkin tarkoitus olla ennen kaikkea ymmärrettäviä vastaanottajalle ja persoonallisen puhetyylin kääntäminen tekstityksiin persoonallisesti voi helposti hankaloittaa ymmärrettävyyttä (Jääskeläinen 2007, 126). Toisaalta Netflix (Netflix Partner Help Center) ohjeistaa kääntäjiään pyrkimään samaan sävyyn kuin alkuperäinen teksti pysyen silti ymmärrettävänä kohdeyleisölle. Heidän ohjeissaan (mp.) ohjeistetaan toisintamaan kohdekielellä alkuperäisen sävyn lisäksi esimerkiksi puhujan yhteiskuntaluokkaa, muodollisuutta ja rekisteriä.

Aika- ja tilarajoitukset luovat siis paljon haasteita av-teoksen kääntämiseen, eivätkä puhutun kielen erityispiirteet ainakaan helpota kääntäjän taakkaa. Eri toimeksiantajilla ja tahoilla on myös toisinaan voimakkaastikin eroavia ohjeistuksia, joten on vaikea luoda selkeitä sääntöjä esimerkiksi siihen, mitä ja milloin voi poistaa ja tiivistää (Díaz Cintas & Remael 2014, 149).

5 AINEISTO JA MENETELMÄT

5.1 *Huippu- drag queen haussa*

Keräsin aineistoni eli queer-sosiolektin piirteet yhdysvaltalaisesta *Huippu- drag queen haussa* -ohjelmasta. Valitsin sarjasta viimeisimmän marraskuuhun 2020 mennessä ilmestyneen ja Netflix-suoratoistopalvelussa saatavilla olevan tuotantokauden. Keräsin alkutekstistä eli sarjan ääniraidasta queer-sosiolektin piirteet ja niiden käänösratkaisut. Yhteensä piirteitä löytyi 211.

Huippu- drag queen haussa, alkuperäiseltä nimeltään *RuPaul's Drag Race*, on yhdysvaltalainen World of Wonder Productions -tuotantoyhtiön tuottama tositelevisio-ohjelma, jonka ensimmäinen tuotantokausi esitettiin Yhdysvalloissa LogoTV-kanavalla vuonna 2009. Vuodesta 2018 ohjelmaa on näytetty VH1-kanavalla. Marraskuuhun 2020 mennessä ohjelmasta on ilmestynyt kaksitoista tuotantokautta. (Internet Movie Database.) Suomessa sarjaa on esitetty vuosina 2010–2012 TV5-kanavalla ja vuonna 2013 Kutonen-kanavalla. Myöhemmin sarjaa esitettiin Sub-kanavalla nimellä *RuPaul's Drag Race* vuosina 2018–2019 ja rinnakkain myös AVA-kanavalla 2019. (RITVA-tietokanta.) Sarjasta oli marraskuussa 2020 nähtävissä kaikki kaksitoista kautta myös Netflix-suoratoistopalvelussa (Netflix). Sarja on poikinnut myös kansainvälisiä spin-offeja saman brändäyksen alla muun muassa Kanadassa, Isossa-Britanniassa ja Alankomaissa.

Kaikissa *Huippu- drag queen haussa* -versioissa on sama tavoite, löytää uusi ”drag superstar”. Jokaisella kaudella kilpailee joukko drag queenejä monenlaisissa eri haasteissa ja tehtävissä, jotka saattavat haastaa esimerkiksi kilpailijoiden komediakykyjä, näyttelijäntaitoja tai muotitajua. Joka jaksossa palkitaan parhaiten haasteen suorittanut ja huonoiten menestynyt joutuu jättämään kilpailun. Kauden lopuksi RuPaul kruunaa parhaiten menestyneen kilpailijan voittajaksi ja dragin superstaraksi. Voittaja palkitaan useimmiten myös mittavilla raha- ja tuotepalkinnoilla. RuPaulin lisäksi sarjassa on pysyviä tuomareita sekä vaihtuvia vierailuvia julkkistuomareita.

Tähän tutkimukseen aineistoksi tämä sarja on erityisen hedelmällinen, koska useimmat kilpailijat ovat omien sanojensa perusteella queer-yhteisön jäseniä ja drag on ollut alusta asti tärkeä osa esimerkiksi pride-liikettä. Drag on myös taiteenlajina hyvin queer-vaikutteinen, sillä siihen kuuluu usein vastakkaisen sukupuolen esittäminen korostetusti ja ennen kaikkea

sukupuolirooleilla ja -stereotyyppioilla leikittely. Sarja on myös tositelevisiota, joten siinä esiintyvien ihmisten voi olettaa puhuvan enemmän tai vähemmän siten kuin he normaalistikin omassa arjessaan puhuvat. Koska sarjan dialogista on käsikirjoitettu vain kilpailijoiden esittämät sketsit ja jotkut vitsit, se tarjoaa myös aidomman näkökulman queer-ihmisten puheeseen kuin käsikirjoitettu fiktiivinen sarja tai elokuva tarjoaisi.

5.2 Menetelmät

Keräsin aineistoni katsomalla sarjaa ja poimimalla excel-tiedostoon jokaisen virkkeen, jossa oli queer-sosiolektin piirre. Otin ylös jokaisen lausahduksen lähtötekstistä, jossa huomasin kyseisenlaisen piirteen. Tässä kohdassa käytin lähinnä omaa aiempaa tietämystäni tästä sosiolektista perusteena sille, mitä keräsin. Jos olin jonkun suhteen epävarma, tein nopeaa tiedonhakua tai keräsin senkin kaiken varalta. Merkitsin jokaisen löydöksen yhteyteen lähtökielisen lausahduksen, sen käännöksen tekstityksessä sekä mistä jaksosta ja millä aikakoodilla se ilmeni.

Seuraavaksi kävin löydökset läpi ja validoin ne jonkin muun lähteen kautta. Queer- ja drag queen -sosiolektien tunnistamiseen ja termien merkityksien määrittelemiseen käytin Johnsonin (2008) laatimaa listaa tummaihoisten homomiesten käyttämästä slangista, koska vaikka se koskeekin vain pientä osaa yhteisöstä, huomaan siinä olevan paljon sanoja, joita löytyy myös aineistostani. Käytin myös Barrettin (2017) mainitsemia drag-puheen piirteitä. Näiden lisäksi jouduin joidenkin sanojen merkityksiä ja queeriyttä tarkastelemaan esimerkiksi Urban dictionary ja dictionary.com -nettisanakirjojen avulla, koska kieli muuttuu nopeasti ja joskus käyttäjien luomat sanakirjat ovat ainoa tietolähde. Lisäksi käytin Portlandissa järjestettyä drag-tapahtumaa varten koottua sanastoa. Urban dictionaryn hakusanat on käyttäjien itse sinne luomia, joten se ei ole sinällään kovin luotettava. Tulkitsin kuitenkin jokaista sanaa erikseen myös konteksteissaan, jotta löysin Urban dictionarysta määritelmän, joka sopi niihin konteksteihin.

Mikäli en löytänyt jollekin fraasille lähdeä, enkä itsekään ollut varma sen queeriydestä, jätin sen aineiston ulkopuolelle. Oli kuitenkin muutamia yksittäistapauksia, jotka sopivat muun järkeilyn kautta osaksi aineistoani, vaikken löytänytkään niille lähdeä; kerron näistä tarkemmin analyysiosiossa.

Näiden piirteiden suomennoksien queer-sosiolektisuutta pyrin arvioimaan saatavilla olevista lähteistä. Koska suomenkielistä queer-sosiolektia on kuitenkin tutkittu niin vähän, havainnoin queer-sosiolektia hieman epävirallisemmista lähteistä. Lindemanin (2017) tutkimus antoi hieman osviittaa, mutta enimmäkseen tukeuduin uutisartikkeleihin, sosiaalisen median julkaisuihin sekä Youtube-videoihin. Näiden avulla arvioin, vaikuttaisivatko käännökset olevan queer-sosiolektisia.

Arvioituani sekä alkukielisen virkkeen että tekstitysratkaisun queeriyttä, luokittelin löydökseni käännöstrategioittain seitsemään eri luokkaan.

5.3 Käännösstrategioiden luokitukset

Käännösstrategialla tarkoitetaan usein koko tekstiä koskevia kääntäjän käyttämiä strategioita, kuten päätökset kotouttaa tai vieraannuttaa käännettävä teos kohdekulttuuriin. Sen sijaan käännostaktiikkaa käytetään sana- ja virketason ratkaisuista käännösongelmiin. (Pedersen 2011, 69.) Esimerkiksi Pedersen (2011, 70) kuitenkin käyttää omassa tekstissään käännöstrategiaa nimenomaan sana- ja virketason strategioista, joten samoin teen myös tässä tutkimuksessa. Seuraavaksi esittelen Pedersenin esittelemät käännöstrategialuokitukset, joihin omat luokitukseni perustuvat.

5.3.1 Pedersenin luokitukset

Pedersen (2011) esittelee seitsemän kategoriaa kielenulkoisten kulttuuristen referenssien kääntämiseen. Kielenulkoinen kulttuurinen referenssi (*extralinguistic cultural reference*) viittaa hänen mukaansa muun muassa kaikkiin sellaisiin paikkoihin, asioihin ja ruokiin, joita lukija ei välttämättä tiedä, vaikka osaisikin kieltä (mts. 44). Hän viittaa näillä strategioilla siis nimenomaan melko konkreettisiin asioihin, joita on olemassa jossain tietyssä kulttuurissa, mutta ei välttämättä kohdekulttuurissa. Pedersen nostaa esille kuitenkin myös sen, että tätä luokitusta voisi yhtä hyvin käyttää muiden ilmiöiden analysointiin, mutta muistuttaa sen olevan ennen kaikkea semanttisten muutosten analysointiin, eikä siis välttämättä ole yhtä tehokas syntaktisten muutosten analysoimiseen (mts. 74).

Ensimmäinen Pedersenin esittelemä kategoria on suora siirto (*retention*). Tällä kategoriolla käännettäessä sana tai fraasi siirretään sellaisenaan kohdetekstiin ja merkitään usein esimerkiksi

kursiivilla. (Mts. 77.) Hän jakaa sen vielä kahteen alakategoriaan: *Complete Retention* ja *TL-Adjusted Retention*, Näistä ensimmäisessä lähdekielen elementti siirretään sellaisenaan kohdetekstiin, jälkimmäisessä sitä muokataan kohdekieleen sopivaksi esimerkiksi kirjoitusasultaan. (Mts. 77–78.) Tällä strategialla voisi kääntää maininnan vaikkapa jostain ruokalajista, jolla ei ole virallista vastinetta kohdekieleessä, mutta jonka merkitys selviää kontekstista tai sen tarkka merkitys ei ole niin tärkeää.

Samoin voitaisiin kääntää myös tarkentaen (*specification*). Tällöin tekstityksissä selvitetään lyhyesti, mitä sanalla tarkoitetaan ja täten käännökseen sisältyy tietoa, jota ei ole lähtötekstissä. Pedersenin luokittelussa tällöin myös lähtökielen termi on läsnä tekstityksissä. (Mts. 79.) Hän jakaa tämänkin kategorian kahteen alakategoriaan: *Completion* ja *Addition*. Ensimmäinen näistä viittaa tilanteeseen, jossa lähtötekstissä on ilmaistu asia melko pinnallisesti, esimerkiksi lyhenteellä. Tällä strategialla käännettynä lyhenne kirjoitetaan auki tekstityksiin. *Addition*-strategialla sen sijaan käännökseen lisätään tietoa, jota lähtötekstissä ei ole, esimerkiksi henkilön nimen yhteyteen lisätään tekstityksiin henkilön titteli tai ammatti. (Mts. 79–80.) Tekstityksiin voitaisiin siis laittaa vaikkapa ”nepalilainen tuorejuustokastike *shahi paneer*”. Tämä strategia voi kuitenkin viedä paljon tilaa, eikä se siis välttämättä toimi ainakaan kovin nopeampoisen keskustelun tekstittämiseen.

Suora käänнос (*direct translation*) on seuraava Pedersenin esittelemä luokka. Tällöin sana tai fraasi käännetään suoraan sana sanalta kohdekielelle. (Mts. 83.) Tällaista strategiaa voi käyttää esimerkiksi sellaisista organisaatioista, joilla ei välttämättä ole virallista kohdekielistä nimeä tai vastinetta, mutta joiden tarkoitus selviää yhtä lailla myös suorasta käännöksestä. Jos jossain sarjassa olisi vaikka *minister of war* -virka, voisi sen kääntää *sotaministeri*-sanaksi, vaikka Suomessa ei vastaavaa virkaa tai termiä sinänsä olekaan. Pedersen (mts. 83–85) jakaa tämänkin kategorian kahteen alakategoriaan: *salque* ja *shifted*, joita on usein hieman hankala erottaa toisistaan, mutta käytännössä *calque* on suora käänнос morfeemi morfeemilta, kun taas *shifted*-strategialla käännettäessä lopputuloksessa voi vaihtua esimerkiksi morfeemien järjestys.

Yleistäen (*generalization*) käännettäessä Pedersenin (mts. 85) lähtötekstin tarkasta termistä tai sanasta käytetään kohdetekstissä yleisempää muotoa, joko yläkäsitteellä tai parafrasilla. Yläkäsitteellä käännettäessä saatetaan viittaus Central Parkiin kääntää viittaamaan koko New Yorkin kaupunkiin (mts. 88). Parafraasin avulla käännettäessä lähdetekstissä oleva viittauksen tarkoite käännetään yleisempään kiertäen (mts. 88–89). Esimerkiksi siis lähdetekstin viittaus Thoriin, voitaisiin tekstityksissä ilmaista muodossa ”norjalainen jumalhahmo”. Tällöin

kohdetekstissä on vähemmän tietoa kuin lähtötekstissä, mutta molemmissa viitataan ikään kuin samaan suuntaan.

Kulttuurinen piirre voidaan myös korvata (*substitution*) jollain toisella piirteellä, joka voi toisinaan olla täysin eri (mts. 89-90). Pedersen jakaa tämänkin luokan kahteen alakategoriaan: *cultural substitution* ja *situational substitution*. Kulttuurisessa korvauksessa piirre korvataan toisella kulttuurisella piirteellä joko lähde- tai kohdekulttuurista. *Situational substitution* strategialla kulttuurinen piirre korvataan jollain toisella tilanteeseen sopivalla. (Mts. 89–90.) Korvaus voi olla tehokas keino esimerkiksi silloin, jos lapsille suunnatussa animaatio sarjassa syödään hyvin kulttuurisidonnaista ruokaa, eikä kohdekulttuurin lapsen voi olettaa tietävän kyseistä ruokaa. Tällöin jokin kohdekulttuurin samannäköinen ruoka ei aiheuta lapsessa hämmennystä.

Joskus kulttuurinen piirre voi olla tarpeen myös poistaa (*omission*). Tällöin piirre jätetään käännöksestä kokonaan pois. (Mts. 96–97.) Tämä voi olla perusteltua esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa puhuja puhuu nopeasti ja on tarve lyhentää virkettä tekstitykseen tai kyseinen piirre on pienessä roolissa lausahduksen kokonaismerkityksen kannalta.

Viimeinen Pedersenin esittelemä strategia on virallisen vastineen (*official equivalent*) käyttö. Tällöin sananmukaisesti käytetään sanan virallista käännöstä, jonka joku auktoriteetti on tuonut kieleen. Usein, kun jotain brändiä tai sarjaa tuodaan uudelle alueelle, kyseinen yhtiö käy keskustelua sen tuotteiden käännöstarpeista. Tällöin kääntäjä voi ja usein on pakkokin käyttää näitä virallisia käännöksiä. Kääntäjä voi siis käyttää tällaista virallista vastinetta silloin, kun sellainen on saatavilla.

Pedersenin luokitukset sopivat hyvin tähän tutkimukseen, koska ne sopivat hyvin tekstityskäännöksissä tapahtuvien semanttisten muutosten analysointiin. Yllä kuvattuja luokkia alaluokkineen on kuitenkin melko paljon ja ovat osin hyvin hienojakoisia, joten sovelsin niitä hieman omaan luokitteluuni, josta kerron seuraavaksi.

5.3.2 Tämän tutkimuksen käännösstrategialuokittelu

Luokittelen poimimani queer-sosiolektin piirteet seitsemään käännösstrategialuokkaan. Käyttämäni luokittelu perustuu soveltuvien osin Pedersenin (2011) esittelemään luokittelujärjestelmään. En koe tarpeelliseksi tässä tutkimuksessa käyttää Pedersenin

esittelemiä alaluokkia, sillä analyysistä on mahdollista saada relevantteja asioita irti myös pelkkien yläluokkien avulla. Aineistossani ei myöskään esiinny virallisia vastineita, joten luonnollisesti se luokka ei ole osa tässä tutkimuksessa käytettyä luokittelua. Nostan myös parafrasoin omaksi luokakseen, koska aineistossani esiintyy paljon siihen sopivia löydöksiä, jotka halusin eritellä yleistysluokasta ja käsitellä omana ryhmänään. Olen myös jonkin verran soveltanut luokitusten määritelmiä oman aineistoni analyysiin paremmin sopiviksi. Luokittelujärjestelmäni koostuu seuraavista strategialuokista.

Suora käänнос -luokassa oleva queer-sosiolektin piirre on käännetty suoraan sen yleiskielisessä sanakirjassa olevaan käännökseen. Esimerkiksi siis, mikäli *shade* on käännetty tekstityksissä *varjo*-sanalla, se on suora käänнос.

Parafraasi, eli kiertoilmaus, on sellainen käännosratkaisu, jossa kääntäjä on päätenyt käyttämään kohdekielen sanaa, joka on eri kuin sanan suora sanakirjavastine. Tällainen käänнос kuitenkin jokseenkin vastaa alkutekstissä olevan sanan tai fraasin merkitystä queer-sosiolektissa. Tällainen käännosratkaisu voi olla hyvinkin yleiskielinen.

Korvaten käännetty piirre on sanan mukaisesti korvattu jollain toisella piirteellä, termillä tai fraasilla. Tämä korvaava piirre ei välttämättä kuitenkaan ole täysin lähtötekstin queer-piirteen merkityksiä vastaava.

Yleistäessään kääntäjä on valinnut termin, joka on lähtötekstissä olevan queer-sosiolektin piirteeseen verrattuna merkitykseltään yleisempi. Tekstityksissä on siis tällä strategialla käännetyn piirteen kohdalla vähemmän tietoa kuin lähtötekstissä.

Tarkentamisessa sen sijaan kääntäjä valitsee termin, joka kantaa tarkempia merkityksiä kuin lähtötekstissä oleva queer-sosiolektin piirre. Tekstityksissä siis selvennetään katsojalle, mitä puhuja on oletettavasti tarkoittanut ja kohdekielinen katsoja saa tarkempaa informaatiota kuin lähdekielinen katsoja.

Poisto on nimensä mukaisesti sellainen käännosstrategia, jolla käännettäessä queer-sosiolektin piirre ohitetaan kokonaan, eikä tekstityksissä ole minkäänlaista vastinetta kyseiselle sanalle tai fraasille.

Siirtäessään kääntäjä vie lähtökielisen ilmauksen sellaisenaan tekstityksiin. Eli queer-sosiolektin piirrettä ei käännetä suomeksi, vaan se on tekstityksissä alkukielellä englanniksi.

Luokiteltuani aineistoni näihin seitsemään luokkaan analysoin, mitä strategioita on käytetty minkäkin verran ja onko kullakin strategialla käännyssä käänöksessä suomenkielisen queer-sosiolektin piirteitä. Seuraavassa luvussa kerron löytämistäni queer-sosiolektin piirteistä ja niiden käänöksistä.

6 QUEER-SOSIOLEKTIN KÄÄNTÄMISEN STRATEGIAT

Tässä luvussa analysoin löydökseni käänносstrategialuokittain suurimmasta luokasta pienimpään. Taulukossa 1 on esitelty kaikki aineistosta löytyneet queer-sosiolektin piirteet, joita on lähtötekstissä erilaisia yhteensä 29. Taulukossa näkyy myös, kuinka monta kustakin on milläkin käänносstrategialla käännetty ja kuinka monta löydöstä kuhunkin luokkaan kuuluu.

Taulukko 1. Kaikki löydökset

Queer-sosiolektin piirre	Suora käänнос	Parafraasi	Korvaus	Yläkäsite	Tarkennus	Poisto	Siirto	Yhteensä
Shade / shady	7		5	12		1	7	32
Serve	18	2	3	2	1	2		28
Slay		15	3		6	2		26
Work	3	14	3			1		21
Gag	7	1	8					16
Trade	2	3	3	2				10
Sickening	1		1	6		1		9
Realness	6		1					7
(Spill) tea		4	2					6
House down		4	2					6
Fierce	5							5
Snatched	1	3				1		5
Give life	3					1		4
Kiki					4			4
Read (for filth)	1		1	2				4
Shablam			4					4
Beat	1	1		1				3
Miss Thing		1	2					3
Clock		1		1				2
Fish	1					1		2
Fairy				1				1
Fluid		1						1
Mama	1							1
Mug						1		1
Okurr							1	1
Tucking					1			1
Yaas queen	1							1
Yes gawd	1							1
Yhteensä	59	50	38	27	12	11	8	211

Eniten queer-sosiolektin piirteitä on aineistossani käännetty suoraan (n = 59) ja parafraasia käyttäen (n = 50). Vähiten on sen sijaan käytetty tarkennusta (n = 12), poistoa (n = 11) ja suoraa siirtoa (n = 8). Taulukosta 1 voimme myös huomata, että useimpia piirteitä, jotka esiintyvät

useammin kuin kerran, on käännetty useampaa eri strategiaa käyttäen, vaikka joidenkin kohdalla selkeä enemmistö on käännetty samalla strategialla. Esimerkiksi *serve* on käännetty ylivoimaisesti useimmiten suoraan ja *slay* parafrasaa käyttäen, mutta molempia on käännetty myös muilla strategioilla.

Taulukossa 1 käsitellään samana piirteenä sellaiset kiinteästi yhteydessä olevat piirteet kuten *read* ja *read for filth*. Vaikka nämä fraasit ovat hieman erilaisia, ne perustuvat samaan sanaan ja *for filth* -lisäyksen voi ajatella vain hieman vahventavan *read*-sanan merkityksiä queer-sosiolekteissa. Täten en ole kokenut tarpeelliseksi erottaa sitä tai muitakaan vastaavia piirteitä toisistaan tässä taulukossa. Analysoidessani seuraavissa alaluvuissa kyseisiä löydöksiä erittelen tarkemmin kunkin queer-sosiolektin piirteen merkityksiä.

6.1 Suora käänнос

Taulukko 2. Suorat käännökset

Alkuperäinen	#	Tekstitysratkaisu	#
Serve	18	Tarjota	9
		Tarjoilla	8
		Palvella	1
Gag	7	Kakoa	4
		Kakistella	3
Realness	6	Aito/aitous	5
		Todellisuus	1
Work	3	Tehdä töitä	2
		Töitä	1
Shade/shady	7	Hämärä	7
Fierce	5	Raju	5
Give life	3	Antaa elämä	3
Trade	2	Ala	2
Beat	1	Hakata	1
Fish	1	Kalaisa	1
Mama	1	Mamma	1
Reading	1	Lukeminen	1
Sickening	1	Sairasta	1
Snatched	1	Varastettu	1
Yes, queen	1	Jees, kuningatar	1
Yes god	1	Jee juma	1
Yhteensä			59

Suoraan käännetty sana tai fraasi on käännetty suoraan sen yleiskielisen sanakirjan tarjoamaan muotoon. Taulukossa 2 luetellaan suoraan käännetyt sosiolektin piirteet ja millä sanoilla tai

fraaseilla niitä on käännetty aineistossani. Aineistosta on 59 kohtaa käännetty suoraan sana sanalta. Suoraan käännettyjä lähtökielisiä ilmauksia on yhteensä 16 ja niistä neljä on käännetty suoraan useammalla eri vastineella.

Serve esiintyy koko aineistossani yhteensä 28 kertaa. Se on käännetty suoraan 18 kertaa ja muotoihin *tarjoilla* tai *tarjota* 17 kertaa. Varsinkin drag-esityksissä *serve*-sanaa käytetään silloin, kun esiintyjä esiintyy asenteella ja itsevarmuudella esimerkiksi catwalkilla (Portland Mercury 2017). Ohjelmassakin sanaa käytetään useimmiten juuri catwalk-osuuksien aikana, kun kilpailijat kuvailevat asujaan tai tuomarit arvioivat asujen viittauksia tai niistä syntyviä mielikuvia. Esimerkissä 2 kilpailija on pukeutunut Lähi-idän inspiroimaan asuun ja esittelee sitä catwalkilla.

(2) I am serving a mysterious dancer of the Middle East

Tarjoilen salaperäisen tanssijan Lähi-Idästä.

Tarjoilla ja *tarjota* -sanoja voidaan pitää suhteellisen osuvina käännösratkaisuina, sillä nekin korostavat sitä, että esiintyjä tekee muutakin kuin vain pitää yllään vaatteita ja kävelee. En kuitenkaan löytänyt havainnointimateriaaleistani kantaa niiden käytöstä Suomen queer-sosiolektissa.

Toisaalta *serve* on käännetty kerran muotoon *palvella*, joka on myös suora käänнос, mutta eri merkitykseen. Esimerkissä 3 kilpailija räppää osana haastetta ja hänen voi tulkita väittävän olevansa yhtä upea kuin kreikkalainen kauneuden jumalatar, aivan kuten esimerkissä 2 kilpailija vertaa itseään Lähi-idän tanssijaan.

(3) I'm in here tonight serving Aphrodite

Olen täällä tänään Palvelen Aphroditea

Esimerkissä 3 kääntäjä on kuitenkin päätenyt *palvella*-verbiin. Nopeatempoisessa räppikontekstissa olisi mahdollisesti ollut monimutkaisempaa käyttää *tarjoilla*-muotoja ja se olisi toisaalta luonut monitulkintaisemman lauseen. Tulkitsen, että tässä kontekstissa kilpailija kuitenkin nimenomaan leikittelee *serve*-sanan monitulkintaisuudella. Virke on luettavissa joko niin, että kilpailija vertaa itseään Afroditeen tai palvelee tätä. Kääntäjä on valinnut käännökseen näistä toisen.

Sana *gag* esiintyy aineistossani yhteensä 16 kertaa, joista se on käännetty seitsemän kertaa suoraan joko *kakistella* tai *kakoa* -sanalla. Urban dictionaryn (s.v. *gag*) mukaan *gag* voi muun muassa tarkoittaa *hämmästyttää* tai *ällistyttää*. Hakusanan yhteydessä on esimerkkivirke ”why

ya'll gagging so?”, joka on vaikutusvaltaisesta New Yorkin drag-yhteisöstä kertovasta dokumentista *Paris is burning*. Sama lausahdus sattuu löytymään lyhyempänä versiona myös aineistostani (4).

(4) Why y'all gagging so?

Miksi kakistelette?

Tässä yhteydessä kilpailija on suoriutunut hyvin tai näyttää erityisen hyvältä ja pohtii tässä ääneen, miksi muut ovat yllättyneet, kun hän on ollut johdonmukaisesti hämmästyttävä. On hieman kyseenalaista, tuleeko suomenkielisestä *kakistella*-sanasta ihan samoja mielikuvia. Kakistelu on useimmiten melko epämiellyttävä kokemus. Voi toki ajatella, että alkuperäistekstinkin merkityksessä ihailunkohde on niin upea, että oksettaa. Tavallaan *kakoa* siis välittäisi tämän oksettavan merkityksen. Tämä ei kuitenkaan näyttäisi havainnointini pohjalta olevan käytössä suomenkielisessä queer-yhteisössä.

Realness esiintyy aineistossani yhteensä seitsemän kertaa. Se on käännetty suoraan kuusi kertaa joko *aitous*- tai *todellisuus*-sanoihin pohjautuviin muotoihin. *Realness* tarkoittaa queer-kontekstissa sitä, kun esiintyjä on pukeutunut joksikin muuksi ja esiintyy tarpeeksi vakuuttavasti jonain muuna (Portland Mercury 2017), vaikkapa Barbie-nukkeuna kuten esimerkissä 5.

(5) I'm giving you pink Barbie doll realness.

Tarjoan aitoa vaaleanpunaista Barbie-nukkea.

Ohjelmassa on catwalk-kategoriana esimerkiksi *basketball wife realness*, jolloin kilpailijoiden odotetaan pukeutuvan ja esiintyvän mahdollisimman paljon samalla tavalla kuin oikea koripalloilijan vaimo. Tällöin *aitous* ja *todellisuus* tuovat samanlaisia merkityksiä myös kohdetekstiin. Toisaalta vaikuttaisi siltä, että Suomen queer-sosiolektissa on läsnä *realness* sellaisenaan lainasanana (Tienhaara 2018), suomenkielisten *aitous* tai *todellisuus* -sanojen sijasta.

Esimerkin 5 suomennoksessa on mielenkiintoisesti myös läsnä *tarjota*-sana, jonka aiemmin kuvailin olevan usein *serve*-sanana suomennos. Tässä *give*-sanaa käytetäänkin samankaltaisessa kontekstissa kuin *serve*-sanaa, eli kilpailijan kuvaillessa asuaan catwalkilla. Tämän aineiston osan perusteella voisi siis päätellä *tarjota* olevan vakiintunut tapa ilmaista tätä asiaa tässä kontekstissa.

Aineistossa *work*-sana on käännetty kolme kertaa suoraan (*tehdä*) *töitä* -muotoon. Koko aineistossa *work* esiintyy kaiken kaikkiaan 21 kertaa. Urban dictionaryn (s.v. *work*) mukaan *work*-sanalla tarkoitetaan iskulausemaista ihailunosoitusta etenkin drag-yhteisössä. Aineistossani sana esiintyy usein yksinään yksittäisenä lausahduksena (6) tai idiomintapaisesti lauseessa (7).

(6) Work!

Töitä!

(7) You better work, bitches!

Tehkää töitä, ämmät!

Work vaikuttaisi tämän aineiston ja Urban dictionaryn määritelmän perusteella voivan olla joko huudahduksenomainen ihailunosoitus tai ikään kuin käskymuotoinen kehoitus työskennellä tarpeeksi kovasti ansaitakseen mainitun kaltaisen ihailunosoituksen. Tällöin työntekoon liittyvä suomenkos kantaa lähes saman merkityksen ainakin esimerkin 7 kaltaisissa tilanteissa. Havainnointini perusteella en pysty ottamaan kantaa, minkälaiset fraasit olisivat suomenkielisessä queer-sosiolektissa tyypillisiä tällaisissa tilanteissa.

Shade tai *shady* -sanat esiintyvät koko aineistossani yhteensä 32 kertaa. Johnsonin (2008, 555–556) mukaan *shade*-sanalla tarkoitetaan usein jotain hienovaraisen loukkaavaa, vaikkapa passiivisaggressiivista, ilmaisua. Aineistossa *shade* tai *shady* on käännetty suoraan *hämärä*-sanalla seitsemän kertaa. Yleiskielessä *hämärä* henkilö voisi olla joku, jolla on pahat mielessä. Tavallaan se siis sopii myös sanan queer-merkitykseen.

(8) I don't get cute, I get drop dead shady.

En ole söpö Olen tyrmäävän hämärä.

Esimerkin 8 sanaleikki tuo vastaanottajalle mielikuvan kilpailijan olevan valmis tekemään enemmän kuin vain olemaan söpö. Tekstittäjä vaikuttaisi pyrkivän *tyrmäävän hämärä* -ratkaisullaan pyrkivän samankaltaisiin miellelyhtymiin. *Hämärä* ei kuitenkaan havainnointini perusteella ole erityisen voimakkaasti läsnä suomen queer-sosiolektissa.

Ohjelmassa osoitetaan viisi kertaa ihailua sanalla *fierce* ja kaikki viisi kertaa se on käännetty suoraan. Barrettin (2017, 33) mukaan *fierce* on niin erityisen tyylikäs tai vaikuttava, että se kiinnittää huomiota. Aineistossani *fierce* on käännetty suoraan suomen kielen sanaksi *raju*, kuten esimerkissä 9.

(9) A small-town queen can be fierce too.

Myös pikkukaupungin kuningatar voi olla rajua.

Tässä esimerkissä kilpailija kertoo olevansa erityisen upea, vaikka tuleekin vaatimattomammista lähtökohdista. *Raju*-sanasta saattaa tulla kuitenkin jopa väkivaltaisia mielleyhtymiä, joten on hieman kyseenalaista, välittykö merkitys tekstityksiin. Kuitenkin myös suomalainen drag queen Betty Fvck käyttää tyylistään sanaa ”raju” (Mankkinen 2017).

Sarjan kilpailijat ilmaisevat usein innostustaan sanomalla, että jokin asia antaa heillä elämän, eli *gives life*. Urban dictionary (s.v. *give me life*) ei erittele tätä fraasia nimenomaan queer-yhteisölle, mutta sen esimerkissä se on esitetty yhdessä myöhemmin tässä luvussa esiteltävän *yas*-san kanssa, joka luo sille yhteyden queer-yhteisöön. Yhteensä aineistossani tämä fraasi esiintyy neljästi, joista kolme kertaa se on käännetty suoraan.

(10) I mean this energy is giving me so much life, like, we're gonna be in the top.

Tämä energia antaa minulle elämää, ja me pääsemme kärkeen.

Esimerkissä 10 kilpailija ylistää joukkuekumppaniaan. Vaikka voisi varmasti sanoa yleiskielisestikin energian antavan elämää, tässä tapauksessa kilpailija tarkoittanee enemmänkin nauttivansa kollegansa energiasta ja sen olevan sen laatuinen, että heillä on hyvät mahdollisuudet voittaa haaste. Varsinkin kontekstistaan irrotetusta tekstityksestä voi lukea lausahduksen merkittävästi eri tavalla. Havaintojeni perusteella en osaa sanoa, kuinka tyypillinen ilmaus *antaa minulle elämää* on suomen queer-sosiolektissa.

Trade-sana esiintyy aineistossani yhteensä kymmenen kertaa, joista se on käännetty suoraan kahdesti muotoon *ala*. Johnsonin (2008, 557) mukaan *trade* voi queer-sosiolektissa tarkoittaa esimerkiksi heteromiestä, joka harrastaa silloin tällöin seksuaalisia asioita muiden miesten kanssa, mutta joskus se voi tarkoittaa ketä tahansa hyvännäköistä miestä. Esimerkissä 11 kilpailija puhuu muista kilpailijoista, jotka hän näkee ensimmäistä kertaa ilman drag-meikkejä ja -asuja

(11) I can smell the trade in the room

Haistan huoneessa tämän alan.

Esimerkissä 11 kilpailija ikään kuin silmäilee, ketkä kanssakilpailijoista ovat hänen mielestään hyvännäköisiä. Kääntäjä on tulkinnut tilanteen niin, että huoneessa leijailee drag-ala ja puhuja pystyy haistamaan sen. Luultavasti kääntäjä ei vain ole ollut tietoinen sanan tästä merkityksestä, sillä myöhemmin kaudella sana on käännetty eri tavalla.

Beat esiintyy aineistossani kaikkiaan kolme kertaa ja joka kerta se on käännetty eri strategialla. Esimerkissä 12 se on käännetty suoraan.

(12) Cause she beat your face.

Hän hakkasi kasvosi.

Beat tai *beating one's face* tarkoittaa Johnsonin (2008, 550) mukaan sitä, kun jonkun kasvot on meikattu nätiksi ja erityisen hyvännäköiseksi. Kuten *fierce*-sanalla, tässäkin siis suhteellisen väkivaltainen verbi yhdistetään positiiviseen kokemukseen eli kaunistautumiseen. On mahdollista, että kääntäjä on halunnut tuoda tekstityksiinkin tämän *hakata*-merkityksen ja näin säilyttää lähtötekstissä olevan sanaleikin. Ei kuitenkaan vaikuta havaintojeni perusteella siltä, että suomen kielessä *hakata*-sanaa käytettäisiin tällaisessa kontekstissa.

Johnsonin (2008, 555) mukaan *fish* on drag queen, joka näyttää aidolta naiselta. *Fish* on aineistossani vain kahdesti, joista toinen on käännetty suoraan. Esimerkissä 13 kilpailija on pukeutunut erityisen naisellisesti ja kuvailee siis asunsa näyttävän ihan aidolta naiselta.

(13) For my fall look, I'm feeling very fish.

Syystyyliissäni tunnen oloni kalaisaksi.

Suomen kielessä *kalaisa*-sanaa ei yhdistetä ainakaan yleisesti naiseuteen. Tällä tavalla merkitys siis hieman häviää käänöksessä ja voisi miettiä, olisiko yleiskielinen termi, kuten *naisellinen* ollut kuvaavampi vaihtoehto, vai hävittäisikö se tekstityksistä alkutekstin queeriyden. Havaintojen perusteella *kalaisa* ei kuitenkaan näyttäisi olevan käytössä suomalaisten drag queenien tai queer-henkilöiden keskuudessa.

Esimerkissä 14 esiintyy muun muassa sana *mama*. Esittelen myöhemmin muita tässä esimerkissä esiintyviä queer-piirteitä.

(14) Like, yes god, mama, okurrr.

Kuten jee juma, mamma, okurrr.

Drag-piireissä on usein mentorinomaisia kokeneempia queenejä, joita kutsutaan usein *drag mother* -sanalla, tosin *mother* saattaa joskus olla kuka tahansa. Täten eri *mother*-sanalla variaatiot ovat osa drag queenien kielenkäyttöä. *Mama* esiintyy aineistossani vain tämän yhden kerran. Esimerkissä 13 *mama* on suorasti käännetty suomen puhekieliseen äitiä tarkoittavaan sanaan *mamma*. Suomenkielisenkin drag queenin voi havaita käyttävän fraasia *drag-mamma* (Helenius 2018).

Johnson (2008, 555) sanoo *read*-sanan tarkoittavan moittimista, mutta myös hausalla tavalla vitsiksi naamioituna. *Reading* on ikään kuin drag-perinne ja ohjelmassa on useimmilla kausilla haaste, jossa kilpailijoiden tulee *read* toisiaan ja hauskin voittaa. Esimerkki 15 on erään haasteen alusta.

(15) that reading is what?

että lukeminen on mitä?

Esimerkissä 15 on yksi monista lauseista, joita sarjassa toistetaan samassa muodossa joka kaudella aina tämän *reading* haasteen yhteydessä. Haasteessa kilpailijat laittavat päähänsä lukulasit ikään kuin visuaalisena sanaleikkinä. Vastaus esimerkissä 15 esitettyyn kysymykseen on ”*fundamental*” eli ”*pakollista*”, mikä on tavallaan myös vitsi siitä, että jokaisen ihmisen pitäisi toisaalta lukea kirjoja, toisaalta *read* ystäviään, eli leikkisästi moittia heitä. Kaikki tämä huomioon ottaen lause on todella vaikea, jopa mahdoton, kääntää niin, että siinä säilyisi kaikki merkitykset. Yhteensä aineistossani esiintyy *read*-sana neljä kertaa, joista tämän kerran se on käännetty suoraan. En löytänyt viitteitä siitä, että suomenkielisessä queer-sosiolektissa käytettäisiin *lukea*-sanaa moittimiseen viittaavissa merkityksissä.

Yhdessä haasteessa kilpailijat näyttelevät sairaalasarjaparodiassa, mikä avaa paljon mahdollisuuksia sairauksiin liittyville sanaleikeille. *Sickening* on Urban dictionaryn (s.v. *sickening*) mukaan termi, jota etenkin drag queenit ja naiset käyttävät ihaillessaan toisiaan ja joskus siihen liittyy myös ripaus kateutta. *Sickening* esiintyy aineistossani yhteensä yhdeksän kertaa ja vain kerran se on käännetty suoraan.

(16) Life in a hospital can be truly sickening

Elämä sairaalassa voi olla sairasta.

Esimerkissä 16 kyseisen haasteen aikana elämää sairaalassa kuvaillaan sanalla *sickening*. Tarkoituksena ilmeisesti luoda sanaleikki, jonka voi tulkita myös tarkoittamaan elämän sairaalassa olevan todella hienoa. Suomessakin saatetaan käyttää *sairasta*-sanaa kuvaamaan jotain todella hienoa esimerkiksi lauseessa *sairaahan hieno*. Tässä siis kääntäjä on tuonut melko yleiskielen puhekielisen ilmauksen tekstityksiin ja näin pystynyt säilyttämään samaa sanaleikkiä kuin lähtötekstissä. Ei kuitenkaan näyttäisi siltä, että *sairas*-sana slangimerkityksessään olisi erityisen queer-sosiolektinen.

Esimerkissä 17 on jälleen kyseessä sanaleikki. Tuomarit kommentoivat kilpailijan tyyliä, joka on samankaltainen kuin yhden tuomareista, Michelle Visagen.

(17) Her visage looks snatched.

Hänen *visagens*a näyttää varastetulta.

Tässä siis leikitellään *snatched*-sanan yleiskielisellä *varastaa*-merkityksellä, mutta *snatched* on queer-sosiolektissa dictionary.comin slangisanakirjan (s.v. *snatched*) mukaan synonyyminen aiemmin esitellyn *fierce*-sanan kanssa. *Snatched* on siis jälleen sana, jolla varsinkin drag queenit kehuvat toisiaan ja osoittavat ihailuaan. Kääntäjä on joutunut uhraamaan tämän queer-merkityksen, jotta saisi mahdutettua sanaleikkimerkityksen. *Snatched* esiintyy aineistossani yhteensä viisi kertaa ja muissa yhteyksissä se on käännetty muilla tavoilla, joten sanaleikin säilytys lienee ollut tässä tilanteessa tarkoitus.

Huippu- drag queen haussa -ohjelman kilpailijat ja tuomarit ilmaisevat ihailuaan myös huudahduksilla *yaas queen* ja *yes god*, tässä aineistossa kerran kumpaakin. Drag queenin suusta jälkimmäinen lausutaan usein enemmänkin *gawd*. Nämäkin lausahdukset molemmat on käännetty suoraan. Seuraavissa esimerkissä 18 ja 19 on myös muita queer-sosiolektien piirteitä (*work, mama, okurr*), joita käsittelem tarkemmin muissa osioissa.

(18) Yas, queen, work.

Jees, kuningatar. Anna mennä.

(19) Like, yes god, mama, okurr.

Kuten jee juma, mamma, okurr.

Yas on joissain nykypäivän nuorisokulttuureissa melko yleinen huudahdus, joka Urban dictionaryn (s.v. *yas queen*) mukaan on mitä tahansa aplodien arvoista ja Wikipedia lisäksi tähdentää sen olevan olleen osa drag-yhteisön kieltä jo 1980-luvulla, mutta se nousi yleisemmäksi 2010-luvulla, kun video pop-artisti ja queer-ikoni Lady Gagan fanin innokkaasta ihailunosoituksesta levisi sosiaalisessa mediassa. *Yas* määritellään usein ikään kuin vahvemaksi versioksi yleisemmästä *yes*-interjektioista. Tällöin esimerkin 18 mukainen käänös välittää alkutekstin merkityksen. *Yas queen* on kuitenkin jonkin verran käytössä myös Suomen queer- ja drag-yhteisössä sellaisenaan lainasanana (Demi-lehti 2021).

Yes god on päällisin puolin melko yleiskieliseltä vaikuttava fraasi. Nostin kuitenkin esimerkin 19 osaksi aineistoa, koska kilpailija lausuu *god*-sanon tavalla, joka on queer-yhteisölle ja varsinkin drag queeneille tyypillistä. Sen saattaa nähdä epävirallisemmissä yhteyksissä kirjoitettunakin joskus muotoon *gawd*. Tällöin myös tekstityksen omalla tavallaan epätavallisen tavaa ”lausua” *jumala* voi ajatella tuovan samankaltaisen merkityksen. En kuitenkaan osaa sanoa havaintojeni perusteella, onko tämä tyypillistä suomalaista queer-sosiolektia.

Suoraan käännetyt ilmaukset ovat onnistuneesti kantaneet merkityksiä joissain tapauksissa, toisissa tapauksissa merkitykset ovat hämärtyneet. Vaikuttaisi myös siltä, etteivät useimmat suoraan käännetyt ilmaukset edusta kovin yleisiä havainnoimiani queer-sosiolektin piirteitä. Huomattavaa on myös, että useissa konteksteissa ilmenevät sanaleikit ovat tehneet suoraan kääntämisestä houkuttelevan vaihtoehdon sanaleikin säilyttämiseksi.

6.2 Parafraasi

Parafraasi tarkoittaa tässä tutkimuksessa sellaista strategiaa, jossa käännöksessä on jokin muu merkitys kuin sanan yleiskielisessä sanakirjassa oleva merkitys ja sen sijaan tekstityksissä on jokin sana tai fraasi, joka jokseenkin vastaa alkuperäisen sanan merkitystä queer-sosiolektissa. Taulukossa 3 on esitelty aineistoni parafraasilla käännetyt löydökset ja niiden tekstitysratkaisut.

Taulukko 3. Parafraasit

Alkuperäinen	#	Tekstitysratkaisu	#
Slay	15	Loistaa	7
		Olla loistava	2
		Olla mahtava	2
		Rullettaa	2
		Häikäistä	1
		Hallita	1
		Pähectä	1
Work	14	Antaa mennä	5
		Hienoa	4
		Siistiä	3
		Näyttää (taitonsa)	2
House down	4	Täysillä	3
		Tuvan täydeltä	1
(Spill) tea	4	Juoru	4
Trade	3	Saalis	3
Snatched	3	Upea	3
Serve	2	Esitellä	2
Gag	1	Ihmetys	1
Beat	1	Meikki	1
Miss Thing	1	Neiti Diiva	1
Clock	1	Tunnistaa	1
Fluid	1	Vaihteleva	1
Yhteensä			50

Aineistosta 50 löydöstä on käännetty parafraasilla. Eri lähtökielisiä ilmauksia tässä luokassa on 12 ja niistä kolmea on käännetty useammalla eri parafraasiratkaisulla.

Slay on käännetty kiertoilmauksella 15 kertaa, yhteensä se esiintyy aineistossani 26 kertaa. Erilaisia kiertoilmauksia on yhteensä seitsemän. Dictionary.comin slangisanakirjan (s.v. *slay*) mukaan slangimerkityksessään *slay* tarkoittaa ”tehdä jotain erityisen hyvin”. Kyseisessä sanakirjassa yhdistetään sana vahvasti homokulttuuriin ja erityisesti drag-kulttuuriin; siinä jopa mainitaan RuPaul’s Drag Racen vaikutus sanan leviämiseen. Tulkitsen kiertoilmauksilla käännettyistä löydöksissä olevan vastaavia merkityksiä. Useimmiten tässä luokassa esiintyy sana *loistaa*.

(20) That's how mother dear will slay the competition.

Siten äiti rakas Kisassa loistaa.

Monessa kohtaa aineistoani kilpailijat käyttävät *slay*-sanaa nimenomaan puhuessaan siitä, miten hyvin pärjäävät tai aikovat pärjätä kilpailussa, kuten myös esimerkissä 20. Suomen kielessäkin on yleistä käyttää *loistaa*-sanaa tällaisessa kisassa menestymisen konteksteissa. Kääntäjä on kääntänyt *slay*-sanaa samankaltaisesti myös *olla loistava*- ja *olla mahtava* -sanoin (21) yhteensä neljästi. *Loistava* ja *mahtava* ovat synonyymisiä, joten ne ovat myös melko samanmerkityksisiä käännösratkaisuja.

(21) All we can do is fucking slay.

Emme voi muuta kuin olla loistavia.

Slay on käännetty myös kolmella muulla verbillä, *häikäistä*, *hallita* ja *rulettaa*, kullakin vain kerran. *Häikäistä* on merkitykseltään hyvin lähellä *loistaa*-sanaa, sekä kuvaannollisesti että kirjaimellisesti, kun taas *hallita kistaa* on melko yleinen fraasi. *Rulettaa* on melko puhekielinen ilmaus, joka tarkoittaa myös muun muassa hyvin kilpailussa pärjäämistä. Täten nämäkin neljä verbiä vastaavat lähtötekstissä tarkoitettuja merkityksiä.

Kerran *slay* esiintyy aineistossani myös adjektiiviksi kiertoilmauksella käännettynä (22). Tässä kontekstissa *slay* esiintyy yksinään omassa virkkeessään. Kilpailija kommentoi tilannetta ja hänen voidaan tulkita käyttävän *slay*-sanaa hieman samalla tavalla kuin *work*-sanaa käytetään ihailunosoituksena.

(22) Slay.

Päheitä.

Kielitoimiston sanakirjan (2020 s.v. *päheä*) mukaan *päheä* tarkoittaa ”hieno, erinomainen, kiva”. Tällöin sen merkitys ja puhekielinen luonne sopii tähän kontekstiin, vaikka *päheä* ei vaikuttaisi havaintojeni perusteella olevan erityisemmin queer-yhteisön käyttämä sana.

Aiemmin esittelin sanan *work* merkityksiä queer-sosiolektissa, joka vaihtelee toisinaan huudahduksenomaisesta ihailunosoituksesta tietynlaiseen käskyyn. *Work* on aineistossani yhteensä 21 kertaa, ja kiertoilmauksella käännettynä se esiintyy 14 kertaa. Kääntäjällä on ollut neljä eri kiertoilmausta, joilla kääntää *work* eri tilanteissa. Kaksi sekä käskymuotoista *work*-sanaa että ihailunosoituksenomaista varten.

(23) Work.

Antaa mennä!

(24) Girl, you better work!

Tyttö, näytä taitosi!

Käskymuodossaan *work* on käännetty kiertoilmauksella joko *Antaa mennä!* (23) tai *Näytä taitosi!* (24) -muotoihin. Nämä käännösratkaisut näyttäisivät esiintyvän etenkin konteksteissa, joissa kyseessä on nimenomaan käskymuoto. Sanan esiintyessä yksinään voi olla hankala tietää, tarkoittaako puhuja sitä ihailunosoituksena vai käskynä, mutta lauseessa, kuten esimerkissä 24, tilanne on selkeämpi. En kuitenkaan löytänyt viitteitä siitä, että esimerkkien 23 ja 24 suomenkielisiä lauseita käytettäisiin Suomen queer-yhteisöissä mitenkään laajemmin kuin yleiskielessä.

(25) Work.

Hienoa.

(26) Work.

Siistiä.

Ihailunosoituksena *work* on käännetty täsmälleen samasta lähtötekstin virkkeestä sekä *hienoa* (25) että *siistiä* (26) -sanoiksi. Katsoessani sarjaa huomasin, että etenkin yksi kilpailijoista toteaa *work* melko usein ja nimenomaan tällaisena innostuksen- tai ihailunosoituksena. Täten kontekstin perusteella on perusteltua kääntää sana joksikin suhteellisen yleisluontoisen positiiviseksi adjektiiviksi, vaikkei se ainakaan yleiskielisissä merkityksissään ole adjektiivi. Nämä sanat ovat melko yleisiä suomen yleiskielessä, joten on hankala löytää viitteitä siitä, käyttäkö queer-yhteisö niitä sen enempää tai vähempää kuin valtaväestö.

Urban dictionaryn (s.v. *house down*) mukaan *house down* -sanaparia käytetään etenkin drag-kulttuurissa usein puhutussa kielessä lauseen lopussa signaloimaan huutomerkkiä mutta erityisen pitkitetysti ja korostetusti. Huutomerkillä usein painotetaan tai ilmaistaan lauseen olevan huudahdus. Tällöin lauseen loppuun lisätyt painottavat sanat tuovat melko samankaltaisia merkityksiä varsinkin, kun *house down* -fraasilla on tarkoitus luoda

painokkaampi ilmaus kuin pelkällä huutomerkillä. Pelkkä huutomerkin merkintä piilottaisi sosiolektin kokonaan; muilla keinoilla on mahdollista luoda sosiolektimaisuutta myös tekstitykseen. Aineistossani *house down* esiintyy yhteensä kuusi kertaa ja se on käännetty kiertoilmaisulla neljä kertaa, kolmesti muotoon *täysillä* (27) ja kerran *tuvan täydeltä* (28).

(27) and challenged them to improv the house down.

ja haastoimme improvisoimaan täysillä.

(28) I'm giving you purple lace the house down.

Tarjoan violettia pitsiä tuvan täydeltä.

Esimerkissä 27 RuPaul kuvailee jakson haastetta ja käyttää käsittäakseni *house down* -fraasia kuvaamaan, että haasteessa tuli improvisoida erityisen paljon tai niin sanotusti painokkaasti. Vaikka tässä kohdassa pelkkä huutomerkin lisäys voisi tuoda tekstitykseen tiettyä leikkisyyttä, *house down* -fraasin merkitys laimenisi tai jopa hukkuisi kokonaan. *Täysillä*-sanana voi ajatella painottavan sitä, että tässä ei ole kyse mistään arkisesta improvisaatiosta, joten se sopinee tilanteeseen, vaikkei se vaikuttaisi olevan erityisemmin käytössä queer-sosiolektissa.

Esimerkissä 28 kilpailija kuvailee catwalkilla esittelemäänsä asua ja kuinka paljon siinä on violettia pitsiä. Tässäkin kontekstissa kääntäjä on päätenyt samankaltaiseen ratkaisuun. *Tuvan täydeltä* samalla tavalla painottaa kilpailijan lausahdusta, mutta lisäksi siinä on mukana samankaltainen kielikuva kuin alkuperäisessä. Ehkä *tuvan täydeltä* voisi olla hyvä yleiskäännös *house down* -fraasille, vaikkakaan se ei vaikuttaisi olevan erityisemmin käytössä suomen queer-sosiolekteissa.

Johnsonin (2008, 556) mukaan *tea* tarkoittaa queer-sosiolekteissa totuutta tai juoruja. Barrett (2017, 42) kuvailee sen olevan drag-termi, joka viittaa salaisuuksiin ja useimmiten nimenomaan kaappiin liittyviin salaisuuksiin. Siten *serving up tea* tarkoittaa Barrettin (mp.) mukaan salaisuuksien jakamista tai juoruilua. Aineistossani *tea* esiintyy yhteensä kuusi kertaa, joista kiertoilmauksella se on käännetty neljä kertaa, joista kolmessa se esiintyy osana *spill tea* -fraasia. Kontekstien ja Barrettin määritelmän perusteella tulkitsen *spill tea* -fraasin tarkoittavan hyvin samaa kuin *serve up tea*. Kaikissa neljässä kohdassa *tea* on käännetty *juoru*-sanalla.

(29) Okay, who's ready to spill some tea about the season?

Kuka haluaa kertoa juoruja kaudesta?

(30) What's the tea, girl?

Mikä juoru se on?

Esimerkissä 29 ja kolmessa muussa samankaltaisessa kohdassa näyttäisi olevan kyse juoruilun tapaisesta asioiden puimisesta, jolloin *kertoa juoruja* kantaa pitkälti samoja merkityksiä kuin lähtöteksti. Esimerkissä 30 puhuja kysyy toiselta lisätietoja aiemmin kaudella tapahtuneesta tilanteesta. Täten tulkitsemisen perusteella puhujan tarkoittaneen enemmänkin Johnsonin mainitsemaa *totuus*-merkitystä, jolloin tässä esimerkissä oleva käännösratkaisu on hieman erimerkityksinen, asiayhteydessään jopa kummallinen suomen kielen lause. Varmasti queer-henkilötkin juoruilevat myös ja täten käyttävät *juoru*-sanaa, mutta sen erityisestä yleisyydestä suomen queer-sosiolektissa ei löydy viitteitä.

Kuten kuvailin aiemmin, *trade* tarkoittaa queer-sosiolektissa muun muassa hyvännäköistä mahdollisesti seksuaalisesti saatavilla olevaa miestä. Joissain tapauksissa *trade* on myös tarkoittanut prostituoitua tai heteroseksuaaliksi itsensä kokevaa miestä, joka harrastaa seksiä muiden miesten kanssa. Useamman kerran kauden aikana kilpailijat keskustelevat siitä, kuka heistä on niin sanotusti *trade of the season*, joka kontekstin perusteella tarkoittaisi siis tuotantokauden komeinta tai seksikkäintä miestä. *Trade* onkin käännetty kiertoilmauksella kolme kertaa kymmenestä muotoon *saalis*.

(31) Maybe she's not the trade of the season.

Ehkä hän ei ole kauden saalis.

Esimerkissä 31 kilpailija spekuloi, lieneekö yksi hänen kilpasisaristaan sittenkään niin sanotusti kauden kuumin kolli. Tulkitsemisen *saalis*-sanan sopivan tähän yhteyteen melko hyvin, sillä saalistus- ja metsästysterminologia ovat aika yleisiä seksikumppaneista puhuttaessa myös suomen kielessä, vaikka viitteitä sen erityisestä yleisyydestä queer-sosiolekteissa en löytänyt.

Tässä esimerkissä ilmenee myös mielenkiintoinen queer-tapa, jolla kilpailijat käyttävät persoonapronomineja. Vaikka useimmat kilpailijat ovat miehiä, he käyttävät suurimman osan ajasta toisistaan feminiinistä pronominia *she*. *Trade*-sanalla on kuitenkin usein melko maskuliinisiakin merkityksiä, joten *she*-pronominin käyttö samasta ihmisestä puhuttaessa luo mukavan rajoja rikkovan mielikuvan.

Ihailua osoitetaan myös aiemminkin esitellyllä *snatched*-sanalla, joka esiintyy aineistossani yhteensä viidesti. Kiertoilmaisulla *snatched* on käännetty kolme kertaa, kaikki kolme kertaa samalla *upea*-sanalla (32).

(32) Damn, she's snatched.

Hän näyttää upealta.

Kuten aiemmin kerroin, queer-merkityksissä *snatched* tarkoittaa useimmiten jotain todella upeaa, joten tämä käänösratkaisu vaikuttaisi erittäin toimivalta ja merkitys samankaltainen niin lähtötekstissä kuin tekstityksissäkin. *Upea* on myös queer-yhteyksissä käytetty sana (Yle 2019).

Aiemmassa luvussa esittelin *serve*-sanan suoraan käännettyjä ratkaisuja. Kokonaismäärä 28:sta *serve* on käännetty myös kiertoilmaisulla kahdesti ja molemmissa kääntäjä on käyttänyt verbiä *esitellä*.

(33) I am serving you the sweet girl next door with a little bit of sass.

Esittelen suloisen naapurintytön, jossa on vähän röyhkeyttä.

Esimerkissä 33 *serve* on käännetty verbillä *esitellä*, joka ei ole merkitykseltään kovin kaukana *tarjoilla*-verbin merkityksistä. Tässä lauseessa kääntäjä on kuitenkin päätenyt käyttämään eri verbiä kuin monessa muussa hyvin samankaltaisessa lauseessa. *Tarjoilla*-verbi olisi ehkä vaatinut myös objektin (*Tarjoilen teille suloisen naapurintytön*), jolloin lauseesta olisi saattanut tulla liian pitkä ruututekstiin. *Esitellä*-sanan voi joka tapauksessa ajatella tuottavaa samankaltaisia merkityksiä kuin lähtötekstissä ja sitä on myös jonkin verran käytössä suomalaisten drag queenien keskuudessa (Demi-lehti 2021).

Aiemmassa luvussa esittelin myös *gag*-sanan queer-merkityksen, joka on käännettävissä esimerkiksi *hämmästyttää* tai *ällistyttää*. Kääntäjä on kerran 16:sta kerrasta päättänyt kääntää sen muotoon *ihmetys* (34), jota voidaan pitää ikään kuin samanmerkityksisenä, mutta eri sanoilla.

(34) I don't know why y'all gagging. I give it to you everytime.

En ymmärrä ihmetystä. Teen sen joka kerta.

Mielenkiintoista esimerkissä 34 on kuitenkin se, että lähestulkoon sama virke on eri jaksossa käännetty eri tavalla. Ylempänä esimerkissä 4 *gagging* oli käännetty sanalla *kakistella*. Esimerkin 4 lause oli kuitenkin aiemmasta jaksosta, joten voi olla, että kääntäjä on kääntäessään tuotantokautta tullut tietoisiksi tästä *gag*-sanan merkityksestä ja siksi kääntänyt sen myöhemmässä jaksossa eri tavalla.

Kerroin aiemmin myös *beat*-sanan viittaavan queer-merkityksessään usein meikkeihin tai muutoin taidokkaasti laittautumiseen. Esimerkissä 35 sana onkin käännetty suoraan sanaksi *meikki*. Tämä käänösratkaisu esiintyy vain kerran *beat*-sanan kolmesta esiintymisestä.

(35) I'm in love with the beat, bitch.

Meikkisi säväyttää.

Käännösratkaisun voi ajatella menettävän queeriyttään, kun siinä käytetään niin sanotusti tavallista *meikki*-sanaa. Tekstityksissä on käytetty kuitenkin luovempaa sanastoa muutoin virkkeessä, joten siinä on mahdollisesti haluttu säilyttää lähtötekstin väriä tuomalla se eri kohtaan virkettä.

Drag queenit kutsuvat toisiaan välillä *miss Thingiksi*. En osaa sanoa, onko tässä tilanteessa *thing* ikään kuin sukunimi, mutta kirjoitan sen tässä nyt isolla alkukirjaimella. Johnsonin (2008, 554) mukaan *miss Thing* on kuka tahansa naisellisesti käyttäytyvä. Urban dictionary (s.v. *Miss Thing*) lisäksi määrittelee sen henkilöksi, joka on kunnioitusta herättävä ja jolla on tietynlainen asenne. Näistä voisi siis päätellä sen tarkoittavan naisellisesti käyttäytyvää, kunnioitusta herättävää, tietyn asenteen omaavaa henkilöä. Aineistossani se esiintyy kolme kertaa ja kerran se on käännetty kiertoilmaisulla.

(36) Miss Thing, miss Shady

Neiti Diiva, neiti Hämärä

Esimerkissä 36 kääntäjä on kääntänyt *miss Thing* -fraasin muotoon *neiti Diiva*. *Diiva* voi tarkoittaa suurieleisesti oikuttelevaa, teeskentelevää ihmistä (Kielitoimiston sanakirja 2020 s.v. *diiva*). Myös Urban dictionaryn *miss Thing* -määritelmässä tarkoitetaan juuri tällaisen asenteen omaavaa henkilöä, joten *diiva* kantaa hyvin samankaltaiset merkitykset myös suomen kielessä. *Diiva*-sanaa käytetään drag queeneista myös suomen kielessä (Helaakoski 2019).

Johnson (2008, 551) kuvailee sanan *clock* tarkoittavan muun muassa *tunnistaa homoksi* tai esimerkiksi lauseessa ”she can’t be clocked” tarkoittavan drag queenia, joka näyttää niin sanotusti oikealta naiselta. *Clock* vaikuttaisi siis olevan sana, jota voi käyttää sekä seksuaalisen suuntautumisen että drag queenin tunnistamisesta. Aineistossani se esiintyy kahdesti ja kiertoilmauksella se on käännetty kerran käyttäen *tunnistaa*-sanaa.

(37) I wanna try to clock this boo.

Haluan tunnistaa tyyppin.

Esimerkki 37 on aivan kauden alusta, kun kaikki kilpailijat eivät ole vielä tavanneet toisiaan ja tässä yksi kilpailijoista rupeaa tutkimaan toisen kilpailijan tavaroita ilmeisestikin saadakseen tietää tästä jotain. Kontekstista ei tule täysin selväksi, haluaako kilpailija nimenomaan tunnistaa kanssakilpailijansa vai mahdollisesti vain tutkailla tämän tavaroita. Johnsonin kuvailemien

clock-sanan merkitysten perusteella voi kuitenkin päätellä tämän haluavan nimenomaan tietää, kuka toinen kilpailija on. *Tunnistaa*-sana on sen verran yleinen kielen muissakin variaatioissa, ettei sen erityisestä yleisyydestä queer-sosiolektissa ole viitteitä.

Ehkä hieman yllättäen tarkastelemallani kaudella ei keskustella kovin paljoa eri sukupuoli- tai seksuaalisuusidentiteeteistä ainakaan eksplisiittisesti niiden nimityksillä. Kaudella voi havaita tietynlaista queer-oletusta, jolloin kaapista tulemista ei mahdollisesti koeta niin tarpeelliseksi. Yksi kilpailijoista kuitenkin eksplikoii sukupuoli-identiteettiään kertomalla olevansa (*gender fluid*).

(38) but I think I'm... fluid.

mutta uskon olevani... vaihteleva.

Joidenkin ihmisten sukupuolikokemus vaihtelee aika ajoin ja tällöin voi käyttää esimerkiksi nimitystä *gender fluid*, tai suomeksi joskus sukupuolivaihteleva (Seta.fi). Kukin saa kuitenkin itse määritellä, millä nimityksillä itseään ja omaa identiteettiään kutsuu ja ehkä juuri siksi suomen kielessä ei ole kovin vakiintunutta termiä *gender fluid* -identiteetille. Suomeksi näkee välillä käytettävän ihan englanninkielistä *gender fluid* -termiä, mutta toisinaan myös *vaihteleva* on käytössä (mp.).

Vaikuttaisi siltä, että kiertoilmauksella käännettäessä merkityksiä on helpompi tuoda myös tekstitykseen. Kääntäjällä on enemmän vapauksia ja hän voi kääntää enemmän merkitys edellä. Tässä luokassa näyttäisi olevan myös hieman enemmän queer-sosiolektisia käännöksiä mahdollisesti juurikin parafrasoin käyttämisen tuoman vapauden vuoksi.

6.3 Korvaaminen

Korvatessaan kääntäjä sananmukaisesti korvaa lähtötekstissä olevan sosiolektin piirteen kohdekielen piirteellä, joka ei kuitenkaan välttämättä ole täysin sama kuin lähtötekstissä tarkoitettu. Taulukossa 4 esitellään aineistossani olevat tällä strategialla käännettyt queer-sosiolektien piirteet ja niiden käännösratkaisut. Aineistossani tämän luokan edustajia löytyy 38. Eri lähtökielisiä fraaseja tässä luokassa on 13 ja niistä vain kolme on korvattu vain yhdellä vastineella, loppuilla on useampia vastineita, joilla ne on korvattu.

Taulukko 4. Korvaamiset

Alkuperäinen	#	Tekstitysratkaisu	#
Gag	8	Järkyttyä	5
		Kauhistua	1
		Kauhistus	1
		Järkyttää	1
Shade / shady	5	Tyly	1
		Haukut	1
		Ikävä	1
		Ovela	1
		Törkeys	1
Shablam	4	Pudotus	2
		Kaatuilla	1
		Tsaivailla	1
Serve	3	Tehdä	1
		Tuoda mieleen	1
		Nähdä	1
Slay	3	Esitellä	1
		Näyttää	1
		Olla jatkossa	1
Trade	3	Miehekäs	2
		Mies	1
Work	3	Asiaa	1
		Hei vain	1
		Jestas	1
(Spill) tea	2	Vahvuus	1
		Mielipide	1
House down	2	Murskaavasti	1
		Parhaani mukaan	1
Miss Thing	2	Neiti Näin	1
		Neiti Upea	1
Read (for filth)	1	Arvostelu	1
Realness	1	Tyyliä	1
Sickening	1	Tapahtua	1
Yhteensä			38

Olen aiemmin kertonut 16 kertaa aineistossani esiintyvän *gag*-sanavan voivan tarkoittaa queer-sosiolekteissa muun muassa *hämmästyttää* tai *ällistyttää*. Aineistossani kyseiset merkitykset on korvattu kahdeksan kertaa joko *järkyttyä/järkyttää* (39) tai *kauhistua* (40) -merkityksillä, joissa on hieman traagisempi merkitys.

(39) I gagged to see Jan come in.
Järkytyin, kun Jan tuli sisään.

(40) Oh bitch, I was gagging too.
Minäkin kauhistu.

Koska *gag*-sanan queer-merkitykset eivät ole kovin tarkkarajaisia ja Urban dictionaryn määritelmä, johon omani perustuu, on yhden käyttäjän sinne luoma, voi olla, että queer-sosiolektissa on kovinkin yleistä käyttää *gag*-sanaa tarkoittamaan traagisempia asioita kuin vain *hämmästyttää*. Itse tulkitseen *järkyttyä*- ja *kauhistua* -sanojen olevan kuitenkin sen verran erimerkityksisiä, että näissä tapauksissa kääntäjä on korvannut alkuperäiset merkitykset uusilla. Kokonaisuutena näiden virkkeiden kuitenkin merkitykset ovat sen verran lähellä, että kohdetekstin vastaanottaja saanee suunnilleen samankaltaisen kuvan tapahtumista, vaikkakin queer-sosiolektissa näitä ei havaintojeni perusteella näytettäisi käytettävän sen enempää kuin yleiskielessäkään.

Kuten aiemmin esittelin, sanoilla *shade* tai *shady* on tietynlainen *hauska, hienovarainen loukkaus* -merkitys on queer-sosiolektissa ja ne esiintyvät aineistossani 32 kertaa. Viisi kertaa ne on käännetty jollain korvaavalla merkityksellä jokainen eri sanoilla. Näistä neljässä on mukana jonkinlainen loukkaus, vaikkakin hienovaraisuus tai hauskuus ei ole mukana näissä merkityksissä.

(41) The shade of it all.

Tuollaisia törkeyksiä

Esimerkissä 41 on esillä korvaava käänösratkaisu *törkeys*. Muita vastaavia ratkaisuja aineistostani ovat *tyly, haukut* ja *ikävä*. *Törkeys, tyly* ja *ikävä* ovat melko lähellä merkitykseltään sekä toisiaan että queer-sosiolektin *loukkaus*-merkitystä. *Törkeys*-sana näyttäisi olevan ainakin jonkin verran käytössä myös queer-sosiolektissa (Leino 2019). *Haukut*-sana sen sijaan esiintyy hyvin pitkässä ja nopeasti lausutussa virkkeessä (42), jota kääntäjän on täytynyt hieman lyhentää, jotta se mahtuisi tekstityksiin. Tässäkin tapauksessa koko lausahduksen merkityksen voi ajatella säilyvän jokseenkin samana.

(42) Speak now, cause I don't want people to come back and tell me things are shady later.

Puhukaa nyt, koska en halua haukkuja jälkeensä.

Kerran kääntäjä on korvannut *shady*-sanan queer-merkityksen sen yleiskielisemmällä merkityksellä, *ovela*.

(43) Oh honey, where's that shady rattle snake?

Missä se ovela kalkkarokäärme on?

On vaikea määritellä, onko puhuja tässä tapauksessa tarkoittanut tekstityksessä olevaa merkitystä vai onko hän käyttänyt *shady*-sanaa samoissa merkityksissä kuin queer-sosiolektissa

muutoin käyttäisi. Tarkoittaako hän kalkkarokäärmeen olevan *ovela* vai mahdollisesti *tyly* tai *loukkaava*. Tässä tilanteessa hän viittaa sarjassa usein käytettyyn äänitehosteeseen, joka kuulostaa hieman kalkkarokäärmeen ääneltä ja joka kuullaan usein, kun tapahtuu jotain *shady*. *Ovela*-sana ei kuitenkaan näyttäisi havaintojeni perusteella olevan erityisen queer.

Shablam on Urban dictionaryn (s.v. *shablam*) mukaan tietynlainen tanssiliike, jossa tanssija kaatuu dramaattisesti taaksepäin poseeraukseen. *Shablam*, jota joskus kutsutaan myös *death dropiksi*, näkee paljon myös *Huippu- drag queen* haussa -sarjan huulisynkkaus- ja lauluesityksissä. Sille ei kuitenkaan tietääkseni ole selkeää vastinetta suomeksi, joten kääntäjä on joutunut keksimään muita ratkaisuja. *Shablam* esiintyy neljä kertaa ja kääntäjä on kolme kertaa valinnut joko *pudotus-* tai *kaatumis-*merkityksiä (44), jolloin termin merkitys tanssiliikkeenä hieman hämärtyy.

(44) Widow Von'Du, shablaming for America.

Widow Von'Du, kaatuilua Amerikan puolesta.

Esimerkissä 44 on kilpailijan iskulause haasteesta, jossa heidän piti suunnitella oma poliittinen kampanjansa. *Kaatuilua* varsinkin poliittisessä iskulauseessa tuo melko erilaisia mielleyhtymiä kuin tietynlainen voimaannuttava tanssiliike. Koska *shablam*-sanalla on tarkka merkitys, mutta sille ei ole niin sanotusti virallista suomennosta, on kääntäjän hankala löytää hyvää vastinetta. Kerran käännökseen on valittu myös puhekielinen *tsaivailla*-sana (45), joka Urbaani sanakirjan (2008 s.v. *tsaivailla*) mukaan tarkoittaa ”tanssia jiceä [sic]”, oletettavasti jiveä.

(45) Every day I can't shablam is a living hell.

Joka päivä, kun en voi tsaivailla on helvettä.

Käännösratkaisu tuo leikkimielisyyttä myös tekstityksiin ja toisaalta jonkinlainen tanssi on siinäkin kyseessä. Jive ei kuitenkaan ole tiedettävästi mitenkään erityisen queer-yhteisön suosima tanssilaji, kun taas *shablam* on erityisen yleistä etenkin homomiesten tanssitilaisuuksissa.

Serve-sana esiintyy aineistossani yhteensä 28 kertaa. Aiemmin esitellyistä *serve*-sanana queer-merkityksistä poikkeavasti se on käännetty kolme kertaa korvaten jollain muulla merkityksellä. Näyttäisi siltä, että näissä konteksteissa sanaa käytetäänkin hieman eri tavalla kuin aiemmin esitellyissä esimerkeissä. Esimerkissä 46 kilpailija kuvailee tekevänsä kilpakumppaninsa kanssa erityisen hyvää työtä ja käyttää siinä *serve*-sanaa.

(46) because we are serving it.

koska me teemme niin.

Tässä esimerkissä *serve*-sanaa näytettäisiin käytettävän melkein samalla tavalla kuin *slay*-sanaa. Toisaalta tässäkin voi ajatella kilpailijan tarkoittavan juurikin sitä, että tekee ikään kuin enemmän kuin vain pitää yllään vaatteita ja kävelee, mutta yleisemmällä tasolla. Kontekstista ei käy täysin selväksi, mihin kilpailija viittaa sanalla *it*, joten ehkä senkin takia kääntäjä on päättänyt yhtä monitulkintaiseen käännökseen. *Teemme niin* on kuitenkin hyvin yleiskielinen lausahdus, eikä sen queer-sosiolektisuudesta ole havaintoja.

Toiset kaksi korvaten käännettyä *serve*-tilannetta ovat melko samankaltaisia ja molemmissa niissä on läsnä samankaltaisia merkityksiä kuin aiemmin esitellyissä sanan merkityksissä queer-sosiolektissa. Esimerkissä 47 yksi tuomareista antaa kritiikkiä kilpailijan asusta käyttäen *serve*-sanaa kuvaamaan mitä mielikuvia hänelle siitä tulee.

(47) I just feel like you're serving me Reba McEntire

Tämä tyyli tuo mieleeni Reba McEntire.

Kääntäjä on päättänyt käyttää *tuoda mieleen* -fraasia, josta kyllä välittyy se mitä sanoja tarkoittaa, mutta toisaalta *serve* ja samalla lauseen queeriys katoaa. Voi olla, että *tarjoilla*-tyyppiset lauseet olisivat olleet liian pitkiä tai monitulkintaisia tähän yhteyteen.

Drag queenien kuulee usein sanovan, että joku *serve face* silloin, kun hän esiintyessään tuo kasvojaan erityisesti esiin ja tekee kasvonilmeillään jotain erityistä. Esimerkissä 48 RuPaul kuvailee, mitä kilpailijoilta odotetaan tulevassa huulisynkkaushaasteessa.

(48) where they serve face, face, face.

jossa näemme kolmet kasvot.

Serve face on melko haastava fraasi kääntää selkeästi, joten kääntäjä on yksinkertaistanut sen tekstitykseen. Lausahduksen ydinsanoma säilyy, mutta yleiskielisemmässä muodossa.

Slay-sanalla kuvataan usein jotain, joka tehdään erityisen hyvin. Se esiintyy aineistossani yhteensä 27 kertaa ja se on käännetty kolme kertaa korvaten jollain toisella merkityksellä. Kahdesti kokisin merkitysten säilyvän kontekstissaan kuitenkin jokseenkin samana ja yhdessä tapauksessa merkitys muuttuu.

Toinen merkityksen säilyttävistä ratkaisuista on osana sanaleikkiä yhdessä sarjan joka jaksossa toistuvista lauseista. RuPaul julistaa jakson lopun huulisynkkauskisan voittajan sanoilla ”Shantay, you stay”. Yhdessä jaksossa hän korvaa sanan *stay* sanalla *slay* (49).

(49) Shantay, you slay.

Olet jatkossa.

Tarkoitus lienee ollut *slay*-sanalla alleviivata sitä, miten hyvin kilpailija suoriutui huulisynkkausesityksestä. Tekstitys kuitenkin ilmaisee vain kilpailijan olevan jatkossa, jolloin tämä merkitys katoaa. Koska kyseessä on kuitenkin joka jaksossa toistuva lausahdus, joka on vain tämän yhden kerran erilainen, olisi vastaavaa sanaleikkiä todella hankala tuoda tekstityksiin.

Samankaltainen merkityksen osittainen säilyminen on myös esimerkissä 50. Tämä esimerkki on laulusta, johon kilpailijoiden piti sanoittaa oma säkeistönsä. Kilpailija Sherry Pie ilmaisee esimerkissä aikovansa *slay*, eli oletetusti menestyä kilpailussa hyvin.

(50) Gonna slay Sherry Pie.

Aikoo näyttää Sherry Pie.

Lyriikoita käännettäessä kääntäjä kohtaa vielä enemmän haasteita kuin puhetta kääntäessään, joten vaikka tekstityksissä ei olekaan käytetty kovin lähellä olevaa käänösvaihtoehtoa, on *näyttää* sen verran samanmerkityksinen, että kontekstissaan se luo samanlaisia mielleyhtymiä kuin *slay*.

Kolmas korvaten käännetty *slay* esiintyy aineistossani kohdassa, jossa RuPaul esittelee sen jakson haastetta (51). Virke on pitkälti muotoiltu uudelleen ja samalla *slay* on korvautunut muulla sanalla. Lausahdus on myös melko pitkä, joten kääntäjällä olisi luultavasti ollut ongelmia mahdollistaa myös *slay*-sanankäytön merkityksiä tekstityksiin.

(51) as you slay the runway in both a spring and a fall look.

joita esittelette lavalla sekä kevät- että syystyyleissä.

Esimerkissä 51 *slay* on siis korvattu *esitellä*-sanalla, joka toisaalta osittain sopii muutoin käänöksissä luotuun kielimaailmaan ja on omalta osaltaan jokseenkin drag-puhetta (Demi-lehti 2021).

Aiemmin olen kertonut *trade*-sanalla tarkoitettavan queer-sosiolekteissa usein hyvännäköistä miestä, joka joskus on ikään kuin seksuaalisesti saatavilla ja välillä lisäksi heteroseksuaali.

Yhteensä kymmenestä kohdasta *trade* on kolmesti korvattu tekstityksiin *miehekäs-* tai *mies -* sanoilla (52).

(52) I think Jan would be trade if she had her boy brows.

Jan olisi miehekäs poikakulmakarvoilla.

Voi olla, että kääntäjä on ajatellut sen tarkoittavan samaa kuin *butch*, joka queer-sosiolektissa usein tarkoittaa huomattavan maskuliinista henkilöä (Portland Mercury 2017). Vaikka suomenkin queer-yhteisössä puhutaankin miehekkyydestä (esim. Suomi24 2009), on vaikea sanoa, käytetäänkö sitä sen enempää kuin muissa suomen kielen varianteissa.

Yhteensä 21:stä osumasta aiemmin esitelty *work*-sana on käännetty korvaten kolme kertaa. Näissä yhteyksissä *work*-sana lausutaan käytännössä yksinään tai puhuttelusanan kanssa yhteyksissä, jossa sitä käytetään reagoidessa.

(53) Work.

Asiaa.

Esimerkissä 53 kilpailija käyttää *work*-sanaa reagoidessaan ilmeisen positiivisesti juuri tapahtuneeseen. Tällöin kääntäjän valinta korvata se *asiaa*-ilmauksella on tavallaan toimiva ja kantaa samankaltaisia reagoitimerkityksiä. Samantyylinen reagointi tapahtuu myös esimerkissä 54, jossa kilpailija reagoi toisen kilpailijan hienoon suoritukseen.

(54) Oh, work bitch.

Hei vain narttu.

Puhekielisen *hei vain* -merkitykset ovat suhteellisen hämäriä, mutta koska sama on totta myös *work*-sanan merkityksistä, *hei vain* toimii oman tulkintani mukaan tässä oikein hyvin. Samoista syistä myös esimerkin 55 ratkaisu *jestas* kantaa tarpeeksi samankaltaisia merkityksiä, vaikka onkin ihan erilainen.

(55) Oh, work!

Jestas!

Näissäkin esimerkeissä konteksti antaa kääntäjälle vapauden käyttää luovuuttaan. En kuitenkaan havaintojeni perusteella osaa sanoa, onko mikään näistä *work*-sanan käänösratkaisuista erityisen tiuhaan käytössä queer-sosiolektissa.

Olen aiemmin kertonut myös *tea*-sanan merkityksistä queer-sosiolektissa ja sen esiintyvän aineistossani kuusi kertaa. Usein *tea*-sanalla tarkoitetaan esimerkiksi *juoruja* tai *totuutta*.

Aineistossani tämä sana on kahdesti korvattu tekstityksissä jollain ihan muulla merkityksellä. Esimerkeissä 56 ja 57 *tea* on korvattu muilla merkityksillä kuin *juoru* tai *totuus*.

(56) That's not my tea.

Se ei ole vahvuuteni.

(57) will sit down and tell you the tea?

istuu alas kertomaan mielipiteensä?

Näissä esimerkeissä on kuitenkin kontekstin kautta tulkittavissa, että kilpailija on luultavasti tarkoittanut jotain samankaltaista kuin mitä kääntäjä on tekstityksiin kääntänyt. Esimerkissä 56 kilpailija puhuu omista vahvuuksistaan ja voisikin ajatella lauseen olevan lyhennetty versio sanonnasta *not my cup of tea*, jolloin se ei olisikaan queer-sosiolektiin kuuluva lausahdus lainkaan. Tulkitsen kontekstin perusteella, että esimerkissä 57 sen sijaan puhutaan ystäväistä, jotka kertovat sinulle asiat niin kuin ne ovat tai omat mielipiteensä niistä. Tällöin *mielipide* kantaa nämä samat merkitykset. Nämäkin käännösratkaisut ovat kuitenkin hyvin yleiskielisiä, joten niiden queer-sosiolektisuutta on hankala arvioida.

House down -fraasi on siitä mielenkiintoinen, että queer-sosiolektissa sitä usein käytetään vain ikään kuin vahvempana versiona huutomerkistä, kuten aiemmin olen kertonut. Aineistossani *house down* esiintyy kuudesti ja se on korvattu kahdesti merkityksillä, jotka eroavat huutomerkien merkityksistä. Esimerkissä 58 kilpailija kuvailee, kuinka intensiivisesti aikoo esiintyä.

(58) and I'm gonna perform the house down.

ja aion esiintyä murskaavasti.

Murskaava on melko osuva vertauskuva intensiiviselle esiintymistavalle ja siinä myös välittyy osittain alkuperäisen lausahduksen miellelyhtymät siitä, että jokin on niin upeaa tai mahtavaa, että talo kaatuu. Esimerkissä 59 niin ikään kuvaillaan tapaa esiintyä.

(59) and dancing the house down.

ja tanssin parhaani mukaan.

Tässä kuitenkin on käytetty hieman erimerkityksistä ilmaisua *parhaani mukaan*, jolla usein tarkoitetaan, että on tarkoitus tehdä vain parhaansa ehkä hieman vähättelevään sävyyn. Tällöin *house down* -fraasin vahvistava, huudahdusmainen luonne hieman pehmenee. Havaintojeni perusteella ei vaikuttaisi siltä, että kumpikaan näistä *house down* -fraasin käännösratkaisuksista olisi erityisen queer-sosiolektinen.

Aiemmin kerroin *miss Thing* -fraasin merkityksistä toisinaan vain naisellisesti toisinaan diivamaisesti käyttäytyvästä henkilöstä. Aineistossani on kolmesta kerrasta kahdesti korvattu nämä merkitykset muilla erilaisilla merkityksillä. Ensimmäisessä löydöksessä lähtötekstissä on riimi, jonka kääntäjä on tuonut käännökseenkin mukaan.

(60) Well, take a swing, miss Thing.

Kokeile vain, neiti Näin.

Kääntäjällä on ollut tavallaan oiva tilaisuus tässä tilanteessa tuoda luovasti myös riimi tekstitykseen, koska lähtötekstin *miss Thing* -fraasin merkitys ei ole kovin tarkasti tai niin sanotusti virallisesti rajattu. *Neiti Näin* tosin ei kanna mitään samoja merkityksiä kuin lähtötekstin fraasi, ellei *neiti*-sanaa lasketa. *Neiti Näin* -fraasi ei vaikuttaisi olevan havaintojeni perusteella ainakaan kovin vakiintunut ilmaus yleiskielessä tai queer-sosiolektissa, joten käänöksessä on luultavasti priorisoitu riimin tuomista tekstitykseen. Esimerkissä 61 sen sijaan *miss Thing* -fraasi on korvattu *neiti Upea* -fraasilla

(61) So, miss Thing, how you feeling? You survived.

Mitä kuuluu, neiti Upea? Sinä selvisit.

Upea-sanan määritelmät näyttäisivät viittaavan useimmiten ulkonäköön tai -muotoon (Kielitoimiston sanakirja 2020 s.v. *upea*), kun taas *miss Thing* -fraasin määritelmien perusteella *miss Thing* viittaa lähinnä henkilön käytökseen ja asenteeseen. Tällöin käänöksessä on hieman eri merkitys. Toisaalta *upea* on melko yleinen queer-sosiolektissa ja drag queeneistä puhuttaessa (Yle 2019).

Kuten mainitsin aiemmin, *read* tarkoittaa queer-sosiolektissa toisen moittimista, mutta usein hausalla tavalla tai vitsiksi naamioituna. Neljästä esiintymästä kääntäjä on kerran korvannut tämän *read*-sanan merkityksen *arvostella*-merkityksellä (62), joka hieman eroaa *read*-sanan merkityksistä queer-sosiolektissa. Koko virkkeen merkitys näyttäisi kuitenkin olevan tarpeeksi sama, jotta tekstityksen vastaanottaja saanee samankaltaisen viestin kuin lähtötekstin vastaanottaja.

(62) because you're talking about reading a bitch

koska puhut ämmän arvostelusta -

Arvostelu ja *moittiminen* ovat merkityksiltään melko lähellä toisiaan, vaikka merkitys onkin korvattu toisella. Esimerkissä 62 puuttuu myös *read*-sanaan liittyvä komediallisuus tai vitsiksi

naamioituminen, mutta sitä olisikin hankala lyhyesti esittää suomeksi. En myöskään havainnut viitteitä siitä, että *arvostelu*-sana olisi erityisen paljolti käytössä queer-sosiolektissa.

Kilpailun catwalk-osioissa kilpailijat kuvailevat usein tuovansa jonkinlaista todellisuutta, *realness*, kuten queer-sosiolekteissa on usein tapana kyseistä sanaa käyttää. Aineistossani on yksi esimerkki, jossa *realness* on korvattu jollain muulla kuin *todellisuus*- tai *aitous* -merkityksillä, jotka ovat läsnä sanan muissa esiintymisissä aineistossani. Esimerkissä 63 kääntäjä on korvannut sanan *realness* muotoon *tyyliä*.

(63) Canadian lacrosse player realness
kanadalaista lacrosse-tyyliä.

Näyttäisi siltä, että kääntäjä on halunnut tehdä käännöksestä sujuvamman ja lyhyemmän, joten on siksi päätynyt korvaamaan fraasin *lacrosse player realness* yksinkertaisesti muotoon *lacrosse-tyyliä*. Lauseen merkitys kuitenkin säilyy sinänsä samana, vaikka *aitous* -merkitys siitä suoranaisesti puuttuukin. *Tyyli*-sana on kuitenkin sen verran yleiskielinen, että havainnointini perusteella on vaikea arvioida sen queer-sosiolektisuutta.

Aineistossani esiintyy myös yksi löydös, jossa kilpailija käyttää *sickening*-sanaa tietynlaisessa sanaleikissä. Yhteensä aineistossani *sickening*-sana esiintyy yhdeksän kertaa. Kuten olen aiemmin kuvaillut, *sickening* on queer-sosiolekteissa usein asia tai henkilö, joka on erityisen upea. Sitä käytetään siis usein adjektiivinomaisesti, eikä sitä määritelmien ja muun aineiston perusteella käytetä juurikaan verbinä. Esimerkissä 64 näin kuitenkin on.

(64) Ladies, what's sickening?
Naiset, mitä tapahtuu?

Tässä esimerkissä kilpailija käyttää sitä *happening*-sanon paikalla ehkä merkitsemään, että tilanne vaikuttaa upealta, mutta hän ei oikein tiedä mitä siinä tapahtuu. Kääntäjä on käännöksessä korvannut sen suoraan *tapahtua*-sanalla, jolloin *sickening* ja täten myös queer-ulottuvuus katoaa. Tämäkin kohta sanaleikkeineen on kuitenkin erittäin hankala.

Korvaten käännettäessä kääntäjä pystyy joskus valitsemaan kohdekielestä vastineen, jonka merkitys sopii juuri kyseiseen kontekstiin, vaikkei olisikaan juuri sama kuin lähtötekstissä käytetyn sanan queer-merkitys. Tämä strategia näyttäisi sopeutuvan siis konteksteihin, joissa queer-sosiolektien muutenkin hämäräpiirteisiä piirteitä käytetään luovasti. Korvatessaan kääntäjällä on myös enemmän vapauksia, jotka mahdollistavat sanaleikkien viemisen käännökseen.

6.4 Yleistys

Tässä tutkimuksessa yleistys tarkoittaa sitä, että tekstityksissä oleva fraasi on merkitykseltään yleistys lähtötekstin fraasin merkityksestä englanninkielisessä queer-sosiolektissa, eli käännösratkaisulla on samoja merkityksiä kuin alkuperäistekstin vastineella mutta yleisemmällä tasolla. Taulukossa 5 on esitelty tällä käännösstrategialla käännettyjä queer-sosiolektien piirteitä ja niiden käännösratkaisuja.

Taulukko 5. Yleistyset

Alkuperäinen	#	Tekstitysratkaisu	#
(Throw) shade	12	Loukkaus	11
		Loukata	1
Sickening	6	Loistava	2
		Häikäisevä	1
		Loisto-	1
		Mioletön	1
		Upea	1
Serve	2	Tuoda esiin	1
		Näyttää	1
Read (for filth)	2	Loukata	1
		Ei pitää jstn	1
Trade	2	Viehättävin	2
Beat	1	Upea	1
Clock	1	Sanoa oikein	1
Fairy	1	Homo	1
Yhteensä			27

Yhteensä yleistäen on käännetty 27 löydöstä. Eri lähtökielisiä ilmauksia tässä luokassa on kahdeksan ja niistä neljää kohden on useampia eri yleistäviä käännösratkaisuja.

Kuten aiemmin esittelin, *shade* tarkoittaa queer-sosiolektissa tietynlaista hienovaraista loukkausta, joka on usein myös hauska. Täten käännösratkaisu *loukkaus* on yleistävä, koska silloin siitä puuttuu sekä hauskuus että hienovaraisuus, mutta loukkaavuusmerkitys luonnollisesti on läsnä. *Shade* esiintyy aineistossani yhteensä 32 kertaa ja *loukkaus*-sanalla se on käännetty kaksitoista kertaa. Esimerkissä 65 esiintyy sama virke kuin aiemmassa esimerkissä 41.

(65) The shade of it all.

Kauheita loukkauksia.

Lähtöteksti on näissä molemmissa täsmälleen sama, mutta tässä tilanteessa kääntäjä on päätenyt eri käännösratkaisuun. Esimerkit 41 ja 65 ovat kuitenkin eri jaksoista ja konteksteista,

joten eriävät ratkaisut tekstityksissä ovat melko luonnollisia. Esimerkin 65 lausahdus ei vaikuttaisi havaintojeni perusteella olevan erityisen queer-sosiolektinen.

Aiemmin olen määritellyt *sickening*-sanan tarkoittavan queer-sosiolektissa henkilöä, joka on niin upea, että niin sanotusti pahaa tekee. Sitä käytetään etenkin transnaisista ja drag queeneistä ja sanan sävy on aina positiivinen sen sairauteen liittyvistä konnotaatioista huolimatta. Aineistossani *sickening* esiintyy yhteensä yhdeksän kertaa ja se on käännetty yleistäen kuudesti joka kerta todella positiivisilla adjektiiveilla: *häikäisevä*, *loistava*, *mieleton* tai *upea*. Nämä sanat yleistävät hieman queer-sosiolekteissa olevia merkityksiä sanalle *sickening*, koska ne tuovat pelkästään sanan ylistävän luonteen. Toisaalta Lindemanin (2017, 50) mukaan homomiesten puheessa ovat yleisiä tällaiset asenneadjektiivit.

Aineistossani esiintyy *serve* yhteensä 28 kertaa, joista se on yleistäen käännetty kahdesti. Kuten aiemmin totesin, *serve*-sanaa käytetään etenkin catwalk-osuuksien aikana kilpailijoiden kertoessa asustaan ja siitä, miten upeita he ovat. Sitä käytetään kuitenkin myös muissa yhteyksissä. Esimerkissä 66 kääntäjä on päätenyt kiertämään *serve*-sanon käyttämällä *tuoda esiin* -muotoa.

(66) and I'm just gonna serve you all the emotions of the songs.

ja tuon esiin tunteet kappaleissa.

Käännöksessä on laajalti samankaltainen merkitys kuin alkutekstissä, mutta *tuoda esiin* on hieman yleisemmällä tasolla kuin intensiivisempi *serve*. Samalla tavalla hieman pehmeämpi merkitys on esimerkissä 67, jossa kilpailija kuvailee, miten hyvin aikoo suoriutua haasteesta *serve it* -fraasilla.

(67) Like, I'm gonna serve it to you.

Aion näyttää teille.

Käännösratkaisu *näyttää teille* on yleisemmällä tasolla, koska siitä puuttuu *serve*-sanon erityisiä merkityksiä. Sekä *tuoda esiin tunteet* että *aion näyttää teille* vaikuttaisivat havaintojeni perusteella olevan melko yleiskielisiä, eivätkä täten queer-sosiolektisia.

Samalla tavalla kuin *shade* on tietynlainen loukkaus, myös *read* on tietynlainen hauska esitetty loukkaus. *Read* esiintyy aineistossani yhteensä neljä kertaa, joista se on kerran käännetty sanaksi *loukkaus*, joka on yleistys samalla tavalla kuin *shade*-sanon kääntäminen *loukkaus*-sanaksi. Kerran *read* on käännetty myös *ei pitää* -muotoon (68).

(68) She kinda read you for filth and you confronted her about it.

Hän ei pitänyt siitä, ja sinä sanoit hänelle vastaan.

Read for filth on ikään kuin *read*-sanan voimakkaampi muoto. Tässä kontekstissa sen voi ajatella tarkoittavan yleisellä tasolla sitä, kun joku ei pidä jostain. *Ei pitää jostain* on kuitenkin paljonkin yleisemmällä tasolla kuin *read* tai *loukkauskaan*. En havainnut viitteitä siitä, että queer-sosiolektissa käytettäisiin *ei pitää jostain* -fraasia huomattavasti enemmän kuin yleiskielessä.

Aiemminkin mainittu *trade*-sana esiintyy aineistossani yhteensä kymmenen kertaa ja se on käännetty kahdesti yleistäen sanalla *viehättävä*, joka on oman tulkintani mukaan lähimpänä *trade*-sanana merkitystä queer-sosiolektissa muihin käännösratkaisuihin verrattuna, mutta sekin yleistää hieman *trade*-sanana monisyisistä merkityksistä.

(69) I have deemed myself trade of the season.

Pidän itseäni kauden viehättävimpänä.

Viehättävä-sana on myös hyvin yleiskielinen eikä erityisen queer-sosiolektinen. Kilpailijoiden keskustellessa siitä kuka on kauden viehättävin mies (kuten esimerkissä 69), tämä käänös on kontekstissaan kuitenkin hyvin toimiva ja tuo tekstityksiin samoja merkityksiä, vaikkakin toki yleisemmällä tasolla.

Upeaan meikkiin viittaava *beat*-sana on kerran kolmesta kerrasta käännetty yleistävästi sanaksi *upea* (70), jolloin tekstityksestä puuttuu mielle yhtymät nimenomaan meikkiin tai laittautumiseen, mutta upeus ja kaunis ulkomuoto -merkitykset välittyvät.

(70) Oh my god. Yes, bitch you're beat.

Voi luoja. Kyllä, ämmä, olet upea.

Olen myös maininnut *upea*-sanana olevan jokseenkin yleinen queer-sosiolektissa (Yle 2019). Kontekstissaan tekstityksissä on osittain samat merkitykset kuin lähtötekstissä, mutta huomattavasti yleisemmällä tasolla.

Aiemmin olen esitellyt myös *clock*-sanana merkityksiä queer-sosiolektissa, joka usein on jotain *tunnistaa*-sanana kaltaisia. Aineistossani se esiintyy vain kolmesti ja kerran se on käännetty muotoon *sanoa oikein*, jonka merkitykset ovat hyvin lähellä *tunnistaa*-sanana merkityksiä, mutta kuitenkin yleisemmällä tasolla, koska *sanoa oikein* voi tarkoittaa paljon muitakin kuin *tunnistamiseen* liittyviä asioita. Tämäkin käännösratkaisu on kuitenkin yleiskielinen eikä näyttäisi olevan viitteitä sen queer-sosiolektisyydestä.

Aineistossani esiintyy myös kerran sana *fairy*, jota välillä kuulee käytettävän, kun tarkoitus on loukata homoseksuaalisia tai feminiinisiä miehiä. Tekstityksissä se kuitenkin esiintyy neutraalimmassa merkityksessä kuvaamaan RuPaulia eräässä haasteessa esitetystä laulusta.

(71) This is the story of a fairy named Ru.

Tämä on tarina Homosta nimeltä Ru.

Esimerkissä 71 kääntäjä on korvannut loukkaavan *fairy*-sanan yleisempään ja ei-loukkaavaan sanaan *homo*. Tällöin tekstityksistä katoaa alkuperäisen ilmeinen tarkoitus käyttää loukkaavaa termiä neutraalimmassa merkityksessä. Vaikka *homo*-sanaakin kuulee välillä käytettävän loukkaamistarkoituksissa, on sen loukkaavuus vähentynyt merkittävästi, kun homoudesta on tullut ikään kuin normaalimpaa ja laajemmalti hyväksyttyä. Kääntäjä on kuitenkin mahdollisesti ollut vastahakoinen käyttämään suomenkielistä loukkaavaa sanaa homoista, joten on päätynyt neutraalimpaan ratkaisuun. Lähtötekstissäkään ei näyttäisi olevan kyse halusta loukata RuPaulia.

Yleistysstrategialla kääntäessään kääntäjän on mahdollista valita sana, joka sopii kontekstiin, mutta silti kantaa joitain samoja merkityksiä. Tällöin katsojan voi olla helpompi myös ymmärtää tekstityksiä, jos tekstitysten aihe ei ole katsojalle tuttu. Tekstityksissä oli kuitenkin hyvin vähän vahvistettavissa olevia suomenkielisen queer-sosiolektin piirteitä.

6.5 Tarkennus

Tarkentaen käännettyssä kohdassa on enemmän tietoa kuin lähtötekstissä, koska käänöksessä on käytetty sanoja, joilla on tarkempi merkitys. Taulukossa 6 on esitelty tällä käänösstrategialla käännettyjä queer-sosiolektien piirteitä ja niiden käänösratkaisuja.

Taulukko 6. Tarkennukset

Alkuperäinen	#	Tekstitysratkaisu	#
Slay	6	Viedä	3
		Voittaa	3
Kiki	4	Rupatella	2
		Rupattelu	1
		Juoruilla	1
Serve	1	Onnistua	1
Tucking	1	Miehisyyden salaaminen	1
Yhteensä			12

Aineistossani on 12 kohtaa, joissa tekstityksissä on tarkempi merkitys kuin lähtötekstissä. Eri lähtökielisiä sanoja tässä luokassa on neljä ja kahdella niistä on useampia eri tarkentavia käännösratkaisuja.

Kuten aiemmin esittelin, *slay* tarkoittaa ”tehdä jotain erityisen hyvin” (Dictionary.com s.v. *slay*). Aineistossani se esiintyy yhteensä 27 kertaa ja sitä on tarkennettu kuudessa eri kohtaa *voittaa-* tai *viedä voiton/kisan -*tyylisiksi ilmauksiksi (72). On mahdollista, että näissä kohdissa tarkoitetaan nimenomaan voittamista eikä pelkästään erityisen hyvin onnistumista, jotka kuitenkin tarkoittavat hyvin samankaltaisia asioita. *Voittaa* on siis tarkempi ilmaus, koska se tuo tarkempia merkityksiä kuin *slay*.

(72) But it doesn't matter because I am here to slay the game.

Mutta sillä ei ole väliä, koska tulon viemään voiton.

Kiki on tietynlainen rento tilaisuus tai juhla, jossa tanssitaan ja joskus pidetään leikkimielisiä kilpailuja (Portland Mercury 2017). Queer-henkisen Scissor Sisters -yhtyeen *Let's Have a Kiki* -kappaleen mukaan, *kikin* tarkoitus on rentouttaa ja juoruilla. Aineistossani *kiki*-sana esiintyy neljä kertaa ja sille on valittu tarkentavia käännösratkaisuja. Kolme näistä on käännetty *rupatella-* tai *rupattelu-*sanoilla ja kerran *juoruilla-*sanalla.

(73) and get ready for a bosom buddies' kiki

ja valmistautukaa rupatteluun ystävien kesken.

Vaikka määritelmien perusteella *rupattelua* tapahtuukin *kiki*-tilaisuudessa, on *kiki*-sanalla huomattavasti laajempi merkitys. Esimerkissä 73 RuPaul esittelee seuraavaa haastetta, jossa kilpailijoiden oli tarkoitus jutella teekupposen äärellä ja niin sanotusti *throw some shade*. Tällöin tekstitysten *rupattelu* on merkitykseltään tarkempi kuin alkutekstin. Samalla tavalla esimerkissä 74 oleva *juoruilla*-käännösratkaisu on merkitykseltään tarkempi kuin lähtöteksti, vaikkakin jopa tarkempi kuin *rupattelu*.

(74) We've been sitting here kiki-ing, BFFs, living, loving life

Olemme istuneet juoruilemassa, eläneet, rakastaneet elämää,

Molemmissa esimerkeissä 73 ja 74 on läsnä vain yksi *kiki*-termin ulottuvuuksista ja täten niissä onkin enemmän ja tarkempaa tietoa kuin lähtötekstissä, joka jäisi täysin hämäräksi kenelle tahansa, joka ei tiedä, mikä on *kiki*. Voisi toisaalta myös ajatella, että katsojalle, joka tietää mitä *kiki* tarkoittaa, tekstityksissä onkin itse asiassa vähemmän informaatiota.

Eräässä jaksossa kilpailija kuvailee toisen menestystä kilpailussa ja käyttää *serve*-sanaa merkitsemään hyvää suoritusta haasteissa (75). Kääntäjä on tässä yhteydessä päätenyt käyttämään tarkempaa verbiä *onnistua*. Vaikka se lienee, mitä kilpailija tässä yhteydessä tarkoittaa, on tekstityksissä silti enemmän tietoa verrattuna *serve*-sanana merkityksiin.

(75) She's been serving it in the performance challenges too

Hän on onnistunut esiintymisissäkin.

Urban dictionaryn (s.v. *tuck*) mukaan *tuck* viittaa siihen, kun mies työntää sukupuolielimensä jalkojensa väliin piiloon. Drag queenit usein tekevät niin luodakseen illuusion naiseudesta pukeutuessaan tiukkoihin asuihin. Aineistossani se mainitaan sellaisenaan kerran.

(76) From tucking in public to the right to bear breast plates

Julkisesta miehisyyden salaamisesta oikeuteen kantaa tekorintoja.

Esimerkissä 76 on tekstityksissä enemmän tietoa kuin alkuperäistekstissä, koska tekstityksissä ikään kuin selitetään, mitä puhuja tarkoittaa *tuck*-sanalla. Sana on melko arkinen muissa yhteyksissä ja merkityksissä, joten kuulijalle voi olla epäselvää, mitä sillä tässä tarkoitetaan. Tekstityksen lukijalle se kuitenkin selitetään tarkemmin, vaikkei ihan käytännössä konkreettisesti kerrota, miten *tucking* tai *miehisyyden salaaminen* tapahtuu.

Tarkentavaa käännösstrategiaa on käytetty etenkin käännettäessä sellaisia terminomaisia sanoja, kuten *kiki* ja *tuck*, joilla tarkoitetaan englanninkielisessä queer-sosiolektissa hyvin tiettyjä asioita. Vaikuttaisi siltä, että kääntäjä on näiden kohdalla halunnut selventää näitä termejä yleiskielisempiin muotoihin, jotta ne olisivat mahdollisimman ymmärrettäviä. Tällä strategialla käännettyissä tekstityksissä ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan juurikaan havaittavissa olevia suomenkielisen queer-sosiolektin piirteitä.

6.6 Poisto

Poistaessaan kääntäjä sananmukaisesti jättää jotain kääntämättä tekstityksiin. Taulukossa 7 on esitelty tällä käännösstrategialla käännettyjä queer-sosiolektien piirteitä. Poistoja aineistossani on 11. Kaksi samaa fraasia on poistettu useammin kuin kerran. En tässä analysoi jokaista poistoa, sillä useimmissa näyttäisi olleen kyseessä liian pitkä lähtökielen virke, mutta nostan muutamia esimerkkejä tarkasteluun.

Taulukko 7. Poistot

Alkuperäinen	#
Serve	2
Slay	2
Fish	1
Mug	1
Sickening	1
(Throw) shade	1
Snatched	1
Workk	1
Yhteensä	11

Tästä luokasta löytyy siis pitkiä virkkeitä, joista useat puhutaan melko nopeasti, jolloin kääntäjän on täytynyt lyhentää ja selkeyttää virkettä, jotta se mahtuisi tekstityksiin. Esimerkiksi alla olevassa esimerkissä 77 puhuja puhuu todella nopeasti ja queer-sosiolektin piirre *shade* on vain sivuhuomiona, jolloin kääntäjän valinta hypätä sen yli on mahdollistanut lyhyen tekstityksen, josta välittyy sanojan pääsanoma.

(77) Like, no shade, this is a really talented group of people right here

Tämä on lahjakas joukko ihmisiä.

Pitkien lausahdusten lisäksi tästä luokasta löytyy sellaisia lausahduksia, joissa on ainakin lähes sama merkitys sanottu kahdesti, mutta eri sanoilla ja kääntäjä on päättänyt ottaa tekstityksiin mukaan sujuvammin kääntyvän yleiskielisen sanan. Alla olevan esimerkin 78 lausahduksesta toinen virke on tavallaan turha, koska kuten aiemmin kerroin *give me life* -fraasilla usein tarkoitetaan sitä, että pidetään jostain ja jo edellinen virke ilmaisee tämän saman merkityksen. Tässä tekstityksessä on myös *ihana*-sana, joka Lindemanin (2017, 50) mukaan on yleinen nimenomaan homomiesten puheessa.

(78) I love the hair. It's giving me life.

Ihanat hiukset.

Kaksi kertaa aineistossani on myös lyhyitä yhden sanan lauseita, jotka on sanottu taustalla niin nopeasti toisten repliikkien välissä, ettei niitä olisi ehtinyt tekstittää sujuvasti. Nämä ovat *work*- ja *slay* -lausahduksia, joilla sanoja ilmaisee innostustaan tai ihailuaan.

Aineistossani on kuitenkin myös sellaisia kohtia, joissa kääntäjä on niin sanotusti luistellut joidenkin fraasien yli, vaikka niissä kohdissa mahdollisesti olisi ollut tilaa ja aikaa kääntää ne. Osa näistä ovat myös hieman vaikeampia asettaa luokkaan. Onko kääntäjä korvannut kyseisen lauseen vai onko joku fraasi jätetty kääntämättä. Tällaisesta esimerkkinä 79.

(79) Are you ready? Let's get sickening.

Oletteko valmiita? Nyt laittaudutaan.

Voisi ajatella, että *laittaudutaan*-käännösratkaisu on ikään kuin käännös koko *let's get sickening* -lauseelle. *Sickening* kun tarkoittaa usein upeaa tai häikäisevää, johon voi yhdistää hyvin laittautuneen henkilön. Tulkitsen tätä kohtaa kuitenkin niin, että *sickening*-sana on jätetty kääntämättä, koska lauseen loppuun olisi sopinut jokin *sickening*-sanan merkityksistä kertomaan minkälaisiksi aikomus on laittautua.

Vaikuttaisi siltä, että poistojen syynä on useimmiten ollut tila- ja aikarajoitteet. Poistojen kohteina näyttäisi myös olleen queer-sosiolektin piirteet, jotka ovat niin sanotusti pienemmässä roolissa lauseessa ja ovat esimerkiksi sivulauseessa tai niiden merkityksiä sanotaan myös muilla tavoin lähtökielen lauseessa.

6.7 Siirto

Suoraan siirtäessään kääntäjä vie lähtökielisen fraasin sellaisenaan tekstityksiin. Taulukossa 8 on esitelty tällä käännösstrategialla käännettyjä queer-sosiolektien piirteitä ja niiden käännösratkaisuja.

Taulukko 8. Siirrot

Alkuperäinen	#
Shady	7
Okurr	1
Yhteensä	8

Aineistossani siirtoja on kahdeksan ja vain kaksi eri lähtökielen ilmaisua on siirretty suoraan tekstityksiin. Toinen niistä on tietyn saman osion nimestä ja toinen on omalaatuinen tapa sanoa *okay*.

Kauden toiseksi viimeisessä jaksossa kilpailijat keskustelevat yhdessä kauden tapahtumista ja jakson aluksi kilpailijat esittävät laulun, jonka on inspiroinut komediasarja *Brady Bunch*. Siitä on myös johdettu osion nimi, *Shady Bunch*, joka esiintyy sellaisenaan myös suomenkielisissä tekstityksissä.

(80) Season 12 reunion from the new Shady Bunch.

Kauden 12 muisteluk Shady Bunchilta.

Tuossa jaksossa toistetaan *Shady Bunch* -nimeä monta kertaa ja näistä koostuu loput tähän luokkaan kuuluvista luokista, yhtä lukuun ottamatta. Tämä yksi poikkeus on foneettisesti kirjoitettu erityinen tapa sanoa *okay*, joka esiintyy aineistossani vain tämän kerran.

(81) Like, yes gawd, mama, okurrr.

Kuten jee juma, mamma, okurrr.

Jos katsoja ei samaan aikaan kuulisi sanaa sanottavan, voisi vain kirjoitettu *okurr* olla aika mystinen. Koska se kuitenkin erottuu melko selkeästi puheen joukosta korkeana ja terävänä r-äänteenä, katsoja ymmärtäneen sen liittyvän nimenomaan tuohon mystiseen *okurr*-sanaan. Tätä muotoa kuulee myös suomenkielisten drag queenien puheessa (Demi-lehti 2021).

Siirtoja aineistossani esiintyi lähes pelkästään tietyn osion nimessä, jossa siinäkin sanaleikki ja olemassa olevaan toiseen sarjaan viittaaminen jätti kääntäjälle vähän vaihtoehtoja. Toinen siirretty fraasi on sekin melko vaikea kääntää, mutta koska se on läsnä myös suomenkielisessä queer-sosiolektissa sellaisenaan on se mahdollista tuoda tekstityksiin sellaisenaan ja luottaa katsojan ymmärtävän, mistä siinä on kyse.

6.8 Päätelmät

Analyysistäni voi päätellä kääntäjän käyttäneen laajasti käytettävissään olevia strategioita, ja hän on enimmäkseen onnistunut luomaan tekstityksiin samankaltaisia merkityksiä kuin lähtötekstissäänkin. Koska suomenkielistä queer-sosiolektia on tutkittu niin vähän, on kuitenkin vaikea sanoa, vastaavatko kääntäjän valinnat suomalaista queer-sosiolektia. Pintapuolisesti ja satunnaisiin havaintoihin perustuen vaikuttaisi siltä, että käänöksissä on usein valittu melko yleiskielisiä vastineita, mikä on linjassa sen kanssa, että usein ohjeistetaan käyttämään sosiolektia vain varoen (esim. Vertanen 2007, 153) ja käännetty kieli on usein yleiskielisempää kuin ei-käännetty (Bellos 2011, 199).

Lindemanin (2017, 78) mukaan suomalaisten homomiesten keskuudessa on suhteellisen yleistä käyttää englannin kieltä ja lainasanoja. Myös omat havaintoni tukevat tätä. Olisi siis voinut olettaa suorien siirtojen olevan merkittävä käänösstrategia. Siirrot olivat kuitenkin pienin luokka tässä tutkimuksessa. Kääntäjä ei ole siirtänyt englantia tai englanninkielisen queer-sosiolektin piirteitä tekstityksiin sellaisenaan juuri lainkaan ja vain hyvin tietyissä tilanteissa.

Sarjassa ja täten myös aineistossani on paljon myös sanaleikkejä ja näyttäisi siltä, että sarjassa leikitellään etenkin queer-sosiolektin piirteisiin kuuluvilla sanoilla. Sanaleikkien kääntäminen kieleltä toiselle on lähes aina haastavaa ja niitä käännettäessä joutuu usein uhraamaan joko lauseen kirjaimellisen merkityksen tai sanaleikin, joten oletettavasti niidenkin vuoksi kääntäjä on toisinaan päätenyt valitsemaan yleiskielisempiä tai queer-merkityksistään eroavia käänösratkaisuja.

Kuten Díaz Cintas ja Remael (2014, 61–64) toteavat, käsikirjoittamattoman puheen kääntäminen voi usein tuottaa tietynlaisia vaikeuksia. Aineistossani en ole eritellyt, mitkä lausahdukset olivat käsikirjoittamattomista tilanteista ja mitkä selkeästi etukäteen kirjoitettuja, joten vankkoja tuloksia en kykene aiheesta tuomaan. Vaikuttaisi kuitenkin, että myös rönsyilevissä puheenvuoroissa queer-sosiolektin piirteiden merkityksiä on pyritty tuomaan tekstityksiin, eikä niitä siis ole ensimmäisenä pudotettu. Muutamissa tapauksissa ne on jätetty huomiotta, mutta näissä tilanteissa queer-sosiolektin piirre on ikään kuin pienemmässä roolissa, eikä sen poisjätö merkittävästi näyttäisi vaikuttavan koko lauseen merkitykseen.

Viitteitä suomalaisen queer- tai homososiolektiin löytyi tekstityksissä vain noin kymmenen kertaa. Tästä voisi päätellä, että nämä tekstitykset ovat enimmäkseen hyvin yleiskielisiä. Havainnointiaineistoni oli kuitenkin melkoisen sattumanvaraista ja aiemmat tutkimukset niin vähäisiä, että tällaisia päätelmiä ei tällä pohjalla voi tehdä. On kuitenkin huomattavaa, että myös queer-sosiolektiin sopivia käänöksiä löytyi jonkin verran näinkin vähäisten resurssien avulla.

Käänösten yleiskielisyys vähentää kielen queeriyttä, eikä se siis ole samalla tavalla läsnä kuin lähtötekstissä. Suomen queer-kieleen kohdistuvan tutkimuksen vähyyden takia on kuitenkin mahdotonta tehdä mittavia päätelmiä siitä, mitä suomalainen queer-ihminen, homomies tai drag queen vastaavissa tilanteissa sanoisi ja kuinka sosiolektinen sellainen lausahdus suomeksi olisi. Tekstitysten yleiskielisyyden voi ajatella viittaavan myös siihen, että ne on suunnattu suuremmalle yleisölle, eikä välttämättä niinkään juuri queer-yhteisölle tai siitä kiinnostuneille. Toisaalta myös sarja kokonaisuutena on suosionsa myötä suunnattu yhä enemmän suuremmalle yleisölle.

7 LOPUKSI

Tässä tutkimuksessa tutkin, kuinka queer-sosiolektin piirteitä on käännetty suomeksi Huippu-drag queen haussa -sarjan tekstityksissä. Tutkin, millaisia strategioita kääntämiseen on käytetty ja onko tekstityksiin tuotu suomenkielistä queer-sosiolektia.

Kääntäjä oli käyttänyt queer-sosiolektin piirteiden kääntämiseen tämän tutkimuksen perusteella seitsemää eri strategiaa, jotka ovat useimmin käytetystä vähiten käytettyyn: suora käänнос, parafraasi, korvaus, yleisty, tarkennus, poisto sekä suora siirto. Näistä suoraa käännostä ja parafrasiasia oli käytetty selkeästi eniten, kun taas tarkennus, poisto ja suora siirto olivat olleet käytössä vain noin kymmenisen kertaa. Strategioita oli käytetty myös monipuolisesti ja useimpia queer-sosiolektin piirteitä oli käännetty useampaa eri strategiaa käyttäen.

Tekstitysten queer-sosiolektisuutta on hankala arvioida. Muutamissa kohdissa on kuitenkin mahdollista huomata käännöksissä olevan sanastoa, jota myös suomalaisessa queer-sosiolektissa on käytössä. Suomalaista queer-sosiolektia on kuitenkin tutkittu niin vähän, että selkeitä ja yleistettäviä päätelmiä on vaikea tehdä.

Keräsin queer-sosiolektin piirteet ohjelmasta itse ja korvakuulolta, joten on hyvinkin mahdollista, että huolellisuudestani riippumatta jotain meni ohi. Voi myös olla, että en ole tunnistanut joitain piirteitä ohjelmasta queer-piirteiksi. Myös queer-piirteiden määrittelemiseen käyttämäni lähteet ovat osittain hyvin epäakateemisia. Esimerkiksi Urban dictionaryyn käyttäjät voivat itse kirjoittaa määritelmiä, eivätkä ne siis välttämättä edusta sanojen todellista käyttöä. Suomalaisen queer-sosiolektin havainnointiinkin olen käyttänyt melko sekalaisia lähteitä, joiden luotettavuudesta ei voi olla varma. Sekä englannin- että suomenkielisen queer-sosiolektin piirteiden tarkasteluun käyttämäni lähteet eivät ole täysin luotettavia.

Sanon myös tässä tutkimuksessa tutkivani queer-sosiolektia. Aineistoni on kuitenkin kerätty sarjasta, jossa esiintyy enimmäkseen drag queenejä, jotka ovat myös suurimmaksi osaksi homoseksuaaleja miehiä. Tällöin aineistoni ei missään tapauksessa edusta koko queer-yhteisön käyttämää kieltä edes Yhdysvalloissa. Queer-yhteisö on erittäin monimuotoinen eikä siis yhdestä televisiosarjasta tehdyn aineiston varassa voi tehdä yleispäteviä päätelmiä. On kuitenkin huomattavissa yhteneväisyyksiä aineistoni ja aiempien yhdysvaltalaiseen queer-sosiolektiin kohdistuvien tutkimusten välillä.

Tämän tutkielman tavoitteena on myös asettua osaksi queer-puheen tutkimusta Suomessa sekä osaltaan tuoda lisänäkökulmia queerin kääntämiseen. Queer-kääntämistä ei ole vielä laajalti tutkittu Suomessa, joten tämäkin tutkimus tarjonnee näkökulmia ja ponnahduslautaa. Myös drag queeniyden ja osaltaan queer-kulttuurin tullessa yhä enemmän myös valtaväestön tietouteen on tarpeellista huomata, millä tavoin kyseiseen kulttuuriin liittyvää sanastoa käännetään. Tutkielma tarjoaa myös näkökulmaa sosiolektisen puheen kääntämiseen ohjelmatekstityksissä avaten hieman keskustelua siitä, milloin sosiolektiä on tarpeen kääntää sosiolektisesti.

Tutkielmasta jää kuitenkin vielä runsaasti jatkotutkimusmahdollisuuksia. Kuten olen useasti maininnut, suomalaista queer-sosiolektiä ei ole paljonkaan tutkittu. Olisikin tarpeen tutkia sitä laajemmalti myös siitä näkökulmasta, kuinka paljon ja millä tavoin se eroaa valtaväestön kielenkäytöstä. Mielenkiintoista olisi tutkailla sitä, millä tavoin suomalainen queer-sosiolekti eroaa Yhdysvalloissa havaitusta variantista. Erityisen kiintoisaa olisi havainnoida queer-ihmisten puhetta rennossa ympäristössä ja havainnoida näin siinä esiintyviä erityispiirteitä. Yleistettävien tulosten saavuttamiseksi olisi kuitenkin tarpeen saada melko laaja joukko ja mahdollisesti useassa eri tilanteessa. Tällaisen tutkimuksen pohjalta voisi kuitenkin saada näkökulmaa siihen, miten *Huippu- drag queen haussa* kaltainen sarja voitaisiin kääntää niin, että tekstityksissä olisi suomalaista queer-sosiolektiä.

Mielekästä voisi olla tutkia queer-kääntämistä myös muista näkökulmista. Esimerkiksi miten sortoa ja vihapuhetta käännetään minkäkin laisissa yhteyksissä tai kuinka queer-identiteettinimityksiä käännetään erilaisissa teksteissä? Onko aineistolähteen genrellä merkitystä kääntäjän käyttäjiin strategioihin? Olisiko esimerkiksi täysin dokumentaarisen elokuvan queer-sosiolekti käännetty merkittävästi eri tavalla kuin fiktiivisen elokuvan? Toisaalta kuinka romaaneissa tai sarjakuvissa esitetty queeriys ja queer-sosiolekti on käännetty.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Huippu- drag queen haussa 2020. Kahdestoista tuotantokausi. Tv-sarjan luoja RuPaul Charles. Tuotantoyhtiö World of Wonder Productions. Netflix-verkkopalvelu. <https://www.netflix.com/title/70187741>. (11.11.2020)

Kirjallisuuslähteet

Adam, Barry D. 2009. How Might We Create a Collectivity That We Would Want to Belong to? Teoksessa David M. Halperin & Valerie Traub (toim.), *Gay Shame*. Chicago: The University of Chicago Press, 301–311.

Ala, Mahsa & Farzad Salahshoor 2019. A Descriptive Comparative Study of Strategies Applied to the Translation of the Vernacular Dialect of John Steinbeck's *Of Mice and Men* as a Sociolect into Farsi. *Babel: Revue internationale de la traduction/International journal of translation* 65:4, 538–561.

Alsina, Victòria 2012. Issues in the Translation of Social Variation in Narrative Dialogue. Teoksessa Jenny Brumme & Anna Espunya (toim.), *The Translation of Fictive Dialogue*. Amsterdam: Rodopi, 137–154.

Av-kääntäjät 2020. Käännöstekstitysten laatusuosituksset. <https://www.av-kaantajat.fi/gallery/laatusuosituksset%20taitettu%20ei%20allek.pdf>. (9.3.2021)

Baer, Brian James & Klaus Kaindl 2017. Introduction: Queer(ing) Translation. Teoksessa Brian James Baer & Klaus Kaindl (toim.), *Queering Translation, Translating the Queer: Theory, Practice, Activism*. New York: Routledge, 1–10.

Baer, Brian James 2020. *Queer Theory and Translation Studies: Language, Politics, Desire*. London: Routledge.

Baker, Paul 2002. *Polari – The Lost Language of Gay Men*. London: Routledge.

Bandia, Paul 2014. *Translation as Reparation: Writing and Translation in Postcolonial Africa*. New York: Routledge.

Barrett, Rusty 2017. *From Drag Queens to Leathermen: Language, Gender, and Gay Male Subcultures*. New York: Oxford University Press.

Bellos, David 2011. *Is that a fish in your ear? The amazing adventure of translation*. London: Penguin Books.

Butler, Judith 1999 [1990]. *Gender Trouble: Tenth Anniversary Edition*. New York: Routledge.

- Butler, Judith 2011 [1993]. *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of Sex*. London: Routledge.
- Cameron, Deborah & Don Kulick 2003. *Language and Sexuality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chandler, Daniel & Rob Munday 2011. *A Dictionary of Media and Communication*. Oxford: Oxford University Press.
- Cook, Carson 2018. *A content analysis of LGBT representation on broadcast and streaming television*. University of Tennessee, Departmental Honors Thesis.
- Demi-lehti 2021. "Kaikki Drag Queenit ovat homoja" 😊 8 yleistä ennakkoluuloa + GRWM 📺✍️. Youtube-video 12.1.2021. <https://www.youtube.com/watch?v=kVEfZWSYtiY>. (21.3.2021)
- Démont, Marc 2017. On Three Modes of Translating Queer Literary Texts. Teoksessa Brian James Baer & Klaus Kaindl (toim.), *Queering Translation, Translating the Queer: Theory, Practice, Activism*. New York: Routledge, 157–170.
- Díaz Cintas, Jorge & Aline Remael 2014. *Audiovisual translation: Subtitling*. London: Routledge.
- Dictionary.com. <https://www.dictionary.com/e/slang/>. (22.3.2021)
- Durber, Dean 2006. Desiring Mates. Teoksessa Karen E Lovaas, John P. Elia & Gust A. Yep (toim.), *LGBT Studies and Queer Theory*. New York: Harrington Park Press, 237–255.
- Foucault, Michel 1998. *Seksuaalisuuden historia*. Suomentanut Kaisa Sivenius. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Halperin, David M. 1995. *Saint Foucault: Towards a Gay Hagiography*. New York: Oxford University Press.
- Halperin, David M. 2009. Why Gay Shame Now?. Teoksessa David M. Halperin & Valerie Traub (toim.), *Gay Shame*. Chicago: The University of Chicago Press, 41–46.
- Halperin, David M. & Valerie Traub 2009. Beyond Gay Pride. Teoksessa David M. Halperin & Valerie Traub (toim.), *Gay Shame*. Chicago: The University of Chicago Press, 3–40.
- Halperin, David M. 2012. *How To Be Gay*. Cambridge: Harvard University Press.
- Harrington, C. 2008. Gay, Lesbian, Bisexual, Transgendered, and Queer Representations on TV. *The Media* 2008 vol 1, 145–151.
- Harvey, Keith 1998. Translating Camp Talk: Gay Identities and Cultural Transfer. *Translator* 4:2, 295–320.
- Harvey, Keith 2003. *Intercultural Movements: American Gay in French Translation*. London: Routledge.

- Hekanaho, Pia Livia 2010. Queer-teorian kummia vaihteita. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 144–155.
- Helaakoski, Anne 2019. Kajaanilaislähtöinen Jere Sivonen löysi neljävuotiaana äitinsä meikkipussin – siitä lähti innostus, joka vei nyt kaksikymppisen miehen kampaajaksi, meikkaajaksi ja diivaksi drag show -estradeille.
<https://www.kaleva.fi/kajaanilaislahtoinen-jere-sivonen-loysi-neljavuoti/1725812>. (21.3.2021)
- Helenius, Ari 2018. @dragxenia. Instagram-postaus 9.10.2018.
<https://www.instagram.com/p/Botdx-bnAKI/?hl=fi>. (21.3.2021)
- Ilbury, Christian 2019. “Sassy Queens”: Stylistic orthographic variation in Twitter and the enregisterment of AAVE. *Journal of Sociolinguistics* 24:2, 245–264.
<https://doi.org/10.1111/josl.12366>.
- Internet Movie Database: hakusana *RuPaul’s Drag Race*. 2020.
<https://www.imdb.com/title/tt1353056/>. (11.11.2020)
- Jackson, Stevi 2006. Heterosexuality, Sexuality and Gender: Re-thinking the Intersections. Teoksessa Diane Richardson, Janice McLaughlin & Mark E. Casey (toim.), *Intersections Between Feminist and Queer Theory*. New York: Palgrave Macmillan, 38–58.
- Jantunen, Jarmo 2014. Kaapin ovet selällään: vuorovaikutuksen heteronormatiivisuutta rikkomassa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 5:2.
<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-huhtikuu-2014/kaapin-ovet-selallaan-vuorovaikutuksen-heteronormatiivisuutta-rikkomassa>. (24.3.2021)
- Jantunen, Jarmo Harri 2018. *Homot ja heterot* Suomi24:ssä: Analyysi digitaalisista diskursseista. *Puhe ja kieli*, 38:1, 3–22. <https://journal.fi/pk/article/view/65488/32762>.
- Johnson, E. Patrick 2012. *Sweet Tea: Black Gay Men of the South*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Johnson, Ole-Ringdal 2008. “He’s a Big Old Girl!” Negotiation by Gender Inversion in Gay Men’s Speech. *Journal of Homosexuality* 54:1/2, 150–168.
- Juvonen, Tuula, Leena-Maija Rossi & Tuija Saresma 2010. Kuinka sukupuolta voi tutkia?. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 9–17.
- Jääskeläinen, Riitta 2007. Av-kääntämisen tutkimus ja tutkimustarpeet Suomessa. Teoksessa Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.), *Olellaisen äärellä: Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press, 116–130.
- Kane, Matt 2010. When a Kiss Isn't Just a Kiss: Modern Family's Gay Couple Finally Get Their Moment. <https://www.glaad.org/2010/09/30/when-a-kiss-isnt-just-a-kiss-modern-familys-gay-couple-finally-get-their-moment>. (27.3.2021)

- Karkulehto, Sanna 2010. Queer-tutkimusta Suomessa. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 161–164.
- Kielitoimiston sanakirja 2020. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>. (22.2.2021)
- Krahulik, Karen Christel 2006. Cape Queer? A Case Study of Provincetown, Massachusetts. Teoksessa Karen E Lovaas, John P. Elia & Gust A. Yep (toim.), *LGBT Studies and Queer Theory*. New York: Harrington Park Press, 185–212.
- Kirsch, Max 2006. Queer Theory, Late Capitalism and Internalized Homophobia. Teoksessa Karen E Lovaas, John P. Elia & Gust A. Yep (toim.), *LGBT Studies and Queer Theory*. New York: Harrington Park Press, 19–45.
- Lager, Maria & Isto Lehtonen 1999. Miksi kaikki ruotsalaismiehet ovat homoja?. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000003803488.html>. (24.3.2021)
- Leino, Elia 2019. GET READY WITH US | Drag-Leidit Lavalla. @Kohokukkia. Youtube-video 24.1.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=TjgZjsQmfjo>. (21.3.2021)
- Lindeman, Meri 2017. *Homoässä, hintonaatio ja heiluvat kädet: kansanlingvistisiä käsityksiä suomenkielisten homomiesten puheesta*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201705051522>.
- Mankkinen, Jussi 2017. Perhe hylkäsi Suomen ensimmäisen romanitautaisen drag queenin: “Drag-harrastukseni on romaniyhteisössä kauhea skandaali”. <https://yle.fi/uutiset/3-9859516>. (21.3.2021)
- Mizielinska, Joanna 2006. Queering Moominland: The Problems of Translating Queer Theory Into a Non-American Context. *SQS – Suomen Queer-Tutkimuksen Seuran Lehti* 1:1. 87–104. <https://journal.fi/sqs/article/view/53722>. (14.12.2020)
- Netflix Partner Help Center. *Finnish Timed Text Style Guide*. <https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/en-us/articles/215087558-Finnish-Timed-Text-Style-Guide>. (28.1.2021)
- Nurmi, Eero 2014. Eduskunta hyväksyi kansalaisaloitteen avioliittolain muuttamisesta. <https://yle.fi/uutiset/3-7685816>. (24.3.2021)
- Pedersen, Jan 2011. *Subtitling Norms for Television: An Exploration Focusing on Extralinguistic Cultural References*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Portland Mercury 2017. Ballroom glossary. <https://www.portlandmercury.com/feature/2017/12/06/19526383/ballroom-glossary>. (10.6.2021)
- Pride.fi 2020. Pride-historiaa: Yhteisömme historiaa vapautuspäivistä Helsinki Pride -yhteisöksi. <https://pride.fi/meista/historiaa/>. (11.12.2020)
- RITVA-tietokanta: hakusana *RuPaul’s Drag Race*. 2020. <https://rtva.kavi.fi/program/search/seriesSearch/?search=rupaul%27s+drag+race&page=1>. (11.11.2020)

- Rossi, Leena-Maija 2007. Queer TV? Kumouksellisten representaatioiden politiikasta ja ehdoista. Teoksessa Leena-Maija Rossi & Anita Seppä (toim.), *Tarkemmin katsoen: Visuaalisen kulttuurin lukukirja*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 122–136.
- Santaemilia, José 2017. Sexuality and Translation as Intimate Partners? Toward a Queer Turn in Rewriting Identities and Desires. Teoksessa Brian James Baer & Klaus Kaindl (toim.), *Queering Translation, Translating the Queer: Theory, Practice, Activism*. New York: Routledge, 11–25.
- Sedgwick, Eve Kosofsky 2008 [1990]. *Epistemology of the closet*. Berkeley: University of California Press. <https://hdl-handle-net.libproxy.tuni.fi/2027/heh.30582>.
- Sedgwick, Eve Kosofsky 2016 [1985]. *Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire*. 13. painos. New York: Columbia University Press. <http://libproxy.tuni.fi/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie,ip,uid&db=e00xww&AN=1094861&site=ehost-live&scope=site>.
- Seta.fi 2021. Sateenkaarisanasto. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>. (28.3.2021)
- Slagle, R. Anthony 2006. Ferment in LGBT Studies and Queer Theory: Personal Ruminations on Contested Terrain. Teoksessa Karen E Lovaas, John P. Elia & Gust A. Yep (toim.), *LGBT Studies and Queer Theory*. New York: Harrington Park Press, 309–328.
- Suomi24 2009. Miksi homot eivät ole miehekkäitä?. Verkkokeskustelu. <https://keskustelu.suomi24.fi/t/7116986/miksi-homot-eivat-ole-miehekkaita>. (21.3.2021)
- Surkka, Sanni 2016. *Tyylikästä lässytystä: Homoseksuaali mies kielellisenä stereotyyppinä ja identiteettinä*. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201609132681>.
- Tienhaara, Luka 2018. DRAG QUEEN REALNESS | LUKA TIENHAARA. Youtube-video 26.2.2018. <https://www.youtube.com/watch?v=UDQrZWLQ0yk>. (21.3.2021)
- Tieteen termipankki. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/>. (27.1.2021)
- Turner, William B. 2000. *A Genealogy of Queer Theory*. Philadelphia: Temple University Press.
- Urbaanisanakirja. <https://urbaanisanakirja.com>. (25.2.2021)
- Urban dictionary. <https://www.urbandictionary.com/>. (11.2.2021)
- Valo, Pauli 2007. *Miehet seuraa hakemassa - Homo- ja heteroseksuaalimpiesten seksuaalilangi MTV3:n tekstiviestichateissa*. Vaasan yliopisto, pro gradu -tutkielma. <https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/6277>.
- Vertanen, Esko 2007. Ruututeksti tiedon ja tunteiden tulkkina. Teoksessa Riitta Oittinen & Tiina Tuominen (toim.), *Olellaisen äärellä: Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere: Tampere University Press, 149–170.

- Wikipedia. *Yas (slang)*. [https://en.wikipedia.org/wiki/Yas_\(slang\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Yas_(slang)). (11.2.2021)
- Yle 2019. Peruukit, irtoripset ja korkkarit saavat kyytiä – Näin drag-leidit valmistautuvat konserttiin!. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/21/peruukit-irtoripset-ja-korkkarit-saavat-kyytia-nain-drag-leidit-valmistautuvat>. (21.3.2021)
- Yule, George 2014. *The Study of Language: Fifth Edition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zabalbeascoa, Patrick 2012. Translating dialogues in audiovisual fiction. Teoksessa Jenny Brumme & Anna Espunya (toim.), *The Translation of Fictive Dialogue*. Amsterdam: Rodopi, 63–78.

ENGLANNINKIELINEN LYHENNELMÄ

STRATEGIES FOR TRANSLATING QUEER SOCIOLECT IN *RUPAUL'S DRAG RACE*

Introduction

This thesis is about the translation of the queer sociolect in *RuPaul's Drag Race*. I will be studying the way said sociolect is translated into Finnish in the subtitles of the twelfth season of the series. Most of the people appearing on the show are queer in one way or another and as such, they speak in a different way than most of the speakers of the language.

Queer is often quite difficult to define. It is often used to describe members of sexual and gender minorities and some people define it as anything and anyone that differs from the normal, legitimate, and dominant (Halperin 1995, 62). Earlier it has been used to insult feminine men or “sexually deviant” people, but later it has been repurposed for empowering purposes (Krahulik 2006, 189; Butler 2011, 169). I will be discussing the meanings and areas of queer theoretical research later in this thesis.

There is very little research on Finnish queer ways of speaking. Surkka (2016) and Lindeman (2017) have looked into different notions that Finns have on the ways that Finnish gay men speak. They have collected opinions as well as observed qualities often associated with the Finnish gay sociolect.

I collected my research material from *RuPaul's Drag Race* and its Finnish subtitles. I used a classification system based on the one created by Pedersen (2011) to differentiate seven different classes of translation strategies and analyzed the strategies the translator used in translating these qualities of queer sociolect. Using subtitles for a research like this is very prudent because subtitles are the most read kind of text in many countries (Pedersen 2011, 1; Jääskeläinen 2001, 117). This specific series is useful for researching queer sociolect because it involves a lot of queer people and thus, a lot of queer sociolect. Representation of queer identities has also been increasing for years and they are also allowed to show more and more

affection towards one another (Cook 2018, 28), which speaks of increasing levels of acceptance towards queer people.

The purpose of this study is to find out what strategies the translator uses to translate the American English queer sociolect into Finnish. I will look into how well the translator has understood the meanings of queer sociolect's phrases and how much Finnish sociolect is present in the subtitles. Thus, I am seeking answers to the following questions:

1. Which strategies have been used in translating queer sociolect?
2. Is there any Finnish queer sociolect in the subtitles and if there is, what strategies led to it?

Queer, sociolect, and translation

Queer people have presumably been around since people. In ancient Greece it was common for men to have very intimate and often sexual relationships with each other (Foucault 1998, 124–125). These relationships were often a kind of mentorships, in which an older man taught a younger boy and this way the patriarchy and power remained with the men (Sedwick 1985, 4).

However, the term homosexuality did not exist until 1870, when it was described as a psychological and medical phenomenon. Even then it was not known as a form of sexual relationships but as a certain sexual feeling. (Foucault 1998, 37.) The English word *homosexual* formed even before the word for *heterosexual* (Sedgwick 2008, 2), which was presumably because heterosexuality equaled normal and therefore did not need a word to describe it at all.

Academically, queer theory has its roots in gay and lesbian studies of the 1960s and the 1970s. The form queer theory was created to include other identities in the word as well. (Kirsch 2006, 23–24.) In the late 1900s, queer theoretical research gained ground in several universities especially in the USA, possibly partly as a counter movement of the second World War and the Nazi horrors and because for the first time women were also allowed in academia, which added many new angles for research (Turner 2000, 3).

Thus, at the turn of the millennia queer theory was a very significant science, although still quite difficult to define (Tuner 2000, 3). The target of research also shifted during the 2000s from studying the group as a whole, into more individualistic research concerning more the people themselves (Kirsch 2006, 28).

Queer theory challenges heteronormativity (Slagle 2006, 313), which is the common notion that every person is straight until proven otherwise. It is also common for queer theorists to be skeptical of the notion that queer activists attempt to make queer people part of the normal (Slagle 2006, 314). They propose that instead the normal should be expanded to include queer people. Another important aspect of queer theory is that sexuality and gender are a vital part of every person's public life and as such it cannot be kept secret (Slagle 2006, 314).

It is possible to observe a certain kind of culture among queer people. For example, there are certain qualities and stereotypes associated with homosexual men, such as, certain kinds of fashion, athleticism, and interests. (Halperin 1995, 32.) However, even among homosexual men there are many different subcultures and their subcultures (Barrett 2017, 1–2).

Hekanaho (2010, 148–149) sums up queer views of homosexuality and its effects on society and on the individual: “We do not ask for the truth about gayness, but for what different meanings the term has had in different times and in different discourses as well as what is it used for culturally and societally”. Which is to say that the purpose of queer theoretical research is not to determine and prescribe what queer people are or should be, but to observe different parts of society and culture to create tools, terms, and meanings.

Sexuality creates a multitude of discourses and phenomena that go beyond the sexual acts. When translating these discourses and phenomena, they might often change, diminish, or strengthen depending on the translator's choices. (Santaemilia 2017, 13.) For example, when translating texts from ancient Greek, the translator must choose how to handle the relationships between men (Baer 2020, 71).

It is common for queer themes and identities to be censored in one way or another. For example, camp talk is often translated into the standard variation when translated into French, even though there might be similar variants available in French (Baer 2020, 15). Additionally, in the Portuguese translation of *Catcher in the Rye*, the sexual themes are made more subtle and in the Italian subtitles of *Sex and the City*, a childish variant of the word *dick* appears in a place, where the original tone is not childish (Santaemilia 2017, 16–17).

The research on queer sociolects before 1969 focused mainly on different ways that queer people hide their queerness from non-queer people. They used specific codes to find out if the other person was queer as well to protect themselves. (Barrett 2017, 4–5.)

Later research has questioned the existence of a unified sociolect among queer people and whether it is connected to the queer identity at all (Cameron & Kulick 2003, 102). For example, camp talk, which is often highly associated with queer people, can not necessarily be linked solely to queer people, because they are not the only people who use it (Cameron & Kulick 2003, 103). There are also several differences in the ways that gay men and women talk, which suggests that a unified queer sociolect does not exist (Cameron & Kulick 2003, 87). Every person's linguistic identity consists of several categories and therefore it is difficult to make clear cut categorizations (Barrett 2017, 40).

However, certain qualities of a sociolect have been observed in the ways queer people speak. For example, the way gay men talk has been noticed to be similar to the way a white straight woman might speak (Barrett 2017, 47), although a strong link with African American vernacular English is also present (Ilbury 2019).

There have not been a lot of research on the Finnish queer sociolect. Lindeman (2017, 75) observed that a queer sociolect does exist in Finland, although with a lot of internal variation. She noted that feminine and nasal voice as well as use of English and loan words are often considered to be qualities of a queer sociolect. She also found that attitudinal adjectives as well as some specific lexicon were used in a queer sociolect. (Lindeman 2017, 58–78.)

When it comes to translating sociolects, some consider it to be easier than translating regional dialects, because it is possible for the target culture to have a similar sociolect, which could be used in the translation (Ala & Salahshoor 2019). However, if the target culture does not have a sociolect that is similar enough, the translator must find other ways to translate it. When facing a sociolect or a dialect, the translator must determine whether it has a social, geographical or temporal significance that need to be translated into the target language and culture (Alsina 2012, 150). If the source text has an older variant, it is possible to use an older variant of the source language in the translation.

Finnish av translators are instructed to use slang or dialects with caution, because they are subject to quick changes and everyone who speaks the language might not be able to understand every dialect (Av-kääntäjät 2020, 20). They are instructed to maintain the source texts style as closely as possible, while keeping the geographical or social dialect to a minimum (Av-kääntäjät 2020, 22). Vertanen (2007, 153) agrees and adds that it is considerably more difficult to read a dialect than standard language. The main purpose of subtitles is to make understanding

as easy as possible (Jääskeläinen 2007, 126). However, Netflix (Netflix Partner Help Center) instructs their translators to replicate the source language's tone as well as the speaker's class, formality and register.

Methods and resource material

I collected my resource material from the twelfth season of *RuPaul's Drag Race* (2020). I collected the qualities of queer sociolect from the source text and the translations from the subtitles. There are 211 such qualities in total. This series is especially good for this kind of research, because the participants are drag queens, who have been a vital part of queer communities and drag is a very queer art form with the way it plays with gender roles and stereotypes. The series is also reality tv, which means that most of the time the people speak more or less as they would in their day-to-day lives as well. Most of the dialogue in the show is not scripted, therefore it is somewhat more real than a scripted fictional series or movie.

I collected the material while watching the season by collecting every line of dialogue and its translation in which I recognized a queer reading was possible. Next, I went through them and through research validated that they indeed were queer sociolect. I used Johnson's (2008) list of the slang used by black gay men in the South as well as the words and phrases considered queer by Barrett (2017). In addition, I oftentimes had to resort to using less academic sources, such as, Urban dictionary and Dictionary.com, to determine whether a phrase might be queer. As slang and sociolects change so quickly, these kinds of user-created resources are the only kind of resource available.

Because there is very little research done into the Finnish queer sociolects, when considering the queerness of the Finnish subtitles, I observed the way Finnish queer people talk through social media, YouTube as well as some news articles. Lindeman's (2017) research offered some general guidelines as well. I did my best to evaluate whether the translations of the queer sociolect had anything queer in them through these resources.

Pedersen (2011) establishes translation strategies for translating extralinguistic references, which he defines as references to such things, foods, organizations and so on, that the reader might not know even if they did speak the language. He introduces seven categories with several subcategories. In this study, I use a simplified version that categorization, which I will introduce next.

Direct translation. The feature of queer sociolect is translated directly to its equivalent in a standard language dictionary.

Paraphrase signifies a translation in which the translator has chosen a target language word that is different from the direct translation. This kind of translation is, however, similar to the word's meaning in queer sociolect of the source language.

Substitution signifies that the queer sociolect's feature has been substituted with another word or phrase, which might not have same meanings as the source text's queer sociolect.

Generalization. The translator has chosen a word or phrase that has a more general meaning than the queer meaning of the source text feature.

Specification. The translator has chosen a word or a phrase with a more specific meaning than the queer meaning of the source text word or phrase.

Omission. The translator has chosen not to include any equivalent for the queer sociolect's feature in the subtitles at all.

Retention. The translator transfers the source text phrase or word as it is into the subtitles. The English phrase or word appears in the subtitles in English.

Strategies for translating queer sociolect

Here, I will analyze the ways features of queer sociolect have been translated, going through them strategy by strategy starting with the one that was used most. My materials have 29 different features of queer sociolect most of which have been translated using several different strategies. The largest amount of translations have been done using direct translation (n = 59) and paraphrase (n= 50), whereas specification (n = 12), omission (n = 11), and retention (n = 8).

My materials have 59 cases that have been translated directly word for word. There are 16 different kinds of source text cases and four of them have more than one equivalents translated directly. This category is quite divisive in that some of the cases are quite successful in maintaining their meanings, while others do not. It also appears that only a select few of the target text features are reminiscent of Finnish queer sociolect. However, there are many puns

in this category especially, which makes translating all meanings significantly more difficult, if not difficult.

In this paper, paraphrase means a strategy, in which the translation has a different meaning than the phrase or word's standard dictionary meaning and instead the translated word or phrase's meaning is at least somewhat close to it's meaning in the queer sociolect. All in all, 50 cases were translated with a paraphrase. There are 12 different phrases or words in the source language and three of them have been translated using more than one paraphrase.

According to my analysis, the translations made with a paraphrase carried more of the original meanings of queer sociolect. The translator seems to have been able to translate more freely and make the meaning the priority. There are also a few more translations that seem to have a link to the Finnish queer sociolect, possibly because paraphrase seems to yield more freedom to the translator.

Substitution means to substitute the feature of queer sociolect in the source text with a feature of the target text that might not be the same as the meaning of the source text. In my materials, there are 38 cases of substitution. There are 13 different source language phrases or words and only three of them have been substituted with just the one equivalent, the rest have several different equivalents that have been used in the translations.

It would seem that, when translating with a substitution, the translator can occasionally choose a target language equivalent with similar meanings to that particular context, even if the meanings are different than the meanings of the source text feature of queer sociolect. This strategy appears to fit well into contexts where some of the more ambiguous features of queer sociolect are being used creatively. With substitution translator is also able to carry over certain puns into the translator, possibly because the translator has more liberty as to what phrase or word they want to use as a substitution.

When analyzing generalizations, I considered those that had similar meanings to the source language queer sociolect, but which were considerably more general. So, the target text had more general meanings than the source text. There are 27 generalizations in my research materials. There are only eight different source language cases and four of them have been translated using more than one generalizing translation.

With generalization, the translator seems to be able to choose an equivalent that fits the context and carries similar meanings. The more general meanings might also make it easier for the audience to understand the subtitles, especially for those who might not be that familiar with the subject matter. However, I was unable to find any link to the Finnish queer sociolect in the cases that were translated using a generalization.

Cases translated with a specification have more information than the source text. That is, the translation has words with a more specific meaning. My materials have 12 cases, where the subtitles have more specific meanings than the source text. There are four different source language words or phrases and two of them have been translated in more than one specifying ways.

It would appear that specification has been used especially with such term-like queer words as *kiki* and *tuck*, which have quite specific meanings in the English queer sociolect. The translator has possibly wanted to use forms that are more in the standard language to make them as understandable as possible for as wide an audience as possible. However, the subtitles where this strategy was used, did not appear to have any provable features of the Finnish queer sociolect.

There are only 11 instances of omission in my materials and only two phrases have been omitted more than once. Mostly the omissions appear in long sentences that were spoken quite quickly, which meant that it was necessary to make them considerably shorter in the subtitles. Otherwise, the features of queer sociolect that were omitted seem to have been in a smaller role in the sentence and, as such, the meaning of the entire sentence did not necessarily change at all.

Only eight cases in my materials were translated using retention, that is the English phrase or word was transferred into the subtitles as is. There were also only two phrases where this strategy was used. One of them was a title of a specific section, *Shady Bunch*, which is a play on the name of the sitcom *Brady Bunch*. The translator had used the English name *Shady Bunch* instead of coming up with a new pun that would have similar connotations. Another retention is a specific way to pronounce *okay*: *okurr*. The translator probably trusted that the audible r-sound in the dialogue makes it clear what the *okurr* in the subtitles means.

Conclusions

According to my analysis, the translator has used different kinds of strategies widely and diversely and has mostly succeeded in creating similar meanings in the subtitles. Because there is so little research and data on the Finnish queer sociolect, it is difficult to make conclusive remarks on whether the translations match the way Finnish queer people would speak in similar contexts. It would appear that the translations are mostly quite close to the standard language. Often it is recommended that sociolects be used cautiously in translation (Vertanen 2007, 153). Translated texts also have more standard language than non-translated texts (Bellos 2011, 199).

Lindeman (2017, 78) found that Finnish gay men use English and loan words relatively commonly. Some of my own observations also support this. Based on this, one might assume that retention would be a significant strategy for translating queer sociolect into Finnish. However, that is the smallest class in this study. The translator has transferred the source language into the subtitles only marginally.

My materials and by extension the series itself has quite a few puns and it would appear that especially the features of queer sociolect are used to create them. Puns are difficult to translate from language to another even in standard language, so they have made translating some cases even more difficult and oftentimes the translator has had to choose to neglect the case's queer meanings.

Translating non-scripted speech can often provide certain kinds of challenges according to Díaz Cintas and Remael (2014, 61–64). In my materials, I have not specified which phrases are uttered in non-scripted contexts and which ones appear to be scripted beforehand. However, it would appear that even in longer, more complex lines of dialogue, the meanings of the features of queer sociolect have been brought into the subtitles most of the time. They do not appear to have been the first meaning to omit, based on how small the omission category is in this study. In the cases where omission has been made, the feature of queer sociolect is in a smaller role in the sentence or the meanings of the feature are uttered in other ways as well, making the feature somewhat redundant. In those cases, the omission of the feature seems to have had minimal effect on the overall meaning of the entire utterance.

The translations seem to be generally closer to standard language than the source text in this study. That means that queer is not as present in the subtitles as it is in the source text. Because

there is not a lot of research done on the Finnish queer sociolect, it is difficult to determine whether the translations match what a Finnish queer person, gay man or drag queen might say in similar situations and whether such utterance would be considered sociolect or just standard language. The fact that the subtitles are mostly in standard language might also imply that they are aimed towards a wider audience, and not just for the queer community and people interested in it.

I collected my materials myself and from the spoken words of the series. Thus, it is very possibly that despite my best efforts to be careful and thorough, I might have missed some features of queer sociolect. It is also possible that I have misidentified some of the features of queer sociolect. Some of the sources I was forced to use to define the features of queer sociolect were not the most trust-worthy or academic.

The goal of this study is to become a part of the ongoing research on the Finnish queer speak and bring new angles into queer-translation from a Finnish perspective. As drag queens and queer-culture become more and more into the mainstream conscious, it might be useful to pay attention to how the words of those cultures is translated. Additionally, I hope this paper brings viewpoints into translating subtitles and be a voice in the discussion on, whether sociolects should be translated with a sociolect or not.

There are a great many avenues for future research in this field. As I have mentioned, there is very little research on the Finnish queer sociolect. It would be necessary and very interesting to look into how much and in what ways it differs from the standard speaking languages or whether there are any similarities to other queer sociolects like the American one. A very interesting study might include observing queer people speaking casually and pay close attention into what kinds of special features there are. Without such a research it is difficult to consider how a show such as *RuPaul's Drag Race* might be translated so that the translations had as much Finnish queer sociolect as possible.

There has also been quite little research on queer translation in general in Finnish. It would be very interesting to study how things like hate speech and repression are translated in different contexts as well as how different names for queer identities are translated, especially since the Finnish names for those identities have not yet become established.